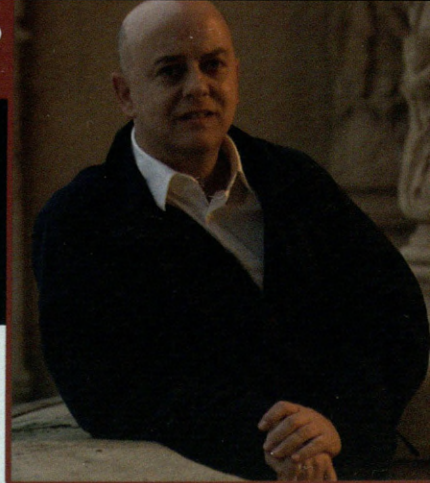

ODON ELORZA: "Inork ez du kontsulta bat eskatuko
EAEko lurraldera mugatua"

ARGIA

2005eko urriaren 30a | LXVIII. urtea | 2.013 zenbakia | 3,30 euro

alargunen hutsuneak

9 778402 139093

KRISTINA MARDARAS

Txapelketa Nagusian aritu zen lehen emakume bertsolaria
"Sei emakumeren saioa arraroa egiten ez denean
izango dugu normalizazioa"

INFORMAZIOAR

Erremintak

Ingeniaritza linguistikoan dugun ikerketa + garapena + berrikuntza oinarritzko erremintak sortzen eta hobetzen dihardu. Oinarritutako KAPSULA deituriko sistema teknologikoan biltzen dira. Horien artean:

- Analizatzaile morfologikoa
- Euskararako lematizatzailea
- Espainolerako lematizatzailea
- Kwin: MS Word artxiboetako bilatzailea
- Testu alineatuak ikusteko prototipoa
- Itzulpenak baieztatze prototipoa
- Konkordantziak ikusteko prototipoa
- Batua/bizkaiera itzulpen laguntzailea

Ikerketa

- SARETEK, Zientzia, Teknologia eta Berrikuntzaren Euskal Sarean integratuta gaude.
- Oinarritzko ikerketako proiektuak egiten ditugu Eusko Jaurlaritzaren Zientzia eta Teknologia Plangintzetan (SAIOTEK). Adibide gisa:
 - Lengoaia naturalaren prozesamendua
 - Lengoaia naturalaren prozesamendua informazioaren gestioari aplikatuz.
 - Lengoaia naturalaren prozesamendua ezagutzaren gestioari aplikatuz
- Ikerketa aplikatua egiten dugu Eusko Jaurlaritzaren Zientzia eta Teknologia Plangintzetan (INTEK). Adibidez:
 - Itzulpen-laguntzaileak hizkuntza tekniketan oinarrituz
 - Itzulpen laguntzaileak itzulpen-memorietan oinarrituz

Soluzioak

Web/CD-ROM/papera formatuetan soluzioak ondoko alorretan

- Berriak eta agendak
- Aldizkari eta egunkariak
- Liburutegi eta dokumentazio-zentroak
- Formazio eta autoformazioa
- Jolas interaktiboak
- Denda birtualak
- Bezeroentzako gune pribatuak
- Komunikazio korporatiboa

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

ko taldeak
inta hauek
batzuk:

Adur Software Productions, S. Koop (ASP)

Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria

Tel: 943.37.18.49

e-mail: adur@adur.com

itzuak

ularitza
ako soluzioen
raketa jarraia
nikazio zuzena
entzia

MUNDU GARAIDEAREN HISTORIA

MUNDU GARAIDEAREN HISTORIA

Ekonomia-aldaketak, kapitalismoaren gorakada, burgesia eta proletarioak, liberalismoa eta joera artistiko berriak, zientziaren garapena, mugimendu nazionalak eta liberalak, Alemaniaren inperioaren sorrera, inperio kolonoialen eraketa, Lehen Mundu Gerra, Europaren gainbehera, Errusiako Iraultza, sobietak eta sozialismorako urratsak... dira irakurtzeko aurkituko dituzun zenbait gai liburu honetan.

Gero 1945. urteaz geroztiko nazioarteko harremanak, herrialde garatuen hazkundera eta mundu komunista, deskolonizazioa eta garapen-bideko herrialdeen korapiloak ulertzeko klabeak agertuko dira.

Bukatzeko gaur egungo munduaren arazo eta perspektibak. Aberastasuna eta pobreziaaren kausak, Iparraren eta Hegoaren arteko harremanak, ekosistemen desorekak, Islamaren iratzarraldia, Giza-eskubideak, emakumeen emantzipazioa, Hiesaren pandemia, polo anitzeko mundua, Irailaren 11ren ondorioak... aztertuko dira. Gure mundua ulertzeko eta pentsatzeko oinarritzko gida erakargarria, beraz, zure esku.

GAIK

ARGITALDARIA

UHOLDE UNIBERTSALETIK GAURKO KATASTROFISMORA

KLIMA: HISTORIAREN,
MITOAREN ETA ZIENTZIAREN ARTEAN

UHOLDE UNIBERTSALETIK GAURKO KATASTROFISMORA

(Klima: Historiaren, mitoaren eta
zientziaren artean)

Klima antzinatetik errenazimentura arte munduko erdigunea Bagdad zegoenena. Errenazimentua, astrologia eta determinismoa. Arraza eta klima, Montesquieu eta Humboldt. Kausa fisikoak edo kausa moralak? Glaziarra, klima-gorabeherak, Saharen amaiera, Gilgames, Noe eta uholdea.

Gaur egungo uholde teknologikoa. Kiotoko Protokoloa betetzeko zailtasunak. Klima ekonomia eta ideologiaren artean. Erredu geroaldiaren klimaz zerbait gehiago jakitea.

Bizirik klima moldatzen du eta alderantziz. Gure planetaren biziaren katastrofe itzela zergatiak. Klimak ere historia du; adibidez, Neolitoak, fenomeno unibertsala izan omen zuten eta klimarekin zerikusia izan ere. Klima zerikusirik izan al zuen Erromako Inperioa erortzean? Eta Erdi Aroko goseteek kausa berbera izan ote zuten? Liburu izugarria erakargarria kultura zabaltzeko eta euskaraz gozatzeko. Mapekin, argazkiekin, eta esker esanguratsuekin batera.

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Gaiak

- 18 **Xabier Monasterio:** "Hizkuntzek elkarren artean dituzten desberdintasunak azal hutsekoak dira". Pilar Iparragirre.

Iritziak

- 21 **Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
 22 **Julen Gabiria.** Kaspia eta piperra.
 23 **Agustin Errotabehe.** Frantziar modeloaren krisia.
 25 **Juan Ramon Makuso.** Euskal arazoa.
Joxe Mari Ostolaza. Sendakaitza.
 26 **Joxerra Aizpurua.** Jakintza zaharra da.

Erdiko kaiera

- 27 **Ipuinak kulturen arteko zubi.** Iker Zaldia.
 30 **Bizirauenak estu lotzen du.** Katixa Garate.
 32 **Hungariar dantzak Bilboko plazan.** Unai Brea.
 34 **Ezpalak.** Katixa Garate.
 36 **Argitalpenak: P. Etcheberria eta H. Knörri** elkarrizketa. Pilar Iparragirre.
 38 **Denbora-pasak.**
 40 **Ihesi: Arratzu. Golako errekan zehar.** Asier Agirresarobe / Muskilda Tellabide.
 44 **Makina bat kontu.** Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua eta Jakoba Errekondo.

Termometroa

- 46 **Odon Elorza:** «Behin ETA amaituta, osa liteke alderdien mahaia». Mikel Asurmendi.
 50 **Andres Urrutia:** «Euskaldun bakoitza ezin daiteke araugile izan». Onintza Irureta.
 53 **Laborantza Ganbara: konfrontazio eredu.** Onintza Irureta.
 54 **Net Hurbil: Milioika afrikarrek European ikusten du salbamendu ontzia.** Pello Zubiria.
 56 **Bero-beroan.**

Andres Urrutia.

6 | Alargunak

Hutsuneak betetzen

Alarguntzen den emakumeak bizikidea galtzen du. Baina luza-roan, emakumeak lan munduan sartzen hasi diren arte, alargun-zeak estuasun ekonomikoa ere ekarri dio askori. Hainbat alargunekin hitz egin dugu hutsune afektibo, ekonomiko eta sozialak gainditu eta aurrera egitea posible dela ikusteko.

24 | Luparekin

Ismael Manterola

58 | Azkena

Aingeru Epaltza

11 | Kristina Mardaras

Iurretako irakaslea, bertso munduan ezagunagoa da plazara atera zen eta Bertsolari Txapelketa Nagusian parte hartu zuen lehen emakumea izan zelako. Gizonezkoen munduan emakumezkoen moldeen bila ibili da Mardaras.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibx Eizagirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Mikel Garcia, Naiara Irureta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetza: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Soraluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Uruña. Tel: 559 476000. Faxe: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 123 euro. Ipar Euskal Herria: 149 euro. Espainia: 123 euro. Beste atzerriak: 157 euro. Airez: 245 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.

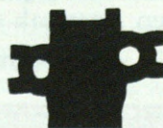

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

gizarte ekintza

Emakume alargunak Mina biderkatuta

• ASTERO GAIA •

Gabonetako loteriako txartelak prestatzen ari ziren Basauriko Alargunen Elkarteko kideak euren egoitzara iritsi ginenean. Zenbaki polita dute aurten. Baina bizitzaren loteriak ez die saririk eman emakume hauei. Bizitza partekatzeke laguna galtzeaz gain, arazo ekonomikoak dituzte aurrera egiteko eta mantso aldatzen den gizarteak ere ez die rol ederra oparitu.

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Argazkiak: Dani Blanco

ALARGUNDU ZENEAN 60 urte eta bost seme-alaba zituen Luisa Landeta Basauriko Alargunen Elkarteko sortzaile eta presidentea. Beste asko bezala, zer egin ez zekiela, noraezan ibili zen senarra hiltzean. Emakume fededuna izaki, komentuan sartzea pentsatu zuen. Badaezpada, 15 eguneko froga egitea erabaki zuen, baina ez zekien egonaldia ordaindu ahal izango zuen. Komentuko Ama Nagusiari galdetu eta hark esan zion azkenean bertan geratzea erabakiko balu egonaldia debalde izango zela. “Debalde? Bai zera!” dio gaur Luisak, “ez zitzaidan erantzun hura gus-tatu, susmo txarra hartu nion”. Ama Nagusiak

Pentsioen bilakaera

2002a baino lehen, alargunek oinarri erregulartzailearen %45 jaso zezaketen soilik, hots, biko-teak erretiratzear jasoko lukeen pentsioen erdia baino gutxiago. Urte horretan %46ra igo zen portzentajea, 2003an %48ra eta egun %52an dago. Horrek esan nahi du 2002an 65 urte baino gehiagoko alargunek 385,50 euroko gutxieneko pentsioa zutela eta aurten 438,71ra iritsi dela kopurua. 60-64 urteko alargunen pentsio minimoa 408,78 eurokoa da eta handik beherakoek 326,20 eurokoa dute.

Egun Luisa Landetak 85 urte ditu eta elkarteak 150 bazkide. Guztiak emakumeak dira. Badira tankera honetako elkarte mistoak ere, baina Basauriko alargun hauek gizonezko eta emakumezko alargunen errealitateak ezberdinak direla deritzote. Batetik, emakume alargunak askoz gehiago dira gizonezkoak baino, emakumeen bizi itxaropena luzeagoa baita. Horren adibide Eibarko kasua da. Altzoa Eibarko Alargunen Elkarteak 10 urte bete ditu aurten eta horregatik azterketa burutu dute. Azterketa horren arabera, Eibarren 2.382 pertsona daude alargun; horietatik 2.000 emakumeak dira eta gizonezkoak 382 baino ez.

Basaurin emakume alargunak 6.000 inguru direla esan digute elkarteak, baina gizonezkoen datu ofizialik ez dutela. Datu ofizialik ez, baina Cloti Pinedo kideak badu datu esanguratsu bat: "Nire blokean 32 pertsona bizi gara, emakume alargunak 9 gara eta gizonezko alargunak ez dago". Cloti Pinedok 51 urterekin galdu zuen senarra eta egun 63 ditu. Alargundu zenean, alaba eskolan zuen eta semea unibertsitatean hasi berri. "Ez nekien ikasketak ordaintzen jarraitu ahal izango nuen, baina azkenean, nola edo hala, aurrera egin genuen". Kopuruaz gain, gizonezko eta emakumezko alargunen arteko alderik handiena egoera ekonomikoa da.

Senarra falta, dirua ere bai

Emakumea apurka-apurka lan munduan sartzen ari da. Baina oraindik, alargun geratzen diren emakumeen gehiengoak ez du soldata propiorik. Gure solaskide guztiek, esaterako, etxetik kanpoko lana utzi zuten ezkondu zirenean. Horrek esan nahi du bikotea hiltzen denean, hark kobratuko lukeen pentsioaren erdia baino ez duela jasoko emazteak. Eta igoerak igoera —duela lau urte %45 jasotzen zuten eta egun %52— alarguntasun pentsio txikiak egoera larrian uzten dute alargun asko eta asko. Aipatutako Eibarko azterketak dienez, bertako emakume alargunen %78rentzat pentsio hori da diru sarrera nagusia eta %37k hilean 200 eta 400 euro bitarteko pentsio baino ez du jasotzen. Nafarroan berriz alargunen batez besteko pentsioa 369 eurokoa zen 2002an eta alargunen %88ak jasotzen zuena gutxieneko soldata interprofesionalaren azpitik zegoen.

Basauriko beste emakume batek bere kasua kontatu digu: Josefa Diez da, 71 urte ditu eta duela 21 hil zitzaion gizona. Orduan hilean 28.000 pezeta ematen zizkioten berarentzat eta hiru seme-alabentzat. "Lanerako ni bakarrik nengoen, baina jateko lau ginen, eta etxerik ere ez genuen, errentan bizi baikin". Ahal zuen tokietan garbitzen hasi zen diru gehiago lortzeko: "Goizeko seieta has-

komentuko sukaldariari hots egin zion orduan eta hark sukaldean zer moduz moldatzen ote zen galdetu zion. Beste moja bat hurbildu eta hark josten ba ote zekien galdetu zion. Luisak baietz, modista izana zela. "Hau pagotxa!" esan zioten lekaimeek. "Han inork ez zidan galdetu zergatik joan nintzen haiengana edo zer moduz nengoen" eta orduan erabaki zuen Luisa Landetak komentuan ez zela geratuko. Handik aurrera alargunen alde borrokatuko zuen, bere egoeran zeuden eta egongo ziren emakumeen alde egingo zuen. Bizpahiru urte geroago, 1984an, Basauriko Alargunen Elkar-teak ateak zabaldtu zituen.

ten nintzen portalak garbitzen, gero hiruzpau etxe nituen garbitzeko eta hauek amaitutakoan, bulego batera joaten nintzen han ere garbiketa lanak egitera". Familia aurrera ateratzea lortu du Josefak, baina egun, 71 urterekin, oraindik garbiketa lanetan dihardu.

Seme-alabak hazi eta diru-sarrerara lortzen dutenean, ama alarguna ekonomikoki laguntzeko gai izan daitezke. Baina askotan seme-alabengatik dena eman duten horiek dira bueltan laguntza ukatzen dutenak. Clotirentzat, "tristeia da seme-alabei eskatzen ibili

Bego Zuza, 40 urterekin alargun

«Heriotza hor dagoela ikasi dut eta gaurkoa egia ederra izan daitekeela»

Urriaren 5ean 5 urte bete ziren Bego Zuzaren senarra hil zela. 40 urte zituen orduan eta bere bi semeek, 7 eta 12. Emakume alargun gehienak baino gazteagoa da eta etxetik kanpo egiten du lan. Horregatik alargunen egoera zertan aldatzen ari den ikusteko adibide egokia da. Baita zertan ez den aldatu ikusteko ere.

Alargun geratu zinenean zuk zure lana zenuen. Hala ere, zer ekarri zizun horrek ekonomikoki?

Hori senarrak zuen lanaren arabera da. Nik 600 euro inguru jasotzen ditut guztira hilero, seme bakoitzeko jasotzen dudana laguntza barne. Baina zaharrenak 18 urte beteko ditu eta zati hori kendu egingo didate, hain justu unibertsitatean sartu behar duenean eta gastuak igoko direnean. Berak badaki, adibidez, unibertsitate pribatu batera joaterik ez duela, horrek guretzat garrantzia berezirik ez duen arren. Norberaren soldatak edo geratu zaizun ondasunak, noski, zeresan handia du horretan. Gure kasuan pisuaren hipoteka oraindik ordaintzeko daukagu. Baina niretzat arazo ekonomikoa gutxienekoa da. Hori asko aldatu da, gero eta emakume gehiagok duelako bere soldata. Egoera berrira egokitu behar duzu, baina guk nahikoa badugu aurrera egiteko.

Galera ekonomikoa baino, galera moralak izango da gairik gabeko zailtasuna. Beste alargunek esan didate urte edo bi urte behar izaten direla zaila ateratzen hasteko.

Nik hiru urte direla esango nuke heriotzaren aurretik urtebeteko gaitasuna pasa behar izan genuen. Oso gaitasun handia da pertsona hondatzen ikustea. Beti diot senarra bi aldiz hil zitzaizkela, xotasunak bueltarik ez zuela esan zuten eta hil zenean. Bietan serioski hartzen dina izan nuen: hustuta geratu nintzen azala besterik ez nintzen, flotatu egin nuen.

Eta hutsune hori nola betetzen du? Ez da betetzen. 17 urte nituela, arazo zitzaidan. Emakume batek esan zuen orduan berriro biziko nintzela, mundu zela bukatuko, baina bihotzeko puskatzen beti faltako zitzaidala. Zulo hori hor da.

Alargunek ez dute sistematikoki laguntza psikologikoa profesionalik hartzen. Beharrezkoa dela uste al du? Laguntza psikologikoa behar da eta dago sistematizatua. Baina nik uste dut gaur egun baditugula baliabideak laguntza hori lortzeko. Askotan arazoa nirek bere buruarekin dauka, zein indar den demostratu nahi duelako. Baina buruari esaten diozu egoerari aurre

beharra" eta Josefa ere iritzi berekoa da: "Ez diet seme-alabei sekula euro bat bera ere hartu".

Alargun elkartearen eskakizuna alarguntasun pentsioa gutxienez %70era iristea da. 1999an Espainiako Estatu osoko 2.800 alargun bildu ziren Madrilgo gobernuari pentsio duinagoak eskatzeko. Luisa Landeta ere han zen: "Hitz politak entzun genituen orduko gobernu-

Alargunak antolatuta daude

EAEn bakarrik Basaurikoa bezalako beste 16 elkarte daude beste hainbeste udalerritan. Gainera lurralde bakoitzeko elkarteak ere badaude. Guztiak autonomia erkidego bakoitzeko federazioetan biltzen dira -Nafarroako federazioa jo nahi duenak 948 27 65 94 telefonoan izango du horren berri eta EAEn berriz 94 493 81 64 zenbakira deitu behar da-, eta hauek halaber Espainia osoko konfederazioan (CONFAV).

behar diozula, ezin duzula erori, batez ere seme-alabak badituzu. Noski, seme-alabek argi adierazi behar diezu gertatzen dena, baina pisu handiena zuk hartzen duzu. Nire kezka nagusia semeak ziren, baina nik aurrera egingo nuela. Orduan, besteei erakusten nien ni primean mingoela. Azkenean, hiru urte pasatu eta erori egin nintzen.

Baina inguruak asko lagundu dit. Koadunari sikiatra bat ere badugu. Agian ni privilegiatua izan naiz zentzu horretan: emakumeak eta betiko lagunak babes handia eman didate. Egun guztia betetzen dituzte, pentsatzeko denbora ere ez ditzute gaitzen, gero, gaua heltzean, ohera bakarrik joan behar baduzu ere. Lanak ere ordu asko kentzen dizkizu.

Gertuko ingurua aipatu duzu. Baina, zoro har gizarteak alargunak ikusteko modua aldatu duela uste al duzu?

Diskurtsoan dena ondo ikusten dugu, alarguna alai egotea, festetan ibiltzea, beste bikote bat topatzea... Baina praktikan bi perfil bereiztuko nituzke. Zure benetako lagunak zu ondo egotea nahi dute beti, eta erabakitzen duzuna erabakitzen duzula, errespetatu egingo dute. Beste batzuk badira beti norbaitez hitz egin behar dutenak, eta alargun gaztea baldin bada, hobeto. Batzuen aurretik jasatzen zarenean begiradak-eta sentitzen dituzu, "gaixoa, honi ere tokatu zaio" esanez bezala. Eta hori ez da behar duzuna. Lagun bat dut oso gazte alargun geratu zena eta hark esan zidan: "Zu guapa jarri eta kalera burua tente atera. Urte betez, senarra gaixo zela, egin

behar zenuen guztia egin duzu eta duin gainera. Hemendik aurrera ez diozu inori ezer zor, ez diozu inori penarik eman behar". Sentsibiltate berezia garatzen duzu, badakizu hurbiltzen zaizuna zertara datorren eta hesiak jarri behar dituzu. Onargarria iruditzen zait lastima sorraraztea, baina gero alde egiten dutenean ez dira kezka horrekin joaten, lastima ez dute laguntza bihurtzen.

Alargun gazteek ez omen duzue alargun elkarteetara jotzen.

Alargun geratu eta gutxira, lagun batekin kalean nenbilela, adineko alargun batekin egin genuen topo. "Gure klubekoa zara", esan zidan eta nire lagunak erantzun zion: "Ez, hau bi seme dituen ama ezkongabea da". Hor dago duela urte batzuetako eta oraingo alargunen arteko aldea. Lehen senarraren emazteak edo alargunak ginen. Orain pertsonak gara. Gure kasuan bi pertsona elkarrekin ginen proiektu bat egiteko, baina bi pertsona ginelaz ahaztu gabe. Eta hori garrantzitsua da bizitza berria kudeatu ahal izateko.

Eta zu gai izan al zara bizitza berri horretan aurrera egiteko?

Bizi egin behar duzu. Ni gaur lanera mendiko bidetik etorri naiz, askoz politagoa delako. Kanta bat ipini dut, Serraten *Hoy puede ser un gran día*. Ilargia bete-betea, handi-handia ikusten zen. "Hau ikusteagatik bakarrik gaur jaikitzea merezi zuen" pentsatu dut. Orain ez dut etorkizunerako plan handirik egiten. Heriotza hor dagoela ikasi dut, eta gaurkoa egun ederra izan daitekeela.

lehen kentzen zigutena baino gutxiago kentzen digutela besterik ez. Eta gainera kobratzeko kopuruetatik bakarrik kentzen digute, telefonoa, ura edo argiaren fakturretan ez digute kenketarik egiten".

Alargunen elkartearen helburu nagusia hutsuneak betetzea da, baina hutsune ekonomikoa betetzea ez dago haien esku. Hala ere, erakundeei baldintza hobeak eskatuz, euren alde ez ezik, datozen belaunaldietako alargunen alde ere ari dira.

Lagun berriak bizitza berrirako

Ekonomikoak ez diren hutsuneak betetzen saiatzen dira elkarteak. "Hona etortzen direnean, eskaintzen diegun lehenengo gauza konpainia da eta on egiten die, asko depresio sakonean daudelako" dio Luisak. Elkartera alargundu eta hilabete batzuetara edo urtebetera hurbildu ohi dira emakumeak. Lehen bi urteak oso gogorak omen dira eta gehienei etxetik irteteak bakarrik ahalegin handia eskatzen omen die. "Ez dago laguntza sistematurik, ez dago ezer propio prestatuta alargunei psikologikoki laguntzeko" salatu du elkartearen sortzaileak. Eta Cloti Pinedok gaineratu du: "Gehienez medikuarengana joan eta hark nahi-badu psikologoarengana bidaliko zaitu, eta nahi ez badu, ez".

Gainera, askotan senarra hil ondorengo arazoetaz hitz egiten da eta, gaixotasunak medio, hil aurretik emazteak pasa behar direnak ahaztu egiten zaizkigu. Ama Birjinaren eguna zen senarrak Cloti Pinedori sabeleko mina zuela esan zionean. Handik aurrera bere osasunak okerrera egin zuen apurka. Lau urte gaixo egon ondoren hil zen. "Eta zuk hor egon behar duzu, senarra zaintzen, nola hondatzen den ikusten. Horrek markatu egiten zaitu, burdin goriak animalia markatzen duen bezala" kontatu du Clotik.

Altzoa Eibarko Alargunen Elkarteak egindako azterketak dio bertako 2.000 emakume alargunetatik 900, bakarrik bizi direla. Josefa eta Luisa ere bakarrik bizi dira, eta Clotik

rengandik, baina gero ezerezean geratu ziren". Azken urteetako igoerez galdetuta Cloti Pinedok hartu du hitza berriro: "Igoerak guretzako opariak bezala iragartzen dituzte, baina hor ez dago oparirik, orain

bilintx

ramos

mattin

urretxindorra

bilintx bertso-hop

arriaga

xalbador

xalem

herriak

Donostia, Tolosa, Bergara, Irun, Gasteiz, Baiona, Iruñea, Bilbo

www.megadenda.com

seme-alabak oraindik etxean ditu. Egoitzara elkarteko diruzain Carmen Umbreras sartu berri da. Bera ere ez da inorekin bizi, baina etxean bakarrik bizitzearen eta benetan bakarrik egotearen artean dagoen aldea azpimaratu du: "Gutako batzuentzat konpainia bakarra senarra zen eta hura joanda ezer gabe geratu ginen. Hona etorri eta lagunekin hitz egiten dugu, gimnasia egiten dugu, edo eskulanetan aritzen gara. Eta etxera beste modu batera itzultzen zara".

Astearte eta ostegun goizetan egiten dute soinketa Basauriko Alargunen Elkartekoek. Arratsaldetan berriz eskulanetako tailerrak izaten dituzte. Astelehenetan hitzaldiak antolatzen ohi dituzte eta asteazkenetan merienda. Tarteka bidaiaren bat ere antolatzen dute. Bazkide bakoitzak urtero ordaintzen dituen 12 euroei esker eta Basauriko Udalaren, Bizkaiko Foru Aldundiaren eta Emakunderen laguntzaz lortzen dute ekin-tza hauek aurrera eramatea.

Aisialdia funtsezkoa da elkartearen sortzailearentzat: "Alargunak pozik sentitzeko ahalmena berreskuratu behar du, zerbaitetan parte hartzen duela sentitu behar du. Eguneko ordu luzeak betetzea garrantzitsua da, batez ere lanik egiten ez dutenentzat".

Alargun gazteenek ez dute elkarreetan biltzeko joerarik eta, hain zuzen, gero eta gehiago etxetik kanpo lan egiten dutelako gertatzen da hori. Cloti Pinedok azaldu digunez, "lan bat izateak, batetik, soldata duzula esan nahi du, eta alarguntzan arazo ekonomikoak zertxobait arinduko zaizkizula. Baina bestetik, lanera doanak egunaren zati handi bat betea du eta horrek ere garrantzia handia du. Horregatik alargun batzuk erretiroa hartuta etortzen dira elkartera, handik aurrera ordu asko libre izango dituztelako".

Elkarteko bazkideak soilik emakumezkoak izateak ez du esan nahi bikote berri bat sortzeari uko egiten diotenik. Maria Luisa izeneko kidearen adibidea ipini digute: alargunduta elkartean sartu zen; bikote berria ezagutu eta berriro ezkondu zen, baina hura ere hil eta alargun geratu zen berriro; orain hirugarren bikotekidea topatu du -baina badaezpada ez omen dute ezkontzeko asmorik-. Maria Luisak ez dio utzi elkarteko kide izateari urteotan. "Bikote berririk bilatu ez dugunok ere ondo ikusten dugu hori. Bakoi-

tzak nahi duena, eta sarritan ahal duena, egiten du bizitzan aurrera egiteko. Eta besteok ez ditugu erabaki horiek juzkatu behar" dio Clotik.

Alargun izatetik pertsona izatera

Luzaroan alargunen erabakiak gogor juzkatu izan ditu gizarteak, batez ere erabaki horiek alargunei ezarri izan zaien rol hertsia gainditzaren bazuten. "Lehen egunero kalean senarrarengatik negar egitea eskatzen zizuten" dio Cloti Pinedok, "eta kalean ez zaio inori negar egin behar, hori etxean egin behar da. 30 urterekin alargun geratzen bazinen, lutoa jantzi eta lutoz hilko zinen 80 edo 90 urterekin. Alargun bakoitzak nahi duena egin behar

du, berriro ezkondu nahi badu, ezkon dadila, bakarrik jarraitu nahi badu, hala jarrai dezala... erabaki guztiak errespetatu behar dira".

Luisa Landetaren ustez, alargunek zerbait lortu badute arlo honetan lortu dute: "Lehen jendeak alargun taldea kalean ikusten zuenean 'begira, han dira alargunak!' esaten zuen. Ez ginen Luisa, Cloti, Josefa edo Carmen, alargunak ginen. Hori asko aldatu dela esango nuke,

orain pertsonak garela nolabait, errespetu apur bat lortu dugula".

Loteria txartela eta aholkua

Basauriko Alargunen Elkarteko kideek baikor amaitu nahi izan dute solasaldia. Carmen Umbrerases dioenez, "senarra hiltzean zure zati handi bat ere hiltzen da, eta berriro bizitzaren ikasi behar duzu". Clotik baietz dio buruarekin eta zera gaineratu du: "lehen zenuen bizitzan ez duzula berreskuratuko ulertu behar duzu, beste bizitzan bati ekingo diozula". Baina bizitzan ezberdina izateak ez du esan nahi okerragoa izango denik. Hala uste du behintzat Luisak: "85 urte ditut, bakarrik bizi naiz, sekulakoak pasatzea egokitu zait, baina zoriontsu sentitzen naiz".

Loteria txartelarekin eta alargunentzako aholkuarekin irteten gara. Txartelak emaitzarik izango ote duen ikusteko abenduaren 22ra arte zain egon beharko dugu. Aholkua, aldiz, hauxe da: "Ez da urrutira begiratu behar. Egutero jaikitzean egun berria duzu aurrean eta ez dakizu zer ekarriko dizun. Baina egun hori pasako da eta beste bat etorriko. Egutak joan, egutak etorri, azkenean aurrera egin duzula ikusiko duzu". ■

Basauriko Alargunen Elkarteko hainbat kide, udalak utzi dien egoitzan. Ezkerretik eskuinera: Cloti Pinedo, Luisa Landeta, Carmen Arza eta Josefa Diaz.

• PERTSONAIA •

Kristina Mardaras

Plaza urratzaile

Bertsolari da. Ez du Txapelketa Nagusian parte hartuko baina 1986az gero, lehia hori den aldiro aipatu izan da Kristina Mardarasen izena. Bertsolari Txapelketa Nagusian inoiz parte hartu duen lehenengo emakumea da. Bertsozale Elkarteak lagundu zuen eta babestu. Lehen mailako bertsolaria ere ez dela dio, baina zenbat diren lehen mailako bertsolariak da galdera.

Aitzindari izan zen, horren kontzientzia erabatekorik berak izan ez bazuen ere. Urak joan direnean, podiumean ezarri du Historiak Kristina Mardaras.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: M.A.E.

Amorebieta-Etxanoko Oromiño auzoan jaioa zara, baina lurretakoa zara.

Santuenekoak esaten digute. Agiri zaharren arabera Zugazabekobarri du izena gure etxeak. Tira, horrela itzuli dugu guk. Berez, *casería nueva de Zugazabekoa* dio eta guk Zugazabekobarri eza-

rri dugu. Beste izen bat ere badugu, ordea. Han inguruan hiru baserri dira eta gerra denboran katea ipini ei zuten Zornotzatik Iurretara pasatzen zirenei zerga kobratzeko. Hortik, Katea izenarekin geratu dira hiru baserri horiek. Bestela, Santuenekoak.

«Sei emakumezkoren saioa arraro egiten ez denean izango dugu normalizazioa»

Bertsoa etxetik datorkizuna badakit. Aita bertsozalea, osaba trikitilaria...

Osaba-izekoak ziren trikitilari. Disko bat ere egin zuten, nahiz eta familiak merkatutik erretiratu haiek hil zirenean. Dena dela, ale bat daukagu oraindik, erakusteko. Serafin eta Antoni Arantzeta ziren. Herriz herri ibiltzen ziren, erromeria eta festetan. Izekok kantatu eta panderoa jotzen zuen. Osabak, soinua jo. Osaba ezagutu ere egin nuen, eta ondo zahartuta ere trikitia jotzen zuen hark.

Hortik, beraz, zaletasuna.

Aitaren aldetik oso alai eta kantu zale izan gara beti. Gure aita bere anaiekin biltzen zenean beti izango zen kantua edo zer edo zer.

Mendian ala munduan, kalean da Zugazabekobarri?

Behean, ibarrean, erreka inguruan. Oiz menditik datorren Oromiño errekatik hurre. Ez da erreka handia ere. Durangoko paper-fabrikaren parean elkartzen da Ibaizabalekin.

Zuek eskolara joatea erraztuko zuen horrek, beharbada. Ala baserriko lanak ziren zuen lehenetasun?

Guk txikitan eskola unitarioa geneukan auzoan, 14 urtera artekoa. Oso eskola polita, humano eta naturala. Horra joaten ginen auzoko gehienok. Baserri handia zutenak gutxiago joango ziren, etxean behar handiagoa zutelako! Eta baserria txikia zutenak, ostera, gehiago, gu bezala. Gero, oso gutxi, batxilerra egiten zuten, eta karrera. Oromiñon gutxi egin zuen karrera, esku bateko atzamarrerekin kontatzeko moduan!

Artean neska koskor zinela, Bilbora joaten zinen, halako sariketa batera.

9 urte nituela apaiz lagunkide berria etorri zen gure herrira, Juanito Gallastegi, abadea iraguntzen. Juanito, Jose Antonio Retolaza –*Kili-Kili* aldizkaria sortu zuena, abade zen orduan–, aita Martxel Andrinua pasiotarra... Kultur mugimenduan sartuta ari ziren. Horien bitartez ikasi genuen gure herriaren berri eta euskaldun ginelako kontzientzia jaso genuen.

Euskaltzaindiak antolatutako lehiaketara eramaten zintuzten Bilbora.

Euskaltzaindiak antolatzen zuen Bizkaiko Aurrezki Kutxaren laguntzaz. 8-9 urtetik 14 urtera bitarteko neska-mutilentzat zela uste dut. Urtero-urtero joaten ginen gu hara. Inportantea izan zen niretzat, euskal munduan integratzeko balio zigulako, eta euskal mundua gure auzoa baino handiago zela konturatzeko ere bai. Ume asko biltzen ginen Euskaltzaindiak Erribera kalean zeukan areto handi hartan, Bizkaiko ume mordoa. Auzo txiki bateko neska koskorra, kolpean horrelako leku handi batean! Horrek asko markatu ninduen.

Nortasun agiria

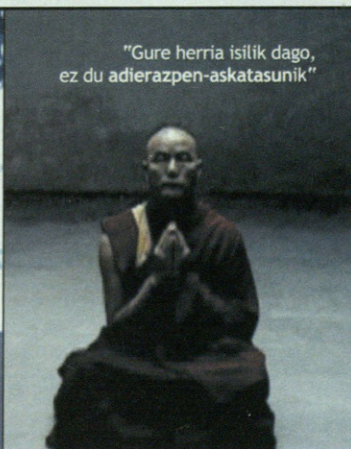
Kristina Mardaras Sedrun (lurreta, 1948). Santuene, Zugazabarribekoa, Katea... izen bat baino gehiago du lurretako bertsolariaren etxeak. Baserrian jaioak ikastea zuen maite eta ez zuen etsi bide hori urratu zuen arte. Fabrikari lan egin zuen lehenengo, eta zenbait ikastolatari gero, nahiz eta, askok bezala, irakasle titulurik ez izan. Garaiko kontuak. 33 urte zituela egin zen titulazioaren jabe eta irakasle da harrezkero. Lurreta bertoko Maiztegi Herri Ikastetxeko Lehen Hezkuntzako irakasle da. Eskola-orduz kanpo, bertso-eskolaren ardura du. Hainbat talderen sorreran parte hartu eta lan egin du: Durangoko Ikastola, AEK, EHE, bertso-eskola... Plaza utzita dago baina ez bertsolaritza. Saioak antolatzen segitzen du eta Txapelketa denaro, berri emateko kolaborazioak eskatzen dizkiote bateko eta besteko irratietatik.

14 urte bitartean oinarritzko ikasketak egin zenituen eta, gehiago ikasten segitu nahi izan zenuenean, laguntasunik ez zenuen izan etxetik.

Ikasketa oinarritzko haiek bukatu eta ez nintzen joan batxilerra egitera. Gurasoek esan zidaten ezin nuela ikasten jarraitu, atzetik beste bi mutil nituela eta ezin zirela gastuetaz arduratu; ezin nuela ikasi. Josten edo bordatzen ikastera bidali nahi izan ninduten, hori zen eta ohitura baserrietako alabentzat, ➔

"Gure herriri bake eskubidea
ukatzen zaio"

"Gure herria isilik dago,
ez du adierazpen-askatasunik"

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak,
eta erabil dezagun

geure hizkuntzan bizitzeko eskubidea

Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Berrak
Diputación Foral
de Bizkaia
Departamento de Cultura

baina niri asko gustatzen zitzaidan ikastea eta ekin eta ekin, ikasi nahi nuela eta ikasi nahi nuela, lortu nuen Durangon bertan ireki berria zen kolegioan Komertzio ikastea.

Gurasoak konbentzitzea asko kostatu al zitzai-zun?

Nik asko sufritu nuen, negar asko egin nuen. Kontziente nintzen nirekin injustizia bat, neurri batean behintzat, egiten ari zirela. Ez nuen baserrian geratu nahi, ezer ikasi gabe. Eta negar asko egin nuen, eta amari asko sakatu nion, ikasi nahi nuela esanez. Eta ekin eta ekin, ikasturtea hasita zegoen baina azaroan-edo, hasi nintzen kolegio berri hartan.

Eskerrak etsi ez zenuen...

Eskerrak! Gerora, amak kontatu izan du zer-bait ikasten jardun dudala beti, beti ikasten. Lanean ari nintzela, ikastolak zabaldu ziren sasoia heldu zen, 60ko hamarkada, eta nahiko irakasle tituludun ez zutela eta niri etorri zitzaizkidan: orduko kultur mugimenduak dei egin zidan, ikastolara lanera joateko. Otxandiora. Urtebete pasa eta lege arazoak izan nituen inspektorearekin, irakasle lizentziarik ez nuen-eta. Gogoratzen naiz Loiolan nengo-ela jakin nuela berria. Loiolan ginen, matematika ikastaroan, Feli Etxeberriarekin, Pakita Arregirekin, Oñatibiarekin, Kataluniako Marta Matarekin... eta han nengoela, inspektorearen abisua, Otxandion segitzerik ez nuela. Otxandiotik alde egin eta Basaurin egon nintzen, beste ikastola batean, sortu berria hura ere. Hiru urte egin nituen han baina, ira-

Kristinarekin ez

Bi bertsolarik uko egin omen zioten Kristinarekin kantatzeari, feminista omen zelako.

"Horren berria heldu zitzaidan niri. Harrezke-ro kantatu dugu, antolatzaileek horrela eratu dutelako saioa. Eta nik zer esan horren gainean?! Bertsozale Elkarteko lehendakariak esana da emakumeak aberastasuna ekarri diola bertsolaritzari. Kontua da, ordea, aberastasun guztiek kostua dutela. Eta garai hartan, aberastasun horrek traba egiten zuen, gizonaren esateko moduak mugatzen zituelako. Emakumearen presentziak berak mugatzen zuen hitz egiteko modua. Nahi duzuna nahi duzun bezala esatera ohituta jendeak barre egiten du eta, halako batean, freskura hari barre egiten ez dion norbait daukazu ondoan!".

kasle titulurik ez nuenez, beste baten tituluarekin edo ahal zen moduan konpontzen ginen. Ikastolan jardun nuen lanean ezkontzeko plana egin nuen arte.

Eta ezkondu ondoren?

Orduan, ezkondu eta haurrak haztea erabaki nuen denbora batez. Bost urtean bi seme-alaba izan eta hazi nituen. Tarte horretan, hala ere, aukera eder bat sortu zitzaidan: ikastolen federazioak titulurik gabe lanean ari ginen andereñoen egoera legeztatzekeo plana egin zuen UNEDekin. Uste dut ordurako martxan zegoela Euskal Kontseilu Nagusia, 1980 baino lehen. Eta hiru urtean Bergarara joanez tituluaren jabe egin nintzen. Andereño mordoa bildu ginen han.

Behin ere pentsatu al zenuen Txapelketa Nagusian parte hartuko zuen lehenengo emakumea izango zinela?

Ez. Ez zen nire intentzioa ere. Durangoko ikastolak bertso-eskola sortzeko deia egin zue-nan, guri ere kasu egin ziguten. Ikastolako irakasle baten bidez hasi ginen, Anjel Uxaola, Garaikoa, oso bertsolari fina! Hark bazuen gure zaletasunaren berri eta bertso-eskola egite-ra zihoazela eta harako denbora pittin bat ateratzeko esan zigun. Eta hasi ginen, Lopategiren laguntzaz. Joan Mari Areitio ere etortzen zen. Neska eta mutil sasoikoak bildu ginen.

Bertso-eskolatik txapelketara...

Gero, suertatu zen, nik 32 urte-edo izango nituen, polemika sortu zela bertsolarien eta

Euskaltzaindiaren artean, txapelketa zela eta. Puntuatzeko moduari buruzko desadostasunak, besteak beste. Eta bertsozale elkarte bat sortzeko asmoa piztu zen, eta hor sartu nintzen ni ere. Sorreran izan nintzen. Loiolan egin genituen bilera gehienak. Elkarrekin babe-sa behar zuen, eta ordura arte sortu ziren, edo sortzen ari ziren bertso-eskolen artean, erabakia hartu zen. Guk, behintzat, Durangoko bertso-eskolan, erabakia hartu genuen: eskasagoak edo hobeak izan, denok parte hartu behar genuela txapelketan. Horrela izan zen. Nik banekien Bertso Txapelketa Nagusian kantatzeko beste kalitaterik ez neukala, banuen horren kontzientzia, baina plazan kantatzen hasita geunden eta geure buruari esan genion: "Lehenengo fasera joango gara; badakigu bigarrenera ezetz". Ez zen beste asmorik izan.

86an, Txapelketa Nagusian. Hala ere, 82koa omen duzu zure lehenengo plaza, Santutxuko bertso-eskolak antolatutako saio bat...

Uste dut Bilboko jaietan izan zela, San Anton plazan edo, Zazpi Kaleetan. Durangaldetik Kapela eta bioi joan ginen. Mungialdetik beste bi, Santutxutik bertatik besteren batzuk... Eta han nintzen ni. Gai-jartzaile, Begoña, Santutxuko bertso-eskolako emakume bat. Gaiak eman eta kantatu egin behar!

Senarraren fabore

"Beti esan dut Justori baino aukera gehiago eman dizkidatela niri, emakumezko bertsolaria bultzatzeagatik.

Berak aukera gutxiago izan du: bere modukoak asko zeuden; nire modukoak ez, eta hor gelditu da, bazterturik. Inoiz esaten du 'Ni ere hor nago, el', eta egia da, eta esaten saiatzen naiz. Niretzat laguntza handia izan da. Esaten da gizonezko bertsolari handi baten atzean emakume handi bat dagoela, eta esan beharra daukat emakume bertsolari honen atzean gizonezko handi bat dagoela. Eskubidezkoa da hori esatea".

Niri asko kostatzen zitzaidan kontzentratzea. Orduan bai eta orain ere bai. Zer esan eta nola esan asko neuzkan baina ordenatu egin behar! Eta hitz gutxitan esan behar! Banago lehenengo plaza hartan eta hastea kostatzen zitzaidan... Halako batean, behetik, Iurretako jendea: "Ala ba! Arre!", eta sekulako isiltasuna. Baina bertsoa bota nuen eta izugarrizko txalo zaparrada! Beti hartu izan dut txalo zaparrada, merezi gabe; eta apal-apal esaten dut, bertsoaren kalitatea, nire ustez, ez zelako hain ona izaten. Baina emakume bat eszenatoki gainean egoteak jendea liluratu egiten zuen. Ez ohikoa zen. Gaur egun ez da horrelakorik gertatzen, baina orain dela hogeitaka urte, bai. Hala izaten zen: izugarrizko isilunea lehenengo, ni neu konturatzeke moduko isilunea, eta gero, bertso normal bat kantatu igoal, eta itzelezko txalo zaparrada.

Bihotz emango zizun horrek, animatuko zintuen, ala?

Bai... Gero, betikoa. Handik jaitsi eta sufri-mendua: "Hau esan dut baina hau esan behar nuen", eta horrelakoak. Gaizki pasatzen duzu. Emakume bakarra nintzen bertsotan eta ispilu baten falta nuen. Hizkuntza mota guztia gizonezkoek egindakoa zen, eta bertsolaritzan dena ez da orijinaltasuna, kopia asko dago. Guztiak gizonezkoek egindako

Euskara ikasten duten gurasoentzako laguntza bereziak

✖ Helburua: euskara etxeko harremanetan sustatzea.

✖ 2005/06 ikasturtean, 450 guztira: 375 ama, 75 aita.

moduak ziren. Eta nahiz eta topiko haiek erabiltzeko eskubidea nik ere banuen, nik ez nuela hori egin behar pentsatzen nuen, zeren gizonezkoen hizkuntza bera erabiltzeko beldurra neukan. Ni kontziente nintzen emakumea nintzela eta emakumezkoatasuna markatu behar nuela. Oso molde maskulinoak ateratzen zitzaizkidan, eta ez nuen hori nahi. Zerbait banintzen, emakume nintzen.

Zuk esana da garai batean emakumea bertotan amabirjina, ama, edo jostailua zela. Zuk ez zenuen horrekin bat egiten, bistan da...

Ezta pentsatu ere! Jakina kritikatu dudana. Bertsozaleak badaki hori egia dena, ez da nire hausnarketa bakarrik, gizonezkoek egindakoa ere bada. Garai batean hori zen emakumearen irudia, eta barregarria zen: gizonezkoek barre egiten zuten, eta emakumezkoek ere bai, barre bere buruaz! Lazkao Txikiren saio batzuk-eta! Normala zen garai batean, emakumearen presentziak gauzak esateko modu horri mugak jarri zizkion arte. Are gehiago, esateko modu horiek muga ez ezik, erantzuna ere izan dute, ni tartean izan nintzenean behintzat. Gai batzuk ez ziren posible, emakumearen egoera aldatzen ari zelako, errebindikazioak ere baziren tartean, eta normalizazio bide bat zetorren, elkarren errespetuan. Ez dugu beti mindu beharrik, baina garai hartan larregizkoa zen. Emakumeak topiko horiek baino gehiago zela erakutsi behar zuen.

Mikrofonoa bertan behera utzi eta alde egiteko gogoia izan omen zenuen behin edo behin...

Beharbada Mungian. Izan ziren horrelako momentuak, bai. Gaia, eta zurekin parean zegoenak esandakoak kontuan hartu eta gogor egin zitzaidan bertsoan jardutea. Nahiz eta behin ere ez dudan mikrofonoa bertan behera utzi eta alde egin!

Bide-urratzaile izan zara, aitzindari.

Orduan ez nintzen kontziente, baina banuen nahi bat nire barruan. Gainera, bazegoen uste bat bertsoan ezin zela ikasi esaten zuena.

Bertsolaria jaio egiten zela, ez zela ikasten...

Horixe, eta bertso-eskolakoak bestelakoa erakusten saiatu ginen. Hortik aparte, emakumea ere falta zen mundu hartan. Emakumeak gizarteratzeko pairatu dituen trabak handiak izan dira historian zehar, eta eremu bat zegoen irabazi beharrekoa: bertsolaritza. Nik uste nuen guk pausoa ematen bagenuen atzetik errazago etorriko zirela. Horretaz kontziente banintzen, bai, nolabait bada ere. Beste alde batetik, zor diot esatea: ni hogeita hamar urteko, eta Arantzazu Loidi hamar bat urteko

neskatila, Durangora ekarri genuen. Alfabetatze koordinakundeak antolatuta, institutuan kantatu zuten Almeneko eskolakoek. Eta Arantzazu Loidi, txikia, neskatoa, baina han zebilen. Bazetorren zer edo zer, beraz, ni izan edo ez izan.

"Emakume bat haurra sabelean duela kantatzen ikusi nahiko nuke", zure esana da hori ere...

Eta ikusi dut! Oihane Perea haurra sabelean duela ikusi nuen eszenatokian kantatzen, eta gero, haurra izan ondoren ere bai, Izurtzako Santa Ageda auzoan. Oihane, Estitxu Eizagirre, Onintza Enbeita, Iratxe Ibarra eta Xabi Paia ziren. Oso ederra izan zen: gai-jartzailerak zera agindu zien Oihaneri eta Estitxuri, hau da, bata ama izan berri, eta bestea izeba, zer eragin izan duen horrek beren bizimoduan. Eta izugarritzko bertso ederrak kantatu zituzten bien artean. Izeko izatearen libertateak eta ama izatearen ardurak... oso saio polita. Oihanez gauza guztien gainetik jarraitu nahi izateak ilusioz bete nau.

Emakumezko bertsolari bakarra 86ko Txapelketan. Orain hamar dira zerrendan.

Izugarri ederra da hori. Ez da nire eragina izan. Bertsozale Elkartek lan handia egin du horretan. Ni neu ikaragarri lagundu eta babestu nau. Nik aspaldi utzi nuen plazako bertsoa, urtero hartzen dut parte Iurretako txapelketan, baina familia artekoa da ia-ia. Normalizazioa noizko? Santa Ageda auzoan egin genuen erako saioak batere kritikarik edo komentariorik gabe egiten direnean. Sei gizonezko egoten diren moduan, sei emakumezko kantatzea arraro egiten ez denean, orduantxe izango dugu normalizazioa. "Paisaia" hori –sei emakume bertsotan–, arraro egiten zaigu oraindik. ■

Emakumezkoa txapeldun

Kristina Mardarasek orain hogeitauertetsu esana: *Euskal Herriko txapelketa emakumezko batek irabaztea urrutit geratzen da oraindik*. "Gaur atzera egin beharko nuke. Izugarritzko ilusioa egiten dit azkeneko txapelketan Maialenek egindako saioak. Txapelduna Egaña da, ez dago eztabaidatzerik, baina Maialenek egin zuen txapelketa! Zoragarria. Txapelak beste balio du. Eta orain ere hor dago. Nork esan ezetz! Gipuzkoakoa irabazi zuen. Gainera, irabazten badu, handia izango da, txapeldun handien artean irabaziko du-eta. Maialen gorantz ari da. Gero eta bertsokera freskagoa eta ederragoa dauka. Igoal ez du irabaziko txapela, txapela kalitatearen bermea da, baina Maialenek ba dauka hori, txapelik gabe ere!".

Bertsoa

DOINUA:
LAGUNDURIKAN DANOI

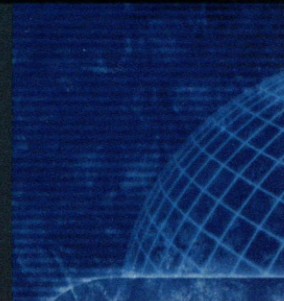
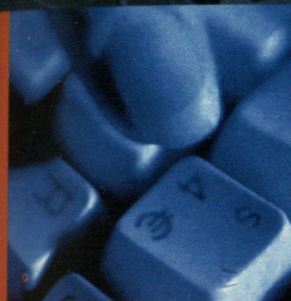
Ondokoen eskerrak
ondokoen aintzak
ibiltzera ausartu
nahi duenarentzat
bere helmuga jarri
behar du bakoitzak
eta beronen bila
dihoanak behintzat
bide bat zabaltzen du
datorrenarentzat

Aitor Mendiluze

"LAS AUTORIDADES LOCALES CONSTRUYENDO UNA SOCIEDAD DE LA INFORMACIÓN PARA TODOS"

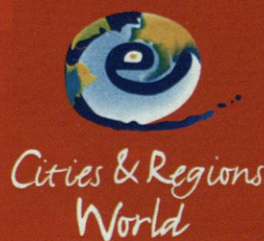
9-11 NOVIEMBRE 2005

PALACIO EUSKALDUNA

BILBAO Y SU COMPROMISO EN FAVOR DE LA SOLIDARIDAD DIGITAL

Las nuevas tecnologías de la Información y la Comunicación son un instrumento fundamental para facilitar y activar el desarrollo de todos los pueblos.

BILBAO2005

II Cumbre Mundial
de Ciudades y
Autoridades Locales
sobre la Sociedad
de la Información
Hirien eta Agintari
Lokalen Informazioaren
Gizarteari buruzko
Munduko II. Goi-bilera

BILBO ETA BILBOREN KONPROMISOA SOLIDARITATE DIGITALAREN ALDE

Informazio eta komunikazio
teknologia berriak oinarritzko
tresna dira herrien garapena
errazteko eta sustatzeko.

www.it4all-bilbao.org

Xabier Monasterio

Badu gizakiak komunikatzeko kode bat Lurrean diren beste izakietatik oso bestelakotzen duena: hitz egiteko gaitasuna. Hiri handietan bizi edo oihaneko lekuri ezkutuenean, ez da munduan giza talderik hitzezko adierazpidea erabiltzen ez duenik. Baina noiz, nola eta zer beharrek eraginda sortu zuen gizakiak komunikatzeko kode paregabe hori? Xabier Monasterioren *Mintzairaren miraria* liburuan (Gaiak, 2005) aurki daitezke geure buruari gutxitan egiten dizkiogun galdera hauen erantzunak. Eta hain zuzen ere, gai horien gainean dihardu ondoko elkarrizketan.

PILAR IPARRAGIRRE
Argazkiak: Iñigo Azkona

«Hizkuntza dituzterik azal hutsa»

Mintzairaren miraria jarri diozu zure saioari titulua. Zergatik hautatu zenuen mintzaira hitza eta ez hizkuntza?

Gaur egun ez dakit erabateko sinonimoak ote diren ere; esango nuke erabilera dialektala daukatela –mintzaira Iparraldean erabiltzen dute gehiago, eta hizkuntza Hegoaldean–. Baina uste dut hizkuntza hitza irakaskuntza ofizialean oso debalutua dagoela –Hizkuntza eta Literatura, institutuan edo ez dakit non gauditu beharreko irakasgai bat–. Beraz, hautatu nuen beste hitz lirikoago bat –mintzaira–. Nolanahi ere, nik mirariari eman nahi nion garrantzia, niretzat hizkuntza guztiak benetan miraria direlako.

Mintzairaren sorreraz ari al zara?
Jakina!

Nola sortu ote zen hitz egiteko gaitasuna?

Denetarik esan izan da. Hizkuntzalaritza oso zientzia berria da, eta zientzia ez zen garaietan, denetarik aieruak, iradokizunak eta teoriak agertu ziren, aurreko jendeak ere mirarizkotzat jotzen zuelako hizkuntzaz baliatzea eta hizkuntza izatea. Adibidez, guarani herriak Namandú jainkoa zeukan, eta haien aburuz mintzamenak Namandú bere buruari eginiko oparia zen; eta gero, bere baliagarritasuna ikusirik, gizon-emakumeei dohain gisa ematea erabaki zuen. Indian ere mintzamenak jainkosa baten oparia izan zela esan ohi zen. Euskal Herrian ere mitologiarekin lotu izan dugu –Aitorren hizkuntza: izaki mitologikoa asmatu dugu, eta haren emaitza gisa ikusi izan da hizkuntza, ez hain urruneko garaian gainera–. Biblian, berriz, Babelgo dorrearen istorioa agertzen da: gizakiek heldu nahi dute Jainkoaren aginteraino, horretarako dorrea eraikitzen dute, eta oso handinahiak direnez, Jainkoak zigortu egiten ditu. Nola? Hainbat hizkuntza nahasiz eta emanez. Horrek frogatzen du urtetan hizkuntza bakarraren aldeko teoria erabili zela: hizkuntza "ama" egon

«Gizakiek elkarren artean desberdintasunak sekoak dira»

zela, eta harengandik "kumeak" sortu zirenekoa; frogatu ez den teoria da, bestalde. Gaur egungo ildoak beste bide batetik doaz.

Zer diote ildo horiek?

Aldi berean hainbat tokitan sortuko zirela hizkuntzak.

Nola?

Aipatu ditugunaz gain, teoria asko dago: lehenbizi interjekzioak izan zirela; edo lehenbizi oihuak, eta oihutik hitzera pasatu ginelako geroztik... baina hori ere ez da frogatu. Gaur egungo hizkuntzalariek diote, hain egitura konplexua den hizkuntza, nekez erator daitekeela oihutik. Bereko kontua izan zela, pixkanakako garapen osoa izan zuena, baina jada berez egitura konplexutik abiatu zela hizkuntza. Dena den, inork ez daki nondik sortu zen, eta nekez jakingo dugu nola, testigantza idatzirik ez daukagulako: zaharrenak duela 5.000 urtekoak baitira.

Liburuan agertzen duzunez, gizakiak bost bat milioi urte daramatza Lurrean; hitz egiteko gaitasuna, berriz, duela 30.000 urte inguruan kokatzen duzu...

Bai, milaka eta milaka urte pasa zituzten hura gabe. Batere hitz egin gabe? Hori ere ez dakigu. Beharbada honelako hizkuntzarik gabe, gizakiak berak ere beste era batekoak zirelako: ez ziren *homo sapiens sapiens*ak, gu garen bezalakakoak; beste era bateko primateak ziren; beharbada hitzezkoa ez zen beste komunikazio kode bat erabiltzen zuten.

Gizakiok animaliak gara baita ere. Ez al da hizkuntzaren dohaina duen beste animaliarik?

Guk hitz egiten dugun bezala egiteko ez, behintzat. Animalia guztiek edo gehienek badituzte beren barne-kodeak. Semiologian beti aipatzen dira tximinoen kasua, erleen dantza, baleen orro berezia, izurdeena... Gertatzen dena da kode horietan guztietan ez dagoela bigarren artikulaziorik –nolabait esateko: letrak lotzea, letra horiek ordenatuz hitzak osatzea, eta esanahi bat edo beste ematea; ez da berdin *casa* edo *saca*-. Animalien kodeak,

Badator...

ArdiBidez

berriz, "linealak" dira, nolabait. Guk "bigarren buelta" bat ematen diegu zeinuei, eta hori da gizakion bereizgarria.

Zer izan zen lehenik, mintzaira ala pentsamendua?

Esango nuke elkarren osagarriak direla. Ez dut pentsamendurik gabeko hizkuntzarik imajinatzen, eta hizkuntzarik gabeko pentsamendurik ez dago, hizkuntzarik gabeko gizakirik ez dagoen bezala —ez badauka halako afasia bat edo gaixotasun kroniko larririk—. Baina, beno, hizkuntza beti da pentsamenduaren sostengua; eta bere arauak, bere egiturak dituen gero, gure pentsamendua moldatu egiten du. Guk, pentsatu, hizkuntzaren baitan pentsatzen dugu. Hizkuntzarik gabe ez dugu pentsatzen.

Munduan 150.000 hizkuntza izan omen dira. Nola eman zen ugaritasun hori?

Ugaritasuna berezkoa delako. Gaur egungo murrizketa da anormala dena, gero eta hizkuntza gehiago galtzea, hizkuntza batzuek beste hizkuntzak jatea. Hizkuntzak bizidunak dira, izaki bizidunek erabiltzen dituztelako, eta haiek bezala hizkuntzak ere jaio, hazi, batzuetan ugaltu eta beste batzuetan hil ere egiten dira. Eta kasu bakanen batean berpiztu ere bai —hebreera, adibidez—.

Zergatik sortu ote zen hizkuntza?

Gizartearen beharrei erantzuteko. Gizakiok mendeetan elkarrekin bizi izan gara, taldeetan, herri txikietan... Migrazioak ere elkarrekin egin izan ditugu. Elkarren beharra dugu ugaltzeko, laguntzeko, bizi irauteko... Nolabaiteko kodea behar genuen, eta han-hemen hizkuntzak sortu ziren, aldi berean uste denez. Hizkuntzaren abantailak? Oso handiak dira. Oso elementu gutxiarekin errendimendu ikaragarria lortzen dugu. Eta ahozkoa izateak ere sekulako abantailak ekarri zituen argi indarrik ez zegoen garai haietan, aukera ematen baitzion gizakiari gauzez ere komunikatzeko ehizan, kobazuloan, beren harremanetan...

Nola egin ote zuen gizaki batek beste gizaki batzuen kodeak ikasteko?

Hori gizakia bezain zaharra da. Itzulpena beti egon da. Giza talde batek hizkuntza propioa garatzen zuen; baina, jakina, aldamenen beste giza talde batzuk bizi ziren, eta haiek premia berberak zituztenez, antzeko edo bestelako kodea sortzen zuten; baina merkataritzarako, trukerako, harreman fisikoetarako erlazionatu beharra zeukatenez, itzulpenaren beharra sortu zen. Eta bitarteko oso fenomeno politak egon dira, *pidgin* izenekoak: hau da, helburu zehatz baterako bi komunitateen artean sortzen diren sasi-hizkuntzak. Bi komunitateek beretik ematen dute, baina

“Euskara oso zaila da ikasteko
oso bestelakoa delako; baina beti
pentsatu behar dugu A-tik B-ra
dagoen distantzia B-tik A-ra
dagoen berbera dela.

Edozein hizkuntzaren lehenbiziko
ezaugarrietako bat
ikasgarritasuna da”

besteena ere onartzen dute; niri oso ariketa demokratikoa iruditzen zait, gaur egun gertatzen ez dena. Euskaldunok *pidgin* bat izan genuen balearen arrantzaren garaian, Islandia eta Kanada aldeko indioekin trukean ibiltzeko, eta *pidgin* hartan indioen hizkuntza, euskara eta latina nahasturik zeuden. Hori beti egon da: kotoi landaketetan, Gurutzada garaietan... Horregatik orain jendea *spanglisa* edo *enskañola* egiten delako harritzen denean esan beharko dugu horiek historian gizakia bezain fenomeno zaharrak direla eta beti onurarako izan direla, harremanak bideratzen lagundu dutelako.

Baina bestelako hizkuntzak direla eta, gizakiak aurreiritzi asko izan ditu eta jarraitzen du izaten. Hori ere betitik izan al da?

Bai, hizkuntza identitatearen seinalea ere izan delako. Hizkuntzak gauza asko esaten ditu gutaz, uste dugun baino gehiago. Esaten du, adibidez, nongoak garen, gure adinaz ere asko —zaharrek eta gazteek ez baitute berdin hitz egiten, ez doinuaz, ez hiztegiak, ez forman...—; gure generoaz ere esaten du, dugun lanbidea ere salatu dezake, eta abar. Eta giza taldeak, horretaz konturaturik, beren identitatearen ikurtzat hartu izan du hizkuntza, bakoitzak berea. Eta albokoa, ulertzen ez dena, ezezaguna dena, beti txartzat, arbuia garritzat hartzeko joera izan du. Edonon.

Hizkuntza zahar eta modernoak, zailak eta errazak...

Horretaz bai hitz egin nahi nukeela! Izan ere, “nirea ona, besteak txarrak” hortik abiatu-

rik, hainbat eta hainbat aurreiritzi eratortzen dira. Adibidez, hau handia da, eta handia denez gero inportanteagoa da; eta hau txikia da, eta txikia denez gero ez da hain inportantea. Nik uste dut hizkuntza guztien duintasuna eta berdintasuna defendatu behar dugula, hiztun kopurua edozein izanda ere, 200 milioi edo 200 hiztun izanda ere. Beste etiketa bat: hizkuntza batzuk zailak dira ikasteko, eta beste batzuk errazak. Euskararen kasuan beti entzuten dugu hori: euskara oso zaila da ikasteko; oso zaila da oso bestelakoa delako; baina beti pentsatu behar dugu A-tik B-ra dagoen distantzia B-tik A-ra dagoen berbera dela. Eta edozein hizkuntzaren lehenbiziko ezaugarrietako bat ikasgarritasuna dela. Hizkuntzak bere iraupena bermatu behar du, eta horretarako belaunaldi gazteek ikasi egin behar dute; ikasgarria ez balitz, edozein hizkuntza galdu egingo litzateke automatikoki. Hizkuntza guztiak, egiturari dagokionez, berberak dira. Hizkuntzek elkarren artean dituzten desberdintasunak azal hutsekoak dira. ■

«... ETA ETXERA ITZULITAKOAN,
ORDUAN BAI,
ORDUAN ULISESEK
ENTZUN BEHAR IZAN ZITUEN
SIRENAK ETA EZ SIRENAK...»

TOL
BERORI
LIBERTITU DA
ITSASO
HORIETAN
BARREN?

NON UTZI
DITUK HIRE ZIKLOPE,
ZIMERIAR ETA
LOTOFAGO HORIEK?

NI
ERGELA
EZ BERTZEA!
... PRINTE
NAHIANTEZ
JOSIA
NINTZENA...

... ETA
EZ KONTA
GERO
HIRE
ODISETARIKO
BAT...

HI, LIADA
SEGURU ...!

Julen Galbiza

IDAZLEA

Kaspa eta piperra

Urteak baditu garai bi, asmo berrietarako aproposak: urtearen hasiera bata, iraila bestea. Irailean kioskoak bildumaz betetzen dira, jendearen asmo ona faszikuluka eraikitzen da, eta telebistek aurpegi berria erakusten dute. Tira, batzuek ez dute sekula erakusten aurpegi berririk: betiko aurpegi gogorarekin jarraitzen dute, irailetik irailera eta buelta morena.

Iaz, gure telebista publikoak "Galantador" esan zigun, eta ez zuten gezurrik esan: ETB1 katearen iazko balantzea galanta izan da, dardarka hasteko modukoa. Eta aurten, iraila heldu eta ze leloekin harrituko gintuzten zain geundela, gure bizitzetan "Gatza eta piperra" jarriko dutela agindu digute, eta gogoratu naiz uztailean eztabaida izan nuela kate horretako aurkezle batekin, Euskal Herrian eta euskaraz eskaini beharko litzatekeen telebista ereduari buruz.

Iazkoa galanta izan zela esateko arrazoiak bat gabonetan Harry Potterren pelikula duntsua euskaraz eta gaztelaniaz une berean eman izana da. Gero entzun dut horren atzean eskubide kontu batzuk egon zirela, ezin zirela pelikula haren bi bertsioak eman, ez bazen une berean. ETBko ardurdunek bi bertsioak batera ematea erabakitzen dutenean, ze ikuslerenganako begirunea dute? Dударik gabe, publiko erdaldunarenganako: datuek argi diotenean gero eta ume gehiago matrikulatzen dela D eremuan, eta badirudienean A ereduari *Teleberri* bi geratzen zaizkiola, ETBko buru-argiren bati —nori zehazki? Zergatik ez du dagoeneko dimititu, lotsaren lotsaz?— bururatzen zaio umeentzako pelikula bat euskaraz eta gaztelaniaz ematea une berean. Euskal Herriko ume gehienak euskaraz mintzatzeko gai direnean, ETBk begirunea die gai ez diren horiei. Eta, jakina, gaztelaniazko bertsioa ikusi zuen mundu guztiak, euskarazko eta gaztelaniazko bikoizketen arteko lehian euskarak ez duelako zereginik. Horretarako erremedioa argi asko eman zuen Urtzi Urrutikoetxeak aldizkari honen 1.974.

DANI BLANCO

zenbakian: erremedioa azpitoluak dira, baina ETBko ardurdunak itsu eta gor daude kontu horretan.

Urtea era galantean hasi ostean, beraz, ETB1en miseriek aurrera jarraitu zuten, zerrenda amaiezinean. ETBren miseriarik handienetakoa da ez duela lortu ETB1ekin hazi ginen umeak, behin heldu bihurtuta, ETB1era lotzea. Argi esan beharko da ETB1ek programazio ona daukala umeentzat, ondo bikoiztutako marrazki bizidunekin eta euskara egokian. Baina hortik aurrera, ume horiek heldu bihurtzen direnean, aukera ez da sekula ETB1 izango, ezpada beste katearen bat, tartean ETB2. Euskaraz txakurren eta umeen hizkuntza dela ondo erakusten du, beraz, ETB1ek.

Uztaileko eztabaida hartan, telebistako aurkezlea eta ni bat gentozen gauza batean: euskaraz egiten diren saioak, oro har, ez direla erakargarriak. Ez gentozen bat hori konpontzeko moduetan: bere ustez, euskara kontu serioekin erlazionatzen da, eta euskarazko saioetan umorea sartu behar da, gatza eta piperra gehitu behar da. *Basetxea* edo *Sorginen Laratza* bezalako saioak behar direla esan zidan, kontuan izan gabe saio horietan, askotan, gehiago entzuten dela gaztelania euskara baino. Ezin bat etorri berarekin: ETB1ek dituen saiorik onenak, nire ustez, saio serioak dira: *Santrela*, *Teknopolis*, *Hitzetik Hartzera*, *Beste Gu*, *EiTB Kultura*, *Wazemank* —kalitatezko umorea egiten dute, beraz saio serioa da—, esate baterako.

Euskarak, telebistan zein kalean, kalitatea behar du lehenengo eta behin: kalitatezko saioak egin behar dira, eta, kalitatearen premisatik abiatuta, saio

horietakoren baten ardatza umorea bada, umore hori kalitatezkoa izango da.

ETBko ardurdunei, baina, ez dakit askorik ardura zaien euskara. Gatza eta piperra proposatzen digute, konturatu barik euskarak zauri handi bat duela, konturatu barik zaurietara ez dela gatzik bota behar. ■

Agustín Errotala here

KAZETARIA

Frantziar modeloaren krisia

Europako Konstituzioari frantziarrek emandako ezetzak arrazoi bat baino gehiago ditu. Horietako bat ezker aldean gehienik aipatua: "la défense du modèle social". Frantziar modelo sozialaren zaintzea, zenbaitentzat lorpen ezinbestekoa. Erresakaren biharamunean bat baino gehiagok egin duen galdera: "baina zer da delako soziala, hain ozenki zaindu behar duguna?"

"Frantziaren beheraldia" hitzarekin ikuskari gehienek bestelako hitzak dituzte ahoan modeloari begiratu. Alain Lamassoure Iparraldeko eurodiputatuak Gobernuak galdeginik egin dako azterketan ongi aditzera ematen zuen azken hogeitun urteetan Frantziako mugetan gertatua, hots, Belgika, Italia edo Espainiako Estatuen mugetako erregioak pobreakoak izanez, Frantzia aldera heldu zirela lan bila. Gaur egun, aldiz, egoera erabat alderantzizkoa da. Froga ezin argiagoa frantziar ekonomia eta gizartea krisian direlarik: azken hogeitun urteetan hazkunde ekonomikoa %1-2en artean mugatua da, Europako ahulenetarik. Estatistiken manipulazioen gainetik langabezia %10 ingurutik ez mugitzen. Industriak 1,6 milioi lanpostu galduak hogeitun urtez. Zor publikoak 1,1 mila milioi euro gaintitzen. Jendarteak ikusi edo onartu nahi ez badu ere gure haurren bizkar bizi gara, dudarik ez.

Panorama beltzari gehitzen ahal zaizkionak: segurantzaren zulo erraldoia; erretretak ez direla hurbiletik ere segurtatuak. Europako Estatuen artean ikaskuntzari diru gehienik dedikaturik ere eskolak ez dituela emaitza onak, ezberdintasunak handitu baizik ez dituela egiten. Etxebizi-

GAIZKA IROZ

tzetan eta hirigintzan nabaritzen diren ezberdintasunak ahortzi gabe. Zorritzarrez baliteke zer gehiago kontatzeko.

Horrelako modeloak merezi ote du zaintzea? Ez ote du hobe aldatzea lehenbailehen? Galdera bera eginga da Europako beste estatu gehienetan. Demografiaren eraginez zaharrak gehiago, langileak gutiago. Mundializazioarekin kanpoko ekonomien kompetentzia. Mundua aldatzen ari da abiadura handiarekin. Gure ekonomiek ere horien arabera aldatu behar lukete. Eta lehen-

lehenik, nahi eta nahi ez, xuhurrago biziz. Baina nork onart horrelakorik? Berekoikeriaz "nik ez, baizik auzoak" diogu gehienek.

Horretan da, bada, gobernuen ezintasun handiena. Erreforma funtsezkoak egin behar litezkeela. Eskolan, osasun arloan, zerga, erretreta hala lanaren merkaturan nola langabeziaren tratamenduan... Besteak beste. Baina nork izanen ote du fermutasun ala bertute erreforma horien bideratzeko. Jakinez politikoki bere buruaren urkatzea dela, lobby, korporatibismo eta berekoikeria guztiei aurka egitea.

Bizkitartean berehalako erremedioen beharretan da frantziar ekonomia. Zein medikuk izanen ote du, fermutasun, zuzentasun eta bertute aski, erreforma handien egiteko. Sharonen neurri gogorak hartu ditu bere herriaren onetan. Arrisku handiak ere bai. Horrelakorik gertatuko ote da frantziar mapa politikoa? Blair eta Britainia Handiari begira jarriak

dira zenbait. Besteak Europako iparraldeari. Bi urteren buruan egingen diren hauteskundeetan erronka nagusia. Beti erreforma atzeratuak, oraingoan ezin izango direla baztertu. ■

Mundua aldatzen ari da
abiadura handiarekin. Gure
ekonomiek ere horren
arabera aldatu behar lukete.
Eta lehen-lehenik nahi eta
nahi ez, xuhurrago biziz.
Baina nork onart horrelakorik?
Berekoikeriaz 'nik ez, baizik
auzoak' diogu gehienek

Egin zaitez harpidedun:

943 371 545

harpide@argia.com

www.argia.com

ARGIA

erakusleihoa

Ismael Manterola Ispizua
EHUKO IRAKASLEA

Veneziako biurtekoa

Veneziako arte biurtekoan egon naiz aurtan. Nik gehien estimatzen dudana hiri da Venezia, xarma berezia du bere ahuldadean eta horma heze belztuetan. Hala ere, turismo ibilbideetatik edo uholdeetatik kanpoko kaleek duten isiltasuna da gehien erakartzen nauena, batez ere kotxerik gabe bizi-
tzea zer den ez dakigun hiritakoentzat.

Beste zerbaitek erakartzen nau hiri horretan, artea ikusteko eta gozatzeko erraztasuna alegia. Edozein txoko, kale, plaza, etxe edota edozein elizatan, VI. mendetik hasita XIX. menderainoko artelanak bila ditzakegu, eta gainera bizi-rik, hau da, museotan sartu gabe eta sortu zirenerako funtzioa galdu gabe. Tizianoren koadroek elizetako kulturako izaten jarraitzen dute, XIV. mendeko jauregiak bizitokiak dira eta kaleetako amabirjinen iruditxoak XV. mendeko marmolezko tailak izan daitezke. Hala ere, azken bidai honetan arteak segida duela konturatzeko moduko ikuskizuna zegoen: Biurtekoa. Eta ez da arte garaikidearen behin behineko presentzia, Veneziak Peggy Guggenheimek osatutako bilduma gordetzen baitu amerikar aberats bitxia bizi izan zen jauregian.

Veneziari buruz hitz egin denean iraganean itotako hiri dela esan izan da, baina kontuan izaten badugu hiri honek urtero munduko zinema jaialdi ospetsuenetako bat duela, arkitekturari buruzko munduko biurteko handiena eta arte garaikideko biurteko zaharrena, konturatzeko gara salaketa falsu xamarra dela.

Baina hala al da? Biurtekoak eta zinema jaialdiak garaikidetasunean jartzen al dute Venezia bezalako hiri bat? Hemen, azken urtetan

INIGO AZKONA

eztabaidatu den gaiaren muinean sartzen gara. Zein da gaur egun biurteko baten zeregina?

Sortu zenean, orain 100 urte baino gehiago, nazioarteko erakusketa handien ereduja jarraitu zuen, baina artean berezitua. Komunikabideak oso arinak ez ziren garaian ez zen hain arraroa erakusketa orokor bat behar izatea egoera aztertzeko eta toki ezberdinetan egiten ziren gauzak parekatzeko eta jakitera emateko. Egoera horrek 80ko hamarkadara arte iraun zuen unean uneko garaietara egokitu ondoren.

Gaur egun ez dago arazo handirik jakiteko zer egiten duen Txinako artista batek edo New Yorkeko azken joerak zein diren ezagutzeko. Irudiaren ugaltzeak eta batez ere, Internetek asko arindu ditu informazio beharrak ia kontrako efektua eragin arte. Horregatik zaila da biurtekoen edo modu horretako erakusketan handien zeregina justifikatzea.

Baina, egoera hori egiaztatu ondoren, gero eta biurteko gehiago azaldu ziren 80 eta 90eko hamarkadetan. Hiri askok egin dute erakusketa erraldioen alde: Istanbul, Lyon, Praga, Mosku, eta abar. Zergatik gero eta gehiago ereduja zalantzan jartzen ari diren unean?

Artearen bi funtzio ez berriak baina bai garrantzi handia hartu dutenak etorri dira erakusketa handien ereduja salbatzera: ikuskizuna eta turismo kulturala. Veneziak XVIII. mendetik aurrera eta XIX. mendean garatu zuen estrategia bera indar berriturik azaldu zaigu XX. mendearen bukaeran eta XXI.aren hasieran: jendeari ez zaio arte garaikidea horrenbeste interesatzen, gustatzen zaiona bidaiatzeko da, bidaiaren aitzakiaz kultu izatea eta gero bizi den giza taldearen artean kontaktzea. Gainera ikuskizun handiek txundituta bizi gara. Arteak hori eskaintzeko ahalmena du eta hori ondo dakigu Euskal Herrian bizi garenok Bilbon ezin hobeto funtzionatu du eta.

Istanbuli munduan eta batez ere European tokia egitea interesatzen zitzaion. Turkia herrialde aurreratua eta garatua zela erakutsi behar zuen eta artea etorri zen —ez bakarrik artea, baina artea ere bai— biurtekoa zegoela erakustera eta arte

«
Artea plazer estetikoja

edo bisuala eta

buruari eragitearen

artean dago, hau da,

zentzuen gozamenja

eta pentsamenduja

zabaltzea izango

lirateke artearen

zereginetako bi

gutxienez
»

ELI

Jendeari ez zaio arte garaikidea
horrenbeste interesatzen, gustatzen
zaiona bidaiatzea da, bidaiaren
aitzakiaz kultu izatea eta gero bizi den
giza taldearen artean kontaktzea.
Gainera ikuskizun handiek txundituta
bizi gara.

garaikideko museoa zabaltzera —aurtengo Veneziako biurtekoaren erakusketa bateko arduraduna den Rosa Martinezek gidatuta—. Lyonek Frantziako bigarren hiria zela erakutsi behar zuen eta arkitektura lan handiak eraiki ondoren biurtekoa asmatu zuen, Parisi itzal pixka bat egiteko kultur zentro moduan eta bide batez, Frantziako hiri-buruak duen turismo arazoak arintzeko.

Aurten beste bi hirik hartu dute artearen makulua izena nazioarteko komunikabideetan entzun dezagun: Praga eta Mosku. Garai bateko Europa ekialdeko herrialdeek behar handiak dituzte munduko "orden berrian" zein den bete behar duten rola jakiteko eta Europa erdialdean dagoen Praga hiriak turismo kulturalaren aldeko apustu gogorra egin du, ikuskizun handi baten beharra ikusi duen era berean.

Azkenik, Mosku ezin da iragan sobietarren handikerietan galdu eta San Petesburgekin betetzen duen tradizioaren hiriburuari aurre egiteko garaikidetasuna eta modernotasuna besterik ez zaio geratzen eta horregatik artearen aukera Ermitagek suposatzen duen zamari aurrea hartzeko.

Beraz, hor ditugu artearen gaur egungo lanak, ikuskizuna eta dirua lagatzen duen turismoaren negozioaren aitzakia izatea. Dugun gizartearen ezagututa ez da harritzekoa, baina artearen barruan sartuta gaudenak egoera etsita onartu behar al dugu?

Nire ustez arteak beste funtzio asko betetzen ditu eta hain zuzen Veneziako biurtekoaren erakusketa nagusiaren arduraduna izan den Maria Corralek gogorarazi digu. Berarentzat artea plazer estetiko edo bisuala eta buruari eragitearen artean dago, hau da, zentzuen gozamina eta pentsamendua zabaltzea izango lirarteke artearen zereginetako bi gutxienez. Eta horixe da Veneziako erakusketetan sumatu nuena, arteaz gozatzeko eta pentsatzeko aukera, besterik ez eta hainbeste. ■

TXANDAD

Juan Ramon Makuso

Euskal arazoa

Ez da gurea bakarra. Nik esango nuke gizateriarena dela. Eta ez naiz hasiko erkatzen iragana eta oraina. Arazoa beti egon da. Eta arazoa da gutxi irakurtzen dugula. Eta gutxi irakurtzeak bere ondorioak ditu. Gizarte mailan zein jende mailan. Desoreka handia sortzen du geure bizitzan liburuak leku gutxi izateak. Eta okerrera, askotan ez gara ohartzen gabezia honetaz. Honen lekuko adibide asko ditugu. Hasi egunkarietatik eta ikusi besterik ez dugu egin behar zenbat amurekin datozen jendeak irakur —edo eros?— ditzan. Eta zer esanik ez eskoletako estatistikak plazaratzen direnean. Emaitzak eskasak omen dira eta erruetako bat ez irakurtzearena omen da. Baina inork ez du txintik ere esaten geure hezkuntza sisteman literaturak duen leku urriaz. Esan daiteke, bereziki batxilergoan, desagertua dagoela. Eta zer esaten didazu irakurle (hor zaude ezta?) komunikabideetan literaturak daukan lekuaz? Ia beti espazio berezietan agertzen zaizkigu literaturaren albisteak. Irudikatu ezazu politikarien jarduna egunkarietako laburretan. Ze polita izango litzatekeen! Aldiz, tertulietan, Padronen poesiaz jardutea; edo Otto Petteren liburuko estilistikaz. Ederregia egia izateko. ■

HIRUKO TXIKIA

Joxe Mari Ostolaza

Sendakaitza

Da nonbait, edozein dela ere Moncloako biztanlea, izurrite zenbait. Akaba ezina eta katalogatuta dauden horien artean nazkagarriena tortura dut. Argitaratu zuen egunean, Amaia Urizarrenak atera ninduen nire onetik. Denboraren oroitzatik zehar atzerantz eraman eta hogeita hamabost urteko bidaia egitera behartu zuen nire burua. Arantxa Arruti zarauztarrarekin egin zuen topo, berak jasandakoak eremu mugatuagoan soilki eza-gunak egin baziren ere. Beste garaiak omen, orain gaindituak ei dauzkagunak. Aho bete espantu demokratiko ditugun hauetan, ez dago kristaurik, amaren seme-alabarik honekin bukatuko duenik. Hemen ez da tortura etenik aipatzen bizi publikoa demokratizatzeke garaian, funtzionario publikoei egiten dituzten desmasiek boteredunen onarpena izaten darraiten garaiotan. Arbasoengandik jaso genuen Estatuarekiko izua eta errespetu eza, gure eskarmentuz gure baitan bizi duguna. Eta ezinbestean ondorengoei pasako genien, beren ibilbidean gainditzeko baino areagotzeko motibo gehiago pilatzen ari zaizkierarik. Inpunitatearen zakarrontzira bota dituzte Amaia eta Mattin Bilbao herri auzokoaren tortura salaketak. Eta behin eta berriz, politiko profesionalek ahoan uso zuria, bakerako deiak egingo dizkigute. ■

Joxerra Aizpuru

INDUSTRI INGENIARIA

Jakintza zaharra da

Pertsona bakoitzak dauka munduari buruzko bere ikuspegia eta gainera batetik bestera asko aldatzen den zerbait da. Hala ere, estereotipo sozialak egon badaude eta hainbat gaitan uste kolektiboak existitzen dira.

Gure ikerketa-zentroetan dauden ikerlariak gazteak dira, gainera batzuk beka batekin aritzen dira doktoregoa egin edo beste lan hobe bat topatu bitartean. Plantilletan finkotasuna lortzen dutenak alor konkretuetan espezializatzen dira eta kongresuetan parte hartzea, argitalpen ahalik eta gehien egitea eta ikerketa-proiektu potoloetan parte hartzea izaten dute helburu.

Alor horretan dabilen nire lagun bati Alemaniara joatea egokitu zitzaion proiektu europar bat zela medio. Bospasei estatutako ikerlariak elkartu ziren, guztiak berrogei urtetik beherakoak Alemaniako eta Erresuma Batukoak izan ezik, hauen ekipoetan hirurogei urtetik gorako ikerlariak baitzeuden. Nire lagun hau harritu egin zen, hain ikerlari adinekoak inoiz ikusi gabea baitzen, baina batzarra aurrera egin ahala harridura handituz joan zen adineko ikerlarien jakinduria agerian geratu zenean.

Euskadira itzultzean lagunari galde egin nion kongresuko emaitzei buruz, baina bere erantzuna ez zen itxarotako alderdi teknikitik joan.

"Joxerra: gauzak ez gara ongi egi-ten ari. Euskadin ikerlari onak eta saiatsuak ditugu, baina gehienak gazteak gara eta atomo mailan asko badakigu ere, industriak behar duen aplikazio praktikoez ezer gutxi daki- gu. Alemaniako kongresuan Alemaniako eta Erresuma Batuko hirurogeita gutxi urteko bi ikerlarik esku artean dugun proiektuaren ikuspuntu globala eta praktikoa aurkeztu zuten, hau da, proiektuaren zergatia eta helburua bizitza praktikoa- ren alorrean. Bi pertsona horiek ingeniariak ziren eta beren bizitza laborala enpresa eta ikerketa-zentroen artean garatzen zuten.

Beraiekin hitz eginez naturaltasun osoz adierazi zidaten pertsona batzuei erretiroa hartzeko garaia ailegatzten zaienean, pertsona

DANI BLANCO

horiek urtetan pilatutako ezagutza ezin dutela alperrik galtzen utzi eta sistemak edo metodoak antolatzen dituztela gazteei ezagutza-transmisioa egiteko.

Euskal Herrian pertsona asko eta asko erretiroan pentsatzen aritzen dira eta enpresak ere bai eskulan merkeagoa lortu ahal izateko. Horrela, belaunalditik belaunaldirako ezagutza-zubia ez gara eraikitzen ari eta belaunaldi bakoitzak eraiki behar du berea, askotan aurrekoak egin duena errepikatuz".

Euskadiko ikerketa-zentroak gazteak dira eta agian hemendik hogeitaz urtera adineko ikerlari asko izango ditugu. Ikerketa-zentroen arteko bileretan parte hartzea suertatu zaidanez, egun baieztatu dezaket beti jende gaztea topatzen dudala eta inoiz beste pertsona baten falta sumatu dudanean "enpresara pasa

da" esaldia maiz samar entzun dudala. Enpresak ikerlarien ehizan aritzen dira eta beraz, ikerkuntzatik enpresarako jauzia ematen da eta enpresen I+G+B departamentuak indartzeko bide aproposa dela uste dut. Baina, kontutan hartzen badugu Euskadin egiten den ikerketak Euskadiko enpresen lehiakortasuna hobetzea helburu duela ez dut garbi ikusten enpresatik ikerketa-zentro- rako informazio-fluxua, are gehiago informazio-fluxua eskasa edo behar adinekoa ez dela esango nuke.

Gure enpresetan gero eta onartuago dago ikerketa, garapena eta berrikuntzak duen garrantzia eta gero eta gehiago dira aipatu ildoetan enpresaren barneko departamentuak sortzen dituztenak. Hala ere, kasu askotan enpresentzat oso interesgarria izan daiteke ikerketa-zentroekin elkarlana bultzatzea, baina horretarako biek norabide berean

begiratu beharko lukete. Hori lortu ahal izateko bere bizitza laborala amaitzen ari diren pertsonak ekarpen handia egin dezakete ikerlari-taldeetan kokatuz. Hau gertatu ahal izateko agian denok aldatu behar ditugu gure ikuspuntuak eta adibidez, horrelako txertaketan kostuaz hitz egin beharrean inbertsioaz hitz egin beharko genuke, eta abar. ■

Gure enpresetan gero eta onartuago

dago ikerketa, garapena eta

berrikuntzak duen garrantzia eta gero

eta gehiago dira aipatu ildoetan

enpresaren barneko departamentuak

sortzen dituztenak. Hala ere, kasu

askotan enpresentzat oso interesgarria

izan daiteke ikerketa-zentroekin

elkarlana bultzatzea, baina horretarako

biek norabide berean begiratu

beharko lukete

Antzerkia

Agerre teatroak Neska politikak, artasoro alaiak estreinatu du

□ Ezpalak
□ Argitalpenak

□ Denbora-pasak
□ Ihesi
□ Makina bat kontu

Dantza
Hungariar dantzak
Bilboko plazan

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Kulturen artea

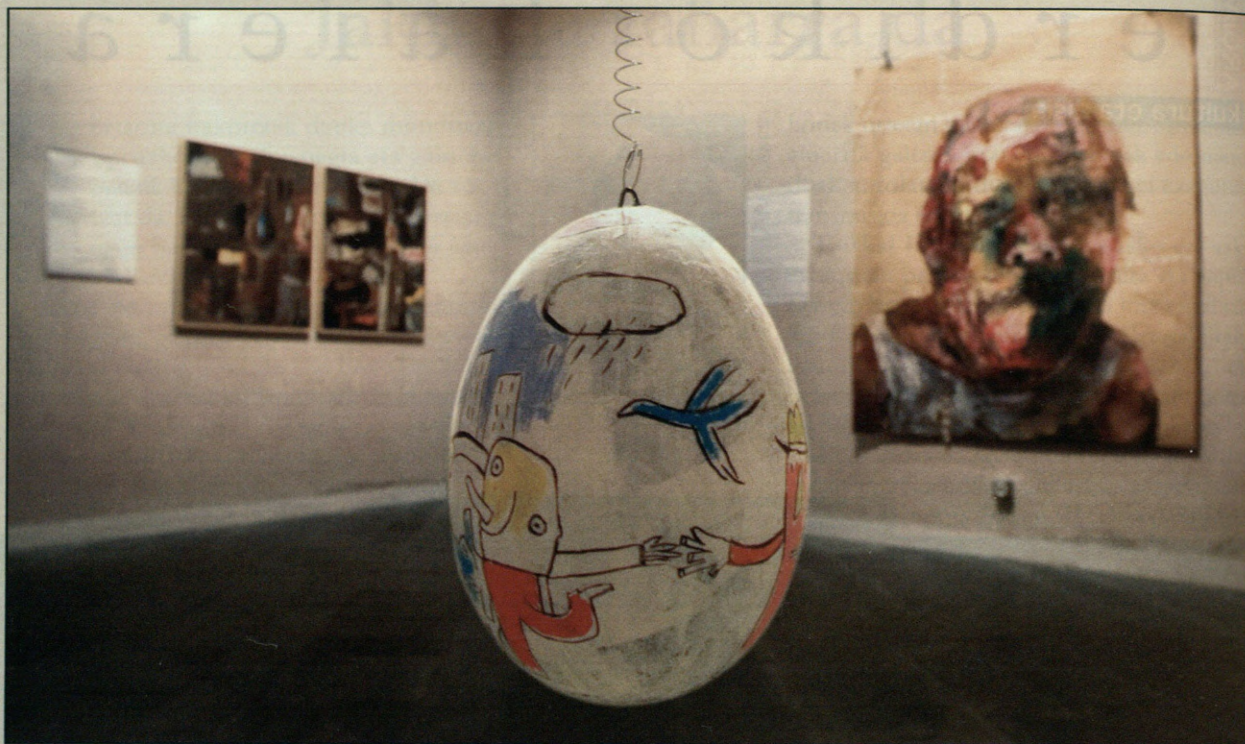

Euskal Herriko Ligiko zubiko kondaira nola ulertuko luke artista japoniar batek? Eta zer artelan egingo luke kondairan oinarrituta? Horixe du abiapuntu Irazki elkarteak antolatu duen *Ipuinartean* / egitasmoak: kultur trukea. Bertako kultura beste herrialdetakoei ezagutaraztea eta guk haienaren berri izatea. Hala, bost kontinenteetako 36 artisten obrak paratu dituzte Tolosako Aranburu jauregian.

IKER ZALDUA

Argazkiak: Dani Blanco

Ipuinak kulture

IRAZKI ELKARTEAK antolatuta eta Tolosa 750. urteurrena fundazioak bultzatuta, *Ipuinartean I* erakusketa ikusgai da Tolosako Aranburu jauregian egunotan; azaroaren 4a arte egongo da zabalik. Ipuinak eta artea uztartzen dira bertan, kulturartekotasuna aldarri.

Bost kontinenteetako 36 artistek parte hartu dute. Fabrizio Cajas ekuadortarrak, Antonio Di Bellonio italiarrak, Felix Edu Alo ginearrak, Hiromi Inomata japoniarak, Sukrü Karakus turkiarrak, Darcy Kiefel estatubatuarrek Tanya Tagaq kanadiarrek edo Jose Luis Zumeta eta Juan Gorriti euskaldunek, besteak beste. Kultura ezberdinetako elezahar, kondaira eta mitologiak –Paraguay, Egipto, India, Txina, Eskandinavia edo Euskal Herrikoak– margolan eta eskultura ederretan islatu dituzte. Artelanak egin dituzten artistei bospasei ipuin eman zitzaizkien aukeran, horren arabera lanak osa zitzaten, baldintza bakarrarekin: norberak aukeraturiko ipuina ezin zen izan bere kultura edo kontinentekoa. Artista bakoitzak ipuina aukeratu ondoren, ipuin horrek sentiarazten ziona margotu edo zizelkatu zuen eta, horrela, gauza bitxiak ikusteko parada daukagu erakusketa hone-tan. Esaterako, Greziako Poseidon ipuin

ezagunari kubatar batek egindako lana edo Euskal Herriko Ligiko zubiko kondairak Japoniako artista batengan izandako sentipenak islatzen dira. Modu horretan, artisten artean ere kultura aniztasunaren eztabaida piztu nahi izan dute, beste kultura bateko lanak gertutik ezagutzeko aukera ematen duelako eta egilea ere, ezagutu dezaketelako hainbatetan.

Ipuinak hiru hizkuntzatan irakur daitezke erakusketan, euskaraz, gaztelaniaz eta jatorrizko hizkuntzan. Gainera, guztiak liburu batean bildu dituzte, Alberdania argitaletxearen eskutik, eta bertan ipuinez gain, margo lanen argazkiak ere ikus ditzakegu.

Hector Luna *Ipuinartean I*eko koordinatzaileak adierazi duenez, erakusketa ibiltari hau bi urtean behin egiteko asmoa dute eta ekitaldi bakoitzean herrialde jakin bat gonbidatuko dute. Oraingoan Ekuatore Ginea gonbidatu dute eta herrialde hartako Kultura Ministerioak, Felix Edu Alo eta Ricardo Madana artista entzutetsuen partaidetza finantzatu du. Urriaren 29an, Ekuatore Gineako kultura ezagutzeko ekitaldi erraldoia egingo da Tolosan; egunean zehar hitzaldiak eta herrialde hartako janari dastaketa izango da. Iluntzean, berri, dantzak

len arteko zubi

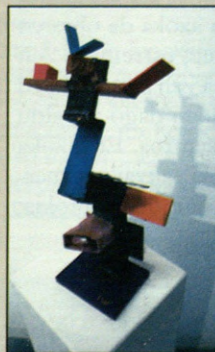
izango dira. Horretarako Gineako dantzari eta abeslariak etorriko dira.

Kultur trukea

Ipuinartean I egitasmoa gauzatzeko ideia Alberto Letamendi ordiziarrek eta Hector Luna margolari ekuadortarrak izan zuten iazko irailean, literatura eta artea uztartuz erakusketa egiteko aukera ikusi zutenean. Sukrü Karakus, Jeannine Obono eta Ana Sanz elkarteak kideek begi onez ikusi zuten egitasmoa eta bosten artean koordinatu dute. Helburua zera da: beste herrialde batetik etorritako jendeak kultura bat baduela ikustaraztea eta bertako kulturari kalte egin gabe, kanpotik etor daitekeen kultura hori erakustea. Kultura ezberdinak uztartuz ekimen interesgarriak egin daitezkeela eta kultur aniztasuna guztiontzat aberasgarria dela erakutsi nahi izan dute hala. Urtebeteko erronka izan da, baina azkenean gauzatu egin da, guztien lan gogorrari esker eta Arteleku, Gipuzkoako Foru Aldundia, Eusko Jaurlaritza eta Kutxaren babesarekin.

Erakusketa baino gehiago

Irazki elkarteak lehendakari Rita Calderónek adierazi digunez, *Ipuinartean I* ez da erakusketa bat bakarrik, egitasmo horrek dituen zutabee-tako bat besterik ez da. Erakusketaz gain, kulturartekotasunari buruzko jardunaldiak egiten ari dira ostiralero eta horretarako era guztietako ekitaldiak antolatuta dituzte: mahai inguruak, filmak, hitzaldiak eta ipuin kontaketak, besteak beste. Irailaren 23an eman zitzaizen jardunaldi hauei hasiera *Go* filma japoniarraren proiektzioarekin eta Gineako tradizioei buruzko dokumental baten proiektzioarekin itxiko dituzte urriaren 29an. Tolosa eta Ibarako ikastetxeekin ere lan egin dute. "Garrantzitsua da gazteek ere kultur aniztasunaren ikuspegia garatzea, eta horretarako ezberdina dena ezagutu egin behar da, ezezagunari izaten zaion beldurra alde batera utzi eta topikoekin amaitu egin behar da, behin betiko", esan digu Calderónek.

Irazki elkarteak

Ehundegian elkarren paraleloan ezartzen diren harien multzoa da irazkia. Kolore guztietako hariak bildu eta elkarrekin nahasten dira kultur aniztasunaren aldeko elkarte honetan. Irazkik Tolosa du kokagune eta etorkinei lagundu eta integrazioa errazteko dagoen beharrari erantzuteko sortu zen. Hasieran etorkinak etxeetan elkartzen ziren eta antolakuntza gabezia nabaria zen. 2001. urtean hasi ziren biltzen; horretarako, kalean hazpegi ezberdina zuen jendearengana jotzen zuten eta apurka zerbait sortzeko asmoa eta gogoia zuen jende multzoa elkartu zen. Gogoak eraginda eta hainbat diru laguntza eskuratu ondoren, aurrera egitea lortu dute; gaur arte.

Tolosako Udalak utzitako lokal batean edo Santa Maria elizan biltzen dira, ez baitute gune fisikorik oraindik. Hala ere, jadanik hainbat ekintza burutu dute. *Euskal Herrian Murgilduz* egitasmoaren barnean, euskara ikastaroak eta Euskal Herria ezagutzeko hainbat txango eta iteera antolatu dituzte, etorkinei integratzen laguntzeko. Magrebtarren jardunaldiak egin izan dituzte, etorkinaren arreta batzordea osatu dute... Azkena egunotan Tolosan bisitatu daitekeen *Ipuinartean I* egitasmoa dugu.

Etorkinak eta Euskara

Euskal Herrian Murgilduz egitasmoaren barruan, euskara eskolak eskaintzen dituzte larunbatetan, Tolosako kultur etxean. Harrera oso ona izan du ikastaroak, Rita Calderón Irazkiko lehendakariaren esanetan. Heldu eta umeen artean 38 ikasle inguru daude une honetan, etorkinak guztiak ere. Ikastaro hauen helburua euskara ezagutzea da, euskararen mundura hurbiltzea, Ritaren hitzetan, "oso garrantzitsua delako, bizi diren herrian dauden hizkuntzak ezagutzea".

Ipuinartean I egitasmoa bilduko duen bideoa ere abian da jadanik. Aurelio Vicente ari da lan horretan. Bertan, erakusketa, parte hartu duten artisten balorazioak eta *Ipuinartean I* egitasmoaren garapena ikusi ahal izango da, erakusketak atek ireki zituenetik datorren urteko abenduan Leioan itxiko dituen arte.

Erakusketa ibiltaria izango da; izan ere, une honetan eta azaroaren 4a arte Tolosan badago ere, bi hilero mugituz joango da eta Andoain, Eibar, Basauri, Iruñea, Zarautz, Donostia eta Leioan izango da, hurrenez hurren. 2006ko abenduan emango zaio amaiera.

Beraz, badago zer ikusi eta ikasia. Mundua behatzeko beste ikuspegi bat eskaintzen du *Ipuinartean I* erakusketa ibiltariak. Bide batez, goi mailako arteaz gozatzeko eta ipuin ederrak irakurtzeko aukera baliatu dezakegu, bidaiatu edota poltsikotik dirua atera gabe. ■

ANTZERKIA

Desagertzeaz dauden herrietako azokak eta etorkinek sorteria utzi eta herrialde berrira etortzean dituzten bizipenak ditu hizpide Agerre antzerki taldearen azken ikuskariak. Errenterian estreinatu zuten urriaren 1ean (euskaraz) eta 2an (gaztelaniaz) eta azarotik aurrera antzoki ugaritan ikusi ahal izango da.

KATIXA GARATE

Argazkiak: Dani Blanco

Biziraupenak estu lotzen du

IXIAR ETA NORDEN oso pertsona ezberdinak dira. Ixi adineko euskal emakumea da, barazkiak saltzen ditu herriko azokan eta iragana ondo gogoan du, bere familia, bere gaztaro-ko istorioak, bere senarra izandakoa... Norden afrikarra da. Gerra bizi izan du hezur-haragitan, gosea, eta Euskal Herrira etorri da bizimodua ateratzera. Beldurrari aurre egiteko abesten ikasi zuen amarengandik eta horixe du euskarri: musika. Bere taldearekin musika jotzen du azoka ondoan eta ahal duen beste, diskoak nahiz zapiak, saltzen saiatzen da. Kultura, bizipen eta adin ezberdinekoak izan arren, uste baino gauza gehiago partekatzen dute: laster behin betiko itxiko den azokan egiten dute lan eta aldaketak abiada bizian gertatzen diren mundu hone-tan biziraun nahi dute.

Gaurkotasun handiko gaiak jorratzen ditu *Neska politak*, *artasoro alaiak* antzezlanak. Ateak betiko itxiko dituen azoka da obraren kokalekua eta, kasualitatez, estreinatu zen herrian, Errenterian, azoka zaharra itxi berri dute eta antzokiaren ondoan dago zabaldu berri duten merkataritza zentroa. Eta azoka zaharreko baserritar barazki saltzaileek merkataritza zentroaren kanpoan dute saltokia, estalpe baten azpian.

Maite Agirre dugu antzezlanaren zuzendari eta idazlea. *La baladilla de San Sebastián* izenburupean plazaratu zuen antzezlanak Hiru argitaletxeak duela urte batzuk eta haren moldaketa da Agerre teatroak aurkeztu berri duen antzezlanak. Mielanjel Haranak eta Arantxa Gurmendik hartu dute obra euskaratzeko ardura eta taxuz egin dute. "Arrazoi ugari eraman ninduten lana idaztera. Bat-batean, Donostiako Bretxa merkaturako zegoen tokian zulo bat zegoen eta irudi horrek indar handia izan zuen. Konturatu nintzen oso azkar goazela, bizitza oso azkar doala eta guk martxa horretan, erritmo horretan sartu behar dugula. Horrekin batera, garai berean etorkinak gero eta gehiago etortzen hasi ziren. Ordura arte inmigrazioa hiri handietako gauza zen, baina, orduan, Donostian bertan, Euskal Herrian bertan hasi ginen hori gertutik bizitzen".

Antzerki-kontzertua

Arantxa Gurmendik eta Jon Gaubekak txukun gorpuztu dituzte Ixi eta Nordenen rola. Haiekin batera Karlos Nguema eta Freenetik taldea daude oholtzan, Nordenen musika taldea irudikatzen eta taldearen kantu propioak jotzen. Izan ere, tarte handia du

musikak bai eszenatokia bai obran. "Etor-kin asko ezagutzen dut eta gehienak musika-riak dira. Eta horrek bultzatu dit agian etor-kin hau musika talde batean kokatzera. Karlos Nguemak aita etorkina du eta beraz, lotura handia du protagonistarekin", dio zuzendariak.

Entseguek aurrera egin ahala, Maite Agirrek argi ikusi zuen obrak erritmoa, musika-litatea eskatzen zuela, hala testua esateko moduari zegokionez nola taula gainean antzezteari zegokionez. Horrexegatik, esatera zahar asko esaten ditu Ixik eta hitz jokoak egiten ditu Nordenek. Maite Agirreren hitze-tan, "adineko emakume eta gizonek, beste hizkuntza bat daukate, aberatsagoa. Hitz egi-teko modu horrekin nire ama omendu nahi izan dut, oso hizkera berezia zuen, ez zen bertsolaria baina errimak egiten primerakoa zen". Erritmo hori areagotzeko, Ixik eta Nordenek abestiak kantatzen dituzte eta jakina, Freetetik taldeak abestiak zuzenean jotzen. Taldearen zuzeneko soinuaren bolu-men altuak aktoreen presentzia ahultzen du gure irudiko, baina baliteke nahita bilatutako kontrastea izatea. Belarrietara ez ezik, ikus-leen begietara ere iritsi behar zuen erritmoak, eta hartara, dantza egiten dute protagonis-tek, dela pasodoblea, dela Afrikako kantu tri-

Non eta noiz

Azarotik aurrera
Neska politik, arta-soro alaiak ikusteko aukera ugari izango da. Azaroaren 4an Beasainen izango dira, 5ean Azpeitiko Antzerki Topaketetan, 11n Zornotzan, 16an Hernanin, 25ean Lezon, 30ean Bilbon eta abenduaren 16an Tolosan.

bala. Bi aktoreek esperientzia zuten dantza-ren munduan eta ondo moldatu dira.

Barazki kaxak lubaki

Zuzendariak ez zuen eszenaratze kostun-brista egin nahi eta bi artista gazterengana jo zuen eszenografia eta jantziak egin zitzaizten. Inés Martínez de Iturrate arduratu da esze-nografiaraz. Barazki kaxekin instalazio mugi-korra egin du. Kaxez osatutako egitura eus-karri egokia da Josu Rekalderen bideo eta irudien proiektzioarako. "Bagenekien hasiera-tik hor bideo batzuk proiektatu behar geni-tuela eta horretarako egokia izan behar zuen. Niri ez zaizkit batere gustatzen pantailak eszenatokia. Proiektatzea permititzen du eta aldi beran, kontrako fokoak jartzea". Jan-tziak Amaia Zabalak egin ditu, folklorismo-tik ihesi. Bartzelonan moda diseinu ikasketak bukatu berri ditu eta datorren urteko Gaudi pasarelan parte hartzeko hautatua izan da.

Lanpetuta dabilta Agerreko kideak. *Neska politik, artasoro alaiak* aurkeztu berri dute, *Putz zahar alkanete Zelestina* antzeztan jarraitzen dute eta EHUn antzerki tailerra eskainiko dute ere aurtan. Proiektuak ere ez dituzte faltan. Emakumeen komedia bat ida-tzi nahi du Agirrek eta koadernoan ohar batzuk idatzita ditu jada. ■

kulturagenda

Urriaren 25etik azaroaren 7ra

Areto Nagusia

Urriak 26, 27. 19:30
Manterola liburutegiaren
50. urteurrena
Mahainguruak eta erakusketa:
Euskal liburu bitxiak.

Urriak 28. 19:30
Oteiza, Jorgeri
errezitaldi-kontzertua.
Partaideak: Zuriñe Adrada,
Nestor Basterretxea,
Carlos Aurtenetxe,
Juan Antonio García Marcos,
Karlos Gimenez,
Aritz eta Oihana Lekuona,
Julia Otxoa, Ricardo Ugarte,
Juan Antonio Urbeltz,
Antton Valverde...

Azaroak 4. 19:00

MID-E

Hitzaldi/interbentzioa:

Silvia Prada artistaren aurkezpena

Erakusketak

Ganbara
Urriak 20-urtarrilak 7
Jon Zabaleta.
Manuel. Memoria

Erakustaretoa
Urriak 27-urtarrilak 7
Raul Urrutikoetxea.
Joan etorria
Rosa Brun

arteleku

www.arteleku.net

Lupa eta imana. Erakusketa

Urriaren 11tik 31era.
Ordutegia: 8:00-20:45
Artistak: Lorea Alfaro, Iranzu Antona,
June Crespo, Arturo de Diego,
Zuhar Iruretagoiena, Ander Lauzirika,
Ibai León, Txema Maraví, Ion Martín,
Eliás Mtz. De Lezea, Ane Meoki,
Rosa Parma, Kiko Pérez, Javier Soto,
Manu Uranga.

MID_E. Nazioarteko
Erakustaldia Euskaditik

Moda independentea / Irudi elektronikoa/ Dj- music
Azaroak 4-12
Azaroak 7-12. 2. Topaketa.
Azaroak 11-12. Aurkezpenak,
proiektzioak, DJ saioak,...
Koordinatzailea: Yox Kolektiboa
www.mid-e.com
Beste lekuak: Koldo Mitxelena Kulturunea,
CICC, Bataplán Club.

INIGO AZKONA

Azken urte bietan, Bizkai euskal folklore elkarteak atzerriko dantza ikastaro laburrak gehitu dizkio bere ohiko eskaintzari. Urtean zehar herritar xeheak euskal dantzan trebatzeko ahaleginean ibiltzen dira, baina urtean bitan Europako beste herrialde batzuetako folkloreari hurbiltzen zaizkie. Hungariaren txanda izan da orain gutxi, eta han izan gara lekuko.

Hungariar dantzak Bilboko plazan

BILBO. ASTE BARRUKO EDOZEIN EGUN, arratsaldeko zazpi eta erdietan. Bizkai euskal folklore elkartearen egoitzan, ohi denez, hamaurren bat lagun dantza-urrats batzuk ikasten ari dira. Baina gaurko eskolak badu zerbait berezia: irakasleek ingelesez egiten diete. Zoltán Szalay eta Rozália Antal senar-emazteak dira, eta Errumaniatik etorri dira hungariar folklore ikastaroa emateko. Bai, ondo irakurri duzue. Izan ere, Szalay eta Antal Errumania-ko hungariar gutxiengo batekoak dira. Baina hobe dugu dantza irakasleok Euskal Herriraino ekarri dituen bidearen hasierara itzultzea.

Bizkai 1964an sortu zen Bilbon, "tradiciozko kultura ikertu, gorde, sustatu eta

UNAI BREA

zabaltzeko asmoz", elkarteko arduradunen berbetan. Zer esanik ez, euskal kulturari dihardute gehienbat, eta horren barruan dantza eta musikan. 1976an jende aurreko emanaldiak egiteari utzi eta Euskal Dantza Folklorikoen Eskola sortu zuten. 1979an eman zuten lehenengo ikastaroa, eta harrezkero ez dira gelditu.

Atzerriko dantza ikastaroak, hirugarren urtez 2003an atzerriko dantza ikastaroak eskaintzen hasi ziren. Ana Gallo elkarteko presidenteordeak dioenez, "Bilboko jendea irakatsi nahi diogu badaudela beste kultura batzuk". 'Erakutsi' hitza ez du alferrik erabili

Bilbo Dantzan, guztientzako erromeria

1976an, Euskal dantza ikastaroak ematen hasteaz batera, Bizkai elkarteko arduradunek pentsatu zuten "gune bat sortu behar zela, kalean bertan, gure ikasleek eta herriar guztiek benetako euskal dantza tradizionalak dantzatzeko aukera eduki zezaten, garai batean gure arbasoek egiten zuten bezala".

Egitasmo hori, baina, ez zen 2000ra arte gauzatu. Bilboko Udalak urte hartan onartu zuen Bizkaiaren proiektua, eta hala sortu zen *Bilbo Dantzan*. Bizkai elkartearen euskal erromeria. Urtero egin da harrezkero, 2001ean izan ezik. Bilboko Areatzan egiten den hiruzpalau orduko erromeria da –"1700 eta 1800 artean egiten zen bezala", eta aurten maiatzetik abendura arte egiten ari dira, hileroko lehengo larunbatean. Zer esanik ez, erromeria aukera ederra da elkartearen euskal dantza ikastaroetan parte hartzen duten ikasitakoa praktikatzeko. Ikastarook azarotik maiatza

arte irauten dute, eta 35 lagun inguru ibili ohi dira horietan.

"Ez daukagu asmorik *Bilbo Dantzan* ikuskizuna izan dadin –diote Bizkaiko kideek–, herriak parte hartzeko erromeria baizik. Guztientzat dago zabalik. Inork ez du pentsatu behar txarto dantzatzeko duenik, Euskal Herriko jendeak beti dantzatu duen eran baizik". Ildo horri jarraituz, Bizkaik *Bilbo Dantzan*en izaera alda-

rrikatu nahi du: "Dantza tradizionalen ematen ari diren hainbeste aldaketaren aurrean, *Bilbo Dantzan* aire freskoa arnasteko leiho irekia da". Izan ere, "benetako euskal dantza eta musika tradizionalen alde" lan egingo duen mugimendua sortu nahian dabilta. Euren iritziz, talde askok ikuskizun berriak egitea beste kezkarik ez daukate –"nahiko kalitate eskasekoak, bide batez esateko"–, eta horren ondorioz ohiko euskal dantza krisialdi larrian murgilduta dago.

Gallok, ikastarootan ikasitakoa ez baita Bizkaiaren egoitzako lau horma artean geratzen. Hilean behin, *Bilbo Dantzan* izeneko erromeria antolatzen dute Areatza plazan, eta hor, noizbehinka, ikasitako dantza atzeritarrak ere antzezten dituzte.

Orain arte bina ikastaro antolatu dute urtero, eta beraz, hungariar dantzei buruz egin berri dutena seigarrena da. Aurretik, Norvegia, Okzitania, Ingalaterra, Britainia eta Esloveniaren txanda izan da. Batez beste hamar ikasle izaten da ikastaro bakoitzean. Irakasleei dagokienez, Bizkai elkarteak herrialde horietako ospetsuenetakoak ekar-tea lortu dute orain arte, kosta ahala kosta.

Errumania erdi-erdiko dantza hungariarrak

Hungariar folklore ikastaroak 36 orduko iraupena dauka. Hori nahikoa omen da Szalayk eta Antalek irakatsi nahi duten guztia ikasteko. Lehenbizikoak dioskunez, "gurean hogeita bost orduko ikastaroak antolatu ohi ditugu, eta ikasi egiten dute". Arbela txiki batean idatzi dituzte irakatsi beharreko dantzen izenak. Zerrenda oparoa da, euskal mingainentzat eginda ez dauden hitzez bete: Csárdás, Öreg zsidós, Kezes, Gölyás, Kerekes... Irakasleen herritik gertu dauden eskualde bitan daukate jatorria: Felcsík eta Gyimes, biak Errumania erdi-erdian, Transilvania eskualdearen hego-ekialdean eta Hungariako mugatik urrun samar. Gutxiengoa izateak arazoak sortzen omen zizkien 1989a arte, baina urte hartako aldaketa politikoez geroztik gauzak bareago daude. Gaur egun,

euren ohiturak gordetzeko ahaleginean dabilta. "Kanpotar bat, beharbada, ez litza-teke konturatuko Errumaniako dantzen eta gurean arteko aldeaz, baina guk hori azpimarratu nahi dugu, hain zuzen".

Hiru dantza mota

Hungariar dantzak hiru multzotan banatuta daude, Szalayk dioenez. Batetik borobilean dantzatzeko direnak daude, "oso antzinakoak". Hungariarrak X. mendean Europa erdialdera iritsitako Asiako leinuen oinordekoak dira, eta oso litekeena da dantza horiek migrazio harekin batera ailegatu izana. Beste talde bat bikoteka dantzatzeko direnak osatzen dute. "Horietako gehienak Hungarian bertan sortuak dira, eta oso ospe handia daukate han". Azkenik, atzeritik heldutakoak daude: Alemaniakoak, Poloniakoak, Errumaniakoak...

Seguruenik bigarren multzoari dagokio ikasleak orain egiten ari direna. Csárdásen aldaera geldoa da –badago azkar bat ere–, eta oso ekialdera garamatzan doinuaz dantzatzeko da. Horretan ere igartzen da hungariarren jatorria zein den. Csárdásen ez dauka antzik Euskal Herriko inongo dantzarekin. Ez da batere bortitza, eta ez du zailegia ematen, irakasleei begiratu batez ere. Ikasleak baldarrago ari dira, noski, baina hala eta guzti nabari da dagoeneko ordu batzuk eman dituztela. Inoiz zerbait bitxi dantzatzeko ari den jende talde bat topatzen baduzu Bilboko Areatzan, galde egiezu ea dantza hori Felcsíkekoa edo Gyimesekoa den. ■

Ezpalak

KATIXA GARATE

Manuel Lasarte

(Leitza, 1927) bertsolariaren omenez erakusketa zabaldu dute Arantzazuko Gandiaga topagunean.

Haren hitzak entzungai eta irakurgai daude erakusketan, argazkiez lagunduta. Abenduaren 11 arte izango da zabalik.

José Angel Jiménezek zuzendutako *Sanfermines 78* dokumentala bide egiten ari da. Iruñeko zinema aretoetan sei astez egon eta gero, Bilbora heldu da eta gero Donostiara joango da.

Karlos Zabala eta Ramiro Pinilla

jaso dituzte Itzulpengintzako eta Gaztelaniazko Euskadi sariak Emile Zolaren *Parisen sabela* eta *Verdes valles, colinas rojas* trilogiako *La Tierra Convulsa* liburuengatik.

Kike Turmix (Bilbo, 1957) musikari eta punk-rockaren sustatzailea hil zen pasa den astean Madrilen, azken 23 urtetan bizileku izan duen hirian. Pleasure Fuckers taldearen sortzailea, kontzertu promotorea... lan ugari egin zuen musikagintzan.

Patxi Huarte

Zaldi Eroak Berriarako egunero egiten duen komiki zinten antologia plazaratu du: *De Rerum Natura* (Elkar). 350 komiki inguru bildu ditu, bere pertsonaia guztienak: Taliban jatorra eta Yoda, Txosten eta Emendakina...

Iñaki Gómez

izango da Eusko Jaur-laritzako Kultura Sortu eta Zabaltzeko zuzendari berria. Zinema ekoizleak Jose Antonio Arbelaitz ordezkatuko du.

Ez dok hiru

bikoteatroak, alegia, Mikel Martínez eta Patxo Telleriak, *Larru haizetara, sexu kuadernoak* antzezlanarekin estreinatu du oraintsu. *Euskara sencillorren manifestoaren* ildotik, gure buruaz barre egiteko gonbita da ikuskaria.

Bertsoaren aroa

ABIAN DA XV. Bertsoaroa, Iruñeko Udalaren eta Bertsozale elkartearen eskutik. Urriaren 27an Esteban Urkiaga *Lauaxetaren* omenezko ikuskizuna izango da Gaiarre antzokian. Musikari ugariak —Xabier Montoia, Anje Duhalde, Petti...— poetaren poema musikatuak eskainiko dituzte, Oihane Enbeita aktore lanetan lagun dutela. Azaroaren 3an bertso saioa eskainiko dute Julen Zelaieta, Sustrai Colina, Estitxu Arozena eta Joxe Juan Zubietak *Etxabek* Gurutze Plaza institutuan. Azaroaren 8an Patxi Zubizarretak *10 mezu eta dei bat* errezitala eskainiko du, Josetxo Goia-Arriben eta Txema Garcés musikarien laguntzaz. Institutuan bertan arituko dira bertsoetan Xabier Amuriza, Andoni Egaña eta Sebastian Lizaso azaroaren 10ean.

Wintercase: musika jaialdi ibiltaria

LAUGARREN URTEZ lau hiritako aretotako bozgorailuak astinduko ditu Wintercase Musika Independentearen jaialdiak. Hamabi bandek Bilbon (Kafe Antzokia), Valentzian, Bartzelonan eta Madrilen eskainiko dituzte kontzertuak lau astetan zehar. Besteren artean, Teenage Fanclub, The Tears, Kaiser Chiefs, The Decemberist, Ian Brown,

Supergrass eta Mercury Rev taldeek.

Mota guztietako antzezlanak

GASTEIZ, SANTURTZI ETA BILBOKO jaialdiei, beste hiru batuko zaizkie egunotan. Urriaren 27tik 30era, Irungo Gazte Antzerkiaren XXI. Erakustaldiak talde gazteen lanak jasoko ditu. Besteak beste, Antzerkiola

Estitxu Arozenak Bertsozaleari adieraziak: «Bertsolariak gogor entrenatzen ari omen dira txapelketarako (...). Zeren bila?

Eskarapatea probetuz saio gehiago egiteko? Ba ni ez naiz izenak ematen hasiko, baina argi dago txapelketako postuak eta urtean zehar egindako saio kopuruak ez dutela korrelazio zuzenik. Saioak egitea bada zure helburua, nor izan behar duzula».

Jon Benitok hitzok izkiriatu zituen Beterriko Liburuan:

«Literaturak errealitate paraleloak eraikitzen ditu. Idazle askori gertatu izan zaio: idazten ari diren liburuen barruan bukatu dute bizitzen. Eta irakurle askori ere antzeko zerbait. Nahiago izan dute liburuen barruan bizitzen jarraitu (...). Nahiago pertsonaia

bat izan, pertsona baino. Nahiago fikziozko mundua, errealitatezko hau baino».

Koldobika Jauregik Aldaketa 16ri:

«Artistak, eskolatik ateratzen denean, nahi duen gauza bakarra lanerako toki bat da. Ez duzu hari berogailurik ipini beharrik. Baina horiek jendea urrezko karioletan sartzen dute, eta bekak amaitzen direnean, guztia amaitzen da».

Eduarne Ormazabal Zabalken:

«Herri normalizatueta, horrelako irrati motak pribatuak izaten dira; negozio bat. Hedabide publikoak minorizatuagoak diren kantu edo musika motak bultzatzeko erabili ohi dira. Euskadi Gazteari euskararen ikuspuntutik gertatu litzaiokeen gauzarik onena, desagertzea litzateke».

ALBERTO ELOSEGI

Abesbatza lehiaketa Tolosan

Nazioarteko abesbatza andanaren doinu eztiak entzuteko parada izango da Tolosan, urriaren 28tik azaroaren 1a bitarte. Mundu mailan entzutetsua den Lehiaketaren 37. edizio honetan, Bielorrusia, Kanada nahiz Argentinatik etorritako hogeita bat abesbatza izango dira lehian, Leidor aretoan: Coral Antiphona, Yellow Case, The Tudor Consort, Coro Universitario de San Juan, Maria Vokalemsemble... Ez da bertako partaiderik izango. Abesbatza horietako batzuk kontzertu gehiago emango dituzte Euskal Herrian. Esaterako, Ordizian, Erriberrin eta Muskizen izango dira. Doinu eztekin.

Imaginarioaren eta Sagarroiren *Ezekeiel*, Pikor taldearen *Al fondo a la derecha* eta Kolax konpainiaren *Ingurumenua* izango dira ikusgai. Azaroaren 4an hasiko da Berako VII. Kafe Antzerki zikloa eta hiru lan eskainiko ditu: Teresa López de Munainen *Ugaztun baten antsiak* (azaroak 4), Txireneren *Nora hoa, neska?* (azaroak 11) eta Bele Bizi taldearen *Ke takoiak* (azaroak 18). Azpeitiko XXIII. Euskal Antzerki Topaketak ere azaroaren 4an abiatuko dira. Besteak beste, Kandido Urangak *Henry Bengoa Inventarium* eskainiko du, Txalo ekoiztetxeak *Erreleboa* estreinatuko du eta Lakrikun taldeak *Zintzilik* antzeztuko.

Manterola liburudendak berrogeita hamar urte.

Juan Arbelaizek liburu asko biltzen zuen etxean, liburu zaharrrak, arraroak... harik eta Donostian Manterola liburu denda zabaltzea erabaki zuen arte. Arbelaizen seme-alabek eman zioten dendari segida eta aurtan 50 urte bete behar ditu. Eta ospatzeko Koldo Mitxelena kulturunean egingo dituzte jardunaldiak, urriaren 26-27an. Euskal liburu bitxien erakusketaz gain, bi mahai-inguru izango dira, euskal liburuek liburutegi publikoetan duten lekuaz eta liburu zaharrez.

Nazioarteko trikiti festa.

Aurtan ere Nazioarteko Trikitixa Jaialdia egingo dute Kursaleko Ganbara aretoan. Urteik urtera, gorantz doa partaide kopurua. Irma Karrera eta Amets Arteaga, Axier eta Oroitz Unsain, Xabier Etxaniz eta Ainara Saizar, Leire Zumeta eta Amaia Arza eta Eneritz Bengoetxea eta Edurne Errandonea bikoteez gain, Sardiniako Totore Chess et Luigi Lai, Kataluniako Pomada, Frantziako Marc Perrone eta Marie-Odile Chantran eta Irlandako James Hogan eta Denise Bracken izango dira oholtzan.

harpidedun egin zaitez

Urte osoko harpidetza (12 ale): 30€ BEZ barne | parraldean 58€ BEZ barne

harpidedun izatearen abantailak

- aldizkariaren urteko 12 aleak etxean jasotzeko aukera
- gure argitaletxearen liburuetan %25eko beherapena
- Yorick, gure liburudenda birtualean egindako edozein erosketetan %10eko deskontua

Elizburu kalea 3 - 48230 Elorrio • tel. 946 583 082 • fax. 946 231 886 • www.artezblai.com • artez@artezblai.com

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

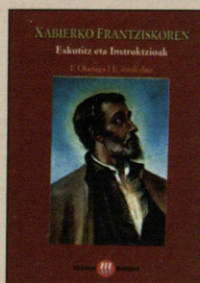

Ñami Mishakunchik
Batzuen artean
MIKELAZULO KULTUR
ELKARTEA
158 orrialde

Txatxi eta Kitxua herrietara bidaia

Oreretako Mikelazulo Kultur Elkarteko hamairu kidek 2003. urteko urrian Ekuadorren gauzatutako proiektuaren isla eskaintzen du *Ñami Mishakunchik. Ekuadorrerak kultur bidaia* liburuak. Ñami mishakunchik kitxuera esaerak "iristear da garaipenaren eguna" adierazi nahi du. Horrela entzun zuten Mikelazuloko partaideek "Zubibegidezu" proiektua Ekuadorren gauzatzen ari zirela, Txatxi eta Kitxua komunitateen borrokak, ametsak eta errealtate politiko-soziala ezagutu nahian beraien artean murgildu zirenean, hango artista eta lagunen ahotik. Liburuan, hamabost egunetan zehar

idatzitako sentimenduak, marraztutako uneak, antzetzutakoak, ikasitako istorioak eta bertakoei egindako elkarrizketetan entzundako aldarrikapenak jaso dituzte. |

Xabierko Frantziskoren Eskutitz eta Instrukzioak

F. Olariaga J.J.-ek itzulia
EDICIONES MENSAJERO
764 orrialde

Xabierko Frantziskoren eskutitz ospetsuak euskaraz

Datorren urtean beteko dira 500 urte Xabierko Frantzisko jaio zela. Hori dela-eta, bai santuari, bai euskaldun kristatuei zer edo zer eskaini nahirik hartu zuen Frantzisko Olariaga josulagunak Nafarroako erresuman 1506ko apirilaren 7an jaiotako hark bere bizitzan zehar idatzitako eskutitzak euskarara itzultzeko lana. Antza denez, Xabierko Frantziskok Paristik, Indiatik, Indonesiatik, Japoniatik zein Txinako itsasertzeko Sancian irlatik bere senide eta lagunei bidali zizkien idazkiok jendearen oso gustuko izan ziren, eta behin eta berriz kopiatu eta itzuliak hizkuntza askotara, aurkitu berri zizutzen herrien jakingarri asko emateaz gain, milaka konbertsio ere azaltzen zituelako. |

Gotzon Garateren nondik norakoak

Jakin aldizkariaren 149. zenbakian Josu Alberok Nafarroako abertzaletasun politikoaren eta euskalduntasunaren arteko harremana aztertzen du, topikoaz josita dauden bi kontzeptu direla aurreikusita. Eta Hasier Etxeberriak elkarriketa mamitsua egin dio Gotzon Garateri. Ikastolan zebilela ezagutu zuen abade josulaguna Etxeberriak, eta estralurtar bat zela iritzi zion. Nerabe garaian bestearen *Marxen marxismoa* eta antzeko lanak irakurri zituen. Halako batean estralurtarra autostop egiten ikusi, eta baserri bateraino lagundu zuen. Euskara ikasitera omen zihoan. Etxeberria zur eta lur, jakina, baina esperientzia hartatik atsotitzen lan eskerga ekarri zuen Garatek. Gerora, polizia eleberriak kaleratzen hasi zen, eta honez guztiaz mintzo dira biak elkarriketan. |

Jakin
Batzuen artean
JAKIN
124 orrialde
9,10 euro

Gatz Estankoaren matxinadaz

Lan ugari eta mamitsu argitaratu ohi du Euskalerriaren Adiskideen Elkartek plazaratzen duen *Boletín* aldizkariak, eta oraingoan ere berdin egin du. Aipa genitzaizkeen artean, XV. mende amaiera eta XVI. mende hasierako Hernaniko udal diputatuen nondik norakak aztertzen dituen Iago Irijoa Cortésen lana, Mikel Zabala Montoyak 1631 eta 1634 bitarteko Bizkaiko Gatz Estankoaren matxinadari buruz eskaintzen duen berrikutea, José Luis Barrio Moyak osatutako *La colección pictórica de don Juan Fernández de Luco, un ganadero alavés en el Madrid de Felipe V (1740)*, eta Aitzol Rodríguez Mendizabal Llorentek eskaintzen digun *Los inicios de la predicción meteorológica en Euzkadi. Los escritos de Juan Miguel Orcolaga (1863-1914)* daude. |

Boletín
Batzuen artean
EUSKALERRIAREN
ADISKIDEEN ELKARTEA
390 orrialde
12 euro

La decadencia del imperio

Immanuel Wallerstein

TXALAPARTA

312 orrialde

15,50 euro

Immanuel Wallerstein AEBen ahultasunez

Editores Independientes zigilupean Euskal Herrian, Txilen, Uruguain eta Mexikon batera plazaratu den Immanuel Wallersteinen saio honen izenburu zehatza *La Decadencia del imperio. EEUU en un mundo caótico* da. 1930ean New Yorken jaio zen intelektual arduratsuak diotenaren arabera, Afganistan eta Irak inbaditu eta munduko jendarmeria izateko ahaleginetan badabil ere, nabaria da AEBen ahuldadea, iragan mendeko laurogeiko hamarkadatik hona porrot ugari izan dituelako maila ekonomikoan –japoniarrek eta europarrek irabazi diotela-

ko produkzioan, teknologian, merkataritzan eta finantzetan—. Militarra da soilik bere gailentasuna. Beraz, bere botere hegemonikoa laster amaituko da. **I**

Ikatz meatzeak zituen Txinako enperadore hori-beltza

Irakurle gazteenei zuzendutako Miquel Descloten *Txan-pi erregeren meatzeak* ipuineko protagonista ikatz meatze pila daukan Txinako enperadorea da. Oso bakezalea izaki Txan-pi, meatzeen kontu horrengatik bakarrik da mundu osoan ezaguna. Baina halako batean ikatzaren salmenta erruz jais-ten ari dela ohartu eta konponbidea aurkitzeko eskatuko dio bere lehen ministroari. Eta honek bezero berriak lortuko ditu: Errege Magoak. Baina handik epe batera ikatzaren salmenta berriro jaisitiko da. **I**

Txan-pi erregeren meatzeak

Miquel Desclot

EREIN

24 or. / 4,75 euro

PILARTXO ETXEBERRIA-
HENRIKE KNÖRR

«Liburu gotorra ez ezik, mamitsua ere bada»

Zein dira omenaldi honen nondik norakoak?

Euskal Herriko Unibertsitatearen eta Euskaltzaindiaren babespean, omenaldi-liburua eskaini nahi izan zitzaion Txillardegiri bere zahar-saritzean. Arazoak arazo, omenduaren 75. urtemugan plazaratu da liburua azkenean.

Nola gauzatu zenuten asmoa?

Parte-hartzaileen kopurua mugarriztatu behar izan zen, ezinbestez. EHUri dagokiola, orduko Euskal Filologia Saila, geroztik Euskal Filologia eta Linguistika eta Euskal Ikasketak deituetan banatua, izan zen deitua; bai eta beste irakasleren batzuk ere. Euskaltzaindiari dagokionez, euskaltzain oso eta ohorezko guztiak. Atzerriko izen batzuk gaineratu zituen Txillardegik berak eta haiek ere hartu zuten gure gonbita.

Eta nolakoa izan da jasotako erantzuna?

Omenaldiaren arduradunok geure poza eta esker ona agertu behar dugu jaso dugun erantzun esku-zabalagatik. Liburu gotorra ez ezik, mamitsua ere bada. Bereziki nahiko genizkioke eskerrak eman Euskaltzaindiaren Azkue Bibliotekari, Txillardegiren bibliografia guztiz ugaria hain trebeki biltzeagatik. Liburu honetan argitaratzen den zerrenda bibliografia akademikoa da soilik, omenduak berriaz hautatu dituen idazlan batzuk izan ezik. Gainerakoa, Euskaltzaindiaren webgunean ikus daiteke. Bata eta bestea burulangle nekaezinaren eta euskaltzale suharraren ibilbide luzearen ispilu garbiak dira. Bi parte-hartzaile joan zaizkigu artean, zorigaitzoz: Andolin Eguzkitza eta Kas Deprez. Betiereko atsedenean gerta bitez.

egileari galdezka

Txillardegiren omenean egindako hainbat idazlan

Jose Luis Alvarez Enparantza *Txillardegi* idazle, irakasle eta politikariaren omenez, Pilartxo Etxeberria eta Henrike Knörrren ardurapean, Euskal Herriko Unibertsitateko eta Euskaltzaindiako hainbat partaidek osatutako idazlanak plazaratu ditu *Iker-17*k. Asko dira omenaldian parte hartutakoak, eta denak ezin aipatu, baina, besteak beste, honako lan hauek aurkituko ditu *Nerekin yaio nun*-en irakurleak: Pruden Gartzia eta Henrike Knörrek prestatutako *Txillardegiren bibliografia* hantatua eta Txillardegiberak egindako emaria –eta zehaztasun gehiago jakin nahi dituenak www.euskaltzaindia.net webgunera jotzea baino ez du–; Joseba Agirreazkuenagaren *Euskal historian barrena, etorkizunari begira*, Patxi Altunaren *Loiolako bisitariak*, Jose Antonio Arana Martijaren *Louis-Lucien Bonaparte eta Italiako dialektoak*, Andoni Barreña eta

iker - 17

Nerekin yaio
nun

Batzen artean

IKER-17,
EUSKALTZAINDIA528 orrialde
15 euro

Andolin Eguzkitzaren *Gaztelaniazko de preposizioaren eta euskarazko genitiboen jabekuntza*, Kas Deprez eta Armel Wynantsen *Les mutations institutionnelles de la Belgique. Pourquoi? Jusqu'où?*, Jean-Louis Davant-en *Baionako biltzarra* (1964), Jean Haritschelharren *Dibarrart-en kantu batean aldateak*, eta Beñat Oyharçabalen *Tokiz kanpoko numero komunztadura*. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Kartel handia	▼		Tximino mota	▼		Instintu	▼		Musika nota	▼		Irakeko hiria
	Salakuntzak			Horma, izotz			Gorotza			Ordua, garaia			
		▶			▼			▼					
	Emakume izena	▶										Iodoa	▶
	Hizki baten izena											Joan aditzaren erroa	
Oparoak	▼		Eguzkiak	▶	▼				Galdetzaile bat	▶			
*			*						Jarleku mota				
DEITURA			IZENA										
▶		▼				Giltzak	▶		▼				
						Diruzko zigorra							
Aurkari	▶							Ez eme	▶			Uranioa	▶
Pl., egunaren atala								Musika nota				Jardun	
Kasik	▶			Urrea	▶		Aiako	▶					Ogi, hitz elkarketan
Metalezko lokarri				Ukatzeko			Ogi, hitz elkarketan						
▶						Harrapa ezan!	▶			Röntgen	▶	Jupiterren satelitea	▶
						Potasioa				Bokala		Potasioa	
Kezkaz beteak	▶											Kontsonantea	▶

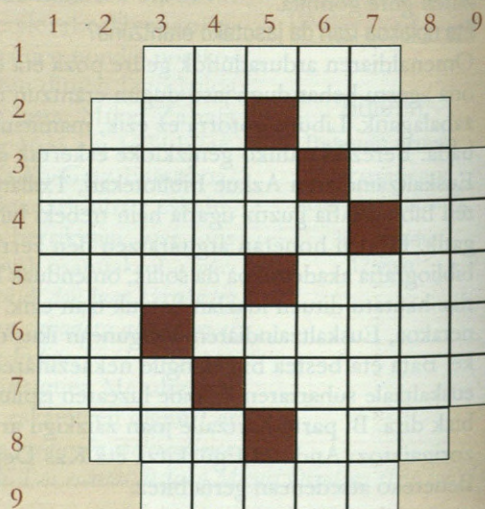
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Gizon izena. 2.- Euskal aurritzia. Euskal sindikatu abertzalea. 3.- Gorpilik gabeko gurdiak. Alderantziz, idazleen elkarte bat. 4.- Olagizona. Modua atzizkia. 5.- Gorotza. Harriak. 6.- Iridioaren ikur kimikoa. Jesus. 7.- Erne! Legea, jarraibidea. 8.- Bizkaieraz, iratzea, garoa. Emakume izena. 9.- Mutua.

GOITIK BEHERA

1.- Buruaren aldea. 2.- Belaze, larre. 3.- Miresmenak. Ipar Euskal Herrian, inguru. 4.- Maindireak, mihiseak. Artsenikoaren ikur kimikoa. 5.- Kontsonantea. Atzizkia. Antzinako Egiptoko jainkoa. Bokala. 6.- Gelaren erdian. Almirante. 7.- Behar, egiteko, eginkizun. Hitzez adierazia, errana. 8.- Hobena. 9.- Aldapatsua, malkartsua.

Pasarte Kodetua

Mikel Taberna idazle nafarraren pasarte bat (*Txokolatezko dinamita*, 2001) azalduko zaizu ondoko lauki guztiak bete ondoan. Joko honetan, zenbakiak hartu dute hizkien ordea. Letra bat, zeinek berea, hartzen du gehiezez zenbaki bakoitzak, eta batzuetan ez dira letra guztiak azaltzen. Zenbaki batzuei dagozkien letrak eman ditugu lagungarri.

	N	E								I
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	R				O	Z				
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	

1	16	12	12	3		16	2	1	16	18	16
		3	17	6	16	2	1	14		8	11
3	14			9	10	17	16	2	3	17	13
3	5	3	14		17	3	9	16	3	2	
13	11	12	11	17		13	11	12	11		4
10	8	14		9	10	17	16	2		1	3
3	14	18		14	12	12	16	5	17		1
3	2	14	18		10	9	11	14	8		

Soluzioak

Beakana. 9. Pika	T	*	K	A	U	T	A	K	Z	E	K	*
El. Antrial. 7. Jan. Fiana. 8.			*	R	*	O	N	*	E	T	K	A
Izarak. As. 5. K. K. Ra. 1. 6.												
Belardi. 3. Milar. In. 4.	*			A	I	A	R	*				
Goituk behera: 1. Lokiz. 2.												
Ita. Ana. 9. Isla												
It. Kristo. 7. Adil. Anua. 8.				A	K							
Olaria. Ki. 5. Kaka. Meak. 6.												
Biz. LAB. 3. Leraik. mch. 4.				A	R							
Ezaker eskutun: 1. Mikel. 2.												
Hitz gurutzatuak												
Pasarte Kodetua												
Dorre ondoko ezponda												
luzea gizonez berea zegoen,												
buruz buru. Mila gizon,												
denak arrotz, denak igual.												
Mikel Taberna												

Kike Amonarrizen umorea

Einstein

Honela esan omen zion lagun batek: Ideia on bat bururatzen zaidanean ez dut ahaztu nahi izaten. Horregatik, gaur-mahaian kaiera bat dut beti eskura. Zuk zer egiten duzu horrelakoetan?

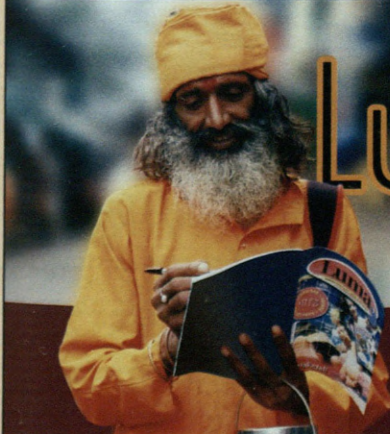
Eta Einsteinek erantzun:

– Ez dut ulertu galdera. Nire denboran, bizpahiru ideia on besterik ez dut eduki.

Einstein ez zen ez sobietarren, ez nazien oso begiko. Errusiako Astronomia aldizkariak honakoa argitaratu zuen: Unibertso erlatibistaren teoria, faxismoaren agenteen lan erasokorraren emaitza da, hiltzeaz dagoen ideologia kontraerautzailearen propaganda nahastailea.

Hirugarren Reicheko buruzagi Walter Gross zientzialariak berriz, honakoa idatzi zuen: Einsteinen sasiteoriak, ezgaitasun liberal eta demokratikoak kutsatutako nortasunaren eldarnioetatik sortutakoak dira. Erabat onartezinak zientzialari alemaniar batentzat.

Errematerako, Delfeil de Tonon hitzak (*Le Nouvel Observateur*. 1993-08-05): Misoginoa zen. Ez zuen bihotzik. Semerik gazteena klinika psikiatrikoan zeukan eta ez bisitatzeaz gain, ez zion idazten. Ezagutu nahi izan ez zuen sasiko alaba bat zeukan. Lehen emaztea jo egiten zuen, bere lehengusuarekin lardaskan zebilen bitartean. Lehengusuarekin ezkondu eta hura ere jo eta engainatu egiten zuen. Ez zen inoiz garbitzen. Bere alabak zerri sexista bat zela zioen. Zeuen Lurreko pasaceraz oroitzapen ona utzi nahi baduzue, ez ezazue erlatibitatea asmatu.

Lumanonahi

HARPIDETZAK
 © 943 37 15 45 - www.argia.com/luma - luma@argia.com

+ *lumatxo*
 harbertzakako gehigarria

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

ARGAZKIAK ETA TESTUA:
ASIER AGIRRESAROBÉ
MUSKILDA TELLABIDE

Arratzu eta Mendata (Bizkaia)

Golako errekan zehar

Busturialdean, Urdaibaiko biosfera erreserbaren inguruan dauden udalerrietako bi dira Arratzu eta Mendata. Bi elizateok banatzen dituen erreka da Golako eta erreka bihurritu honen inguruan osteratxo bat egitera gonbidatzen zaitugu. Izan ere, ongi kontserbatutako harizti eta haltzadiez gain, urak mugiarazten zituen errota eta burdinoletan, baserri eta dorretxetan nahiz zubi eta bide zaharretan murgiltzeko aukera paregabea izango baituzu Golako erreken inguruan burutuko dugun ibilbide samur honetan.

Ezkerreko irudian Montalbán dorrea, Golako erreka bihurriaren zaindaria. Eskuinean Olazarako bi ardatzeko irin errota.

Eskualde honetako udalerri gehientsuenen moduan, Arratzuko etxe eta baserriak hainbat auzotan sakabanatuta daude: Gorozika, Barrutia, Uarka, Barroeta, Belendiz, Zubieta, Loiola eta nola ez, Elexalde. Golako erreka erriberatik doan errepidetik soro, belardi eta azken hamarkadetan kiwi landaketa ugariren artean, Loiola auzoko plaza heldu gara. Bertan daude udal-letxea eta eskola zaharra, eraikuntza ikusgarriak biak. Zertxobait aurreago Golakok inguratzen duen mui-noan kokatzen da Elexalde, kasko-an Santo Tomas eliza eta abatetxea dituela. Duela hamarkada gutxi batzuk arte, hainbat burdinolen harrabotsa entzun zitekeen bertatik. Hauxe izango dugu gaurkoan abiapuntua (85 metro).

Olazarako burdinola eta errota

Abiatu aurretik Done Jakue bidea adierazten duen mugarrira ikusi ahal izan dugu bide bazterrean. Ondorengo bidegurutze orotan ere aurkituko ditugu antzeko seinaleak, izan ere, kostaldeko bidea hemendik bertatik igarotzen baita, Bolibarko Ziortza kolejiatetik Gernikara bidean. Lehen urratsak beraz, Done Jakue bidea jarraituz burutuko ditugu erreka ertzerara jaitsiko gaituen errepedean barrena. Olazarako burdinola da eskuinaldean topatu dugun eraikuntza eta berari itsatsirik bi ardatzeko irin errota (50 m)

Olazarra burdinola eta errota: Oraintsu arteko ogibideak

XVII. erdialdeko agiritan jasoa dago Olazarako burdinola. 1799. urtean arteagatarren leinuko Montijoko kondearena zenean, 703 burdin kintal eman zituen. XIX. mendearen erdialdean utzi zion jardunari. Trianoko (Muskiz) mendietako burdinaz hornitzen zen. Meatzaritzako gabarretan garraiatzen zuten burdin mea kostaldetik Ajangizko "Erreteriarra", gaur egungo Gernika-Lumoko auzora. Handik lantegiko biltegiraino animalien bizkarrean eramaten zen. Lantegiko labeetan mea txikitu eta berotu egiten zen pasta edo "agoa" sortu arte. Pasta hori mazoaz lantzen zen zepatik bereiztu eta itxura emateko. Bost langilek

XIX. mendearen erdialdera arte lantzen zen Trianoko burdina bertan.

osatzen zuten burdinolan lan egiteko oinarritzko taldea: bi urtailek, bi forjariak eta ikastun batek. Langileen jantziak, soingainekoak eta artilezko kapela zabalak, berotik zein txinpartetatik

babesteko egokiak ziren. Gau eta egun egiten zuten lan, txandaka, ura zegoen bitartean. San Joan egunetik San Migel egunera ez zen urik izaten.

Antzina bost burdinola zeuden inguru honetan, baina gure herrian gaur egun dauden siderurgia industria izugarriak sortu zirenean itxi beharrean aurkitu ziren.

Burdinolari itsatsitako eraikina bi ardatzeko irin errota izan zen XX. mendearen azken hamarkadetara arte. Lehenago beste

eraikin bat izan zen, burdinolaren garai berekoa, 1745ean "Arratzu errota" bezala erregistratua, eta 1799an lantegiaren izen eta jabe berak izan zituena.

dago. Golako errekatik ubidez zeto-rren urak mugitzen zuen errota eta burdinolak martxan jartzeko beharrezko makineria.

Done Jakue bidean aurrera egin beharrean, PR baten arrasto zuri-horiak lagun, ezkerrera jo dugu, erreken eta arto zein indaba soron artean abiatzen den zidorretik. Landaretza joriko erreka ertzean gora —besteak beste haritzak, hal-

tzak eta urritzak—, alde batean ur garbiko erreka dugula eta bestean metro batzuk goraxeago ubidearen aztarnak ditugula, burdinolaren urtegia zenera iritsi gara. Egun urte-giko horma hondatua badago ere, garbi antzeman daiteke presa eta ubidearen hasiera non dauden. Tentu handiz urtegiaren ezker alde-tik igaro eta errekan gora jarraitu dugu, zelai lauari bira eman eta las-

ter baserri batera iritsi arte. Baserri aurreko zubia igarota, Mendatako udalerrian jada, etxe azpiko uztaitik irteten den erreka ikusita, antzina hau ere errota izan zela ohartu gara.

Montalban dorretxea

Errotaren eskuin aldetik abiatzen den bidean gora jarraitu dugu, erreka zokotik irten eta gainaldean kokatzen den Montalbango dorre-

Santo Tomas eliza

ARRATZUKO eliza errenazimendu garaiko oinarriaren gaineko erreforma barroko eta neoklasikoen emaitza da. Ereño harrobietako kareharri gorria eta Oiz mendiko hareharria erabili ziren eraikitzeke. Penditza handia zenez, terrazak egin behar izan zituzten eliza eraikitzeke. Zimendatzea ezegonkorra zela eta, horma-bular irmoak erabili behar izan zituzten gangen pisuari eusteko. Hiru nabe eta lau atal ditu, eta erdiko nabean du kapera nagusi errektangularra. Arras deigarria da elizpea, eliza osorik inguratzen duelako eta nagusiki hare-harritzko harlauza erregularrez zolatuta dagoelako. Hego-ekialdean oraindik eliza atariko ohiko mahaiak dirau edo "txopitel harria" izenekoak, non herritarren erabakiak sinatu ohi ziren. Oso elementu interesgarria da korua, Bizkaiko koru barroko nabarmenetarikoa delako.

XVIII. mendean oso maiz gertatu zen moduan, egurrezko egitura zaharra, harri landuz egindakoarekin ordezkatu zuten.

Goiko irudian, Zarra auzoko etxea, Mendatan. Arkupedun baserriak piper gorri sortaz apainduta ikusiko ditugu. Eskuineko argazkian Laprastegiko galtzada zaharra.

txearen bila. Done Jakue bidearekin bat egingo dugu berriro, baina oraingoan aurkako zentzuan burutuko ditugu berrehunen bat metro, harik eta bidegurutzera iritsi arte. Zutoin adierazleari kasu eginaz, arte itzel baten ondotik igaro eta dorretxepera iritsi gara neke handirik gabe (205 metro). Egoera onean ez dagoen arren, talaia bikaina izaten jarraitzen du gain honek. Golako errekek osatzen duen ibilbide bihurri eta meharraren jagole bikaina dugu dorretxea. Inguruan mendi bizkar gainean, pinudiaren gainetik ageri dira Mendatako Elexaldeko eraikuntza urriak larre berdeen artean. Hegoaldeko ikuspegia itxiz, eskualde honetako benetako zaindari den Oiz mendia nabarmentzen da, goibel eta hilzorian, azken

urteotan jasandako zauriak larriak izan baitira.

Artzubi, XVI. mendeko zubia

San Pedro basiliza xume berritutik Zarra auzoko baserrietaraino jaitsi gara. Hiruzpalau arkupedun baserri eder, etxe aurrealdea zintzilikatutako piper gorri sorta ederrez apainduak dituztenak. Zarrabentako bidegurutzeraino jaitsi beharrean, eskuinera jo eta Laprastegi baserrirantz abiatu gara, honen albotik igaro (150 metro) eta pinudian barneratzen diren pistetatik eskuinekoa hartze-ko. Laster ailegatu gara Montalban dorretxera igotzeko erabili dugun bideraino (175 metro). Oraingoan, ordea, bidean behera jarraituko dugu, Done Jakue bidearekin bat. Jaisten hasi aurretik, inguru honetan

—tamalez egun sasi artean— Laprastegiko galtzada zaharraren aztarnak antzeman daitezke garbi asko. Beherantz jota, ataka pare bat igaro eta erreka zokoan Golako erreka zeharkatzen duen XVI. mendeko Artzubi zubira iritsi gara (50 metro). Zubi zahar honen zoladura nabarmentzekoa da, harri mota ezberdinez eta orden berezian baitago zolatua. Erdialdean, lurrean sarturik, Mendata eta Arratzuko muga adierazten duen mugarri bitxia ere badu. Bidean gora berehala hartuko dugu Santo Tomas eliza dagoen kaskoaren gainaldea (85 metro). ■

BBK txartelak eta puntuakkk!

Puntuak?

Zelako puntukada!

BBK txartelarekin nonahi ordainduta ere, puntuak irabazten dituzu.

OPARIAK!

Batu puntuak eta lortu opariak!

PUNTUAK

Ze puntu? !!

Opariak

Azaroaren 15etik puntuak batzen

Baskepensiones eta Solidarioekin ere puntuak lortuko dituzue!!

?

Q

www.bbk.es

Eskatu oparien katalogoa berriz BBK bulegoan...

...kontsultatu www.bbk.es orrian

bbk

bbk

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

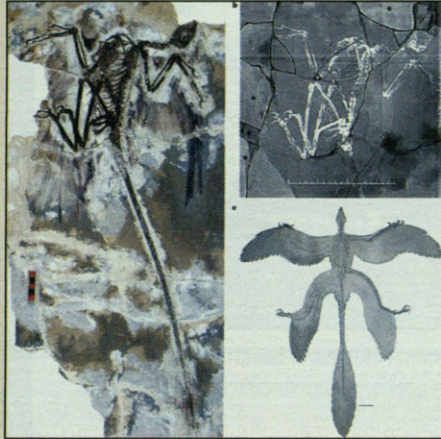
ZIENTZIA

Dinosauruen hegaldi eta igeriketak

MICRORAPTOR GUI deituriko dinosauruak hegan egiten zuen eta bere itxura eta Wright anaiek erabilitako abioiarena berdintsuak ziren, Joe Templin ingeniari aeronautikoak dioenez.

Dinosauru hau Txinan aurkitu zuten eta lumak ditu atzeko zein aurreko hanken inguruan. Horrela, hegan egiteko eta lurreratzeko aukera zuen.

Geologiako Elkarte Amerikarrak beste aurkikuntza batzuen berri ere eman du, Salt Lake City-n egiten

Microraptor gui dinosauruaren hezurdura fosilak ikus ditzakegu goiko bi irudietan. Behekoa, berriz, dinosauru hau berreginda.

ari den bileran: Wyomingen igeri egiteko gai zen bihankako baten arrastoak topatu omen dituzte. Ostruken neurrikoa den dinosauru hau barne-itsaso batean bizi izan zen orain 165 milioi urte. Beraz, ibiltzea, hegan egitea eta igeri egitea ez dira gaurko jarduerak. **I**

ESPAZIOA

Hubble ilargiaren bila

HUBBLE teleskopioaren bidez uni-bertsoaren sorrerari buruzko datuak biltzen ari dira aspaldidanik. Azken aldi honetan Hubblek ilargira jo du, batez ere oxigenoz aberatsak diren mineralak topatzeko.

Osasuna

JABIER AGIRRE

Ornomuineko lesioen %5, arduragabeki murgiltzeagatik

AZKEN 5 urteotan Toledoko Paraplegikoen Ospitalean artatu dituzten ornomuineko lesioen %5 ardurarik gabeko murgiltze-saioen ondorioz gertatu ziren, igerilekuan, ibaian, itsasoan edo baita urtegi edo zingiretan ere. Ospitale horretan artatzen dituzte arrazoi hori dela medio Espainiako estatuan zauritu direnak. Hotz-hotzean kaleratutako datu horrekin jendea ohartarazi nahi da, uretara jauzi egiterakoan zenbait neurri har ditzan.

Osasun-zentro horretako Errehabilitazio eta Barne Medikuntzako zerbitzuek plazaratutako ikerketak dioenez, horrelako lesioak jasaten dituenaren profila pertsona gaztearena da: murgiltzetaren ondorioz orno muineko lesioak dituztenen %80-90en adina 15-25 urte bitartekoa da. Pertsona horiek lokadura edo haustura izaten dute lepoko ornoen mailan, eta horrek lesioa oso larria izatea dakar: tetraplegia, lau gorputz-adarretako paralisia, alegia.

Beren burua uretara botatzerakoan gerta daitezkeen arriskuez ez jabetzea da istripu horien jatorria, profesio-

nalen esanetan.

Zentzua erabiliz jokatu beharra dago. Horixe da profesionalen gomendio nagusia, lesio larri horiei aurrea hartu nahi badiegu: ongi ezagutzen ez den parajea, ausarkeria latza da buruz behera botatzea. Urak uherrak edo zikin samarrak baldin badaude ere, hobe da aldeztu aurretik leku hori ikuskatzea, sakonera zer-nolakoa den jakiteko, eta arriskutsuak gerta daitezkeen harkaitz, zuhaitz edo bestelako objekturik ez dagoela ziurtatzeko. Bestalde, leku naturaletan (ibai, laku edo urtegi) uraren maila aldatu egin daiteke egun batetik bestera, mareen eraginez edota urtegiko uhateak ireki egin dituztelako: horregatik, beti komeni da jauzi egin aurretik uraren sakonera egiaztatzea.

Murgiltzerakoan, bainulariak besoak aurrerantz luzatuta dituela egin behar du jauzi, lepoa eta burua babesteko. Istripuren bat gertatuz gero, garrantzi handikoa da lepoa berehala inmobilizatzea, bizkarrezurraren mugimenduak saihestea eta osasun-profesionalen bati abisatzea, honek gaixoa leku egokira eramanez ahal izateko.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Zubipeetako gorbelenak

Japoniako baserritarrek algak biltzen. Asian biltzen da %80.

GORBELA zabal ageri da itsaslabar gaineko belazeetan. Itsasoaren erasoak betez bete harapatzen dituen baserri ugartan uzta kaxkarxeagoak dira. Kendu bakarrik ez du egiten, ordea, itsasoak. Baserriar ugariaren diru sarrera osagarria izan da gorbela. Ekaitzek hondartza eta arrokatana uzten duten emaria bildu eta ihar-

tu arte txukun-txukun eguzkitan zabaldu ondoren "belar" hau lantzeraz emandako lantegietara bidali. Urteak dira ijitoek ere langintza hau bere egin zutela, alga preziatuak zabaltzeko belazerik gabe errepide erraldoien zubipeak gorbelen eder egiten.

Gauza preziatua gorbela! Gizakion elikaduran gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari da. Sze Teu idazle japoniarrek "kanpotar agurgarrienari, baita erregeari berari ere, eskaintzeko moduko jaki eder dira algak" idatzi zuela badira 2.600 urte. Hemen ere garai batean purrustaka atzera botako genukeen jakia gero eta maizago baliatzen da. Gaur egun berrehunetik gora gorbela espezie jaten da. Jatekoaz gain kosmetikan, osasungintzan, laborategietan... Freskoan zazpi bilioi tona gorbela biltzen omen da urtero, hamarretik zortzi Asian.

Gorbela lurrak ongartzeko ere erabiltzen dira. Karbonatota aberatsak izan eta lurrak egokitu eta ph-a igotzen badute ere, landareek kopuru txikieta baina hazteko derrigor behar dituzten elementu kimiko ugari dutelako erabiltzen dira batik bat. Beste ongarrietan aurkitzen zailak diren antimonioa, kobaltua, barioa, silizioa, estrontzioa, aluminioa... gorbela baditu. Gorbela-erazkinak gaitz, izurrite eta izotzei aurre egiteko landareak indartzen ditu eta zitokinina eta auxina hormonak dituen landareen hazkundea sustatzen du.

Haziendarentzako jatena ederra da gorbela eta usu erabili izan da. Garai batean itsasotik belazeetara garraiatzeko zituzten idi uztarriek gozo asko jango zuten.

Hubblek aztertutako ilargiaren Aristarque zonaldea.

HSTren (Hubble Space Telescope) ikusmena izpi ultramoreen alorrean gertatzen da eta horri esker ilargiko zati ezkutuen gorabeherak askoz hobeto ezagutzeko aukera izan da; horrela hainbat mineral topatu da, beraietatik oxigenoa ateratzeko aukera izan dezaketenak. Lan hauek NASAko plangintzetan Goddard Space Flight Center-eko James Garvin-ek burutu ditu eta Ilargian gizakia bizi ahal izateko egoitza antolatzea-ekin zerikusia du.

Hubblek Apollo 15 eta 17ak lurrartutako lekuak aztertu ditu eta bertan ilmenita, hots titanio eta burdinazko oxidoa, topatu da. Ondoren Hubble-ek Aristarque deituriko zonaldea arakatu du, bertan jarduera bolkaniko handia baitago eta han ere ilmenita ugari topatu du.

Beraz, gizakiak ilargian beharko lukeen oxigenoa lortzeko bideetako bat aurkituta dago jada. ■

ELIKADURA

Hegaztien gripearri buruz bi hitz

LASAI egon! Esaten digute, baina ondoren gobernuak txertaketa masiboak prestatzen ari dira. Ez dugu inon informazio argigarria topatu eta ez dugu topatuko, gure iritzian. Gaitzarekin batera interes ekonomikoak nahastu dira eta bakoitzak nahi duena kontatzen du eta kontatzen segituko du.

Gure partetik aholku bat: gutxi kontsumitu arrautzak eta hegaztiak eta ahal dela ingurukoak baino ez kontsumitu. Urte-bukaera baino lehen informazio sakonagoa ematea espero dugu. ■

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

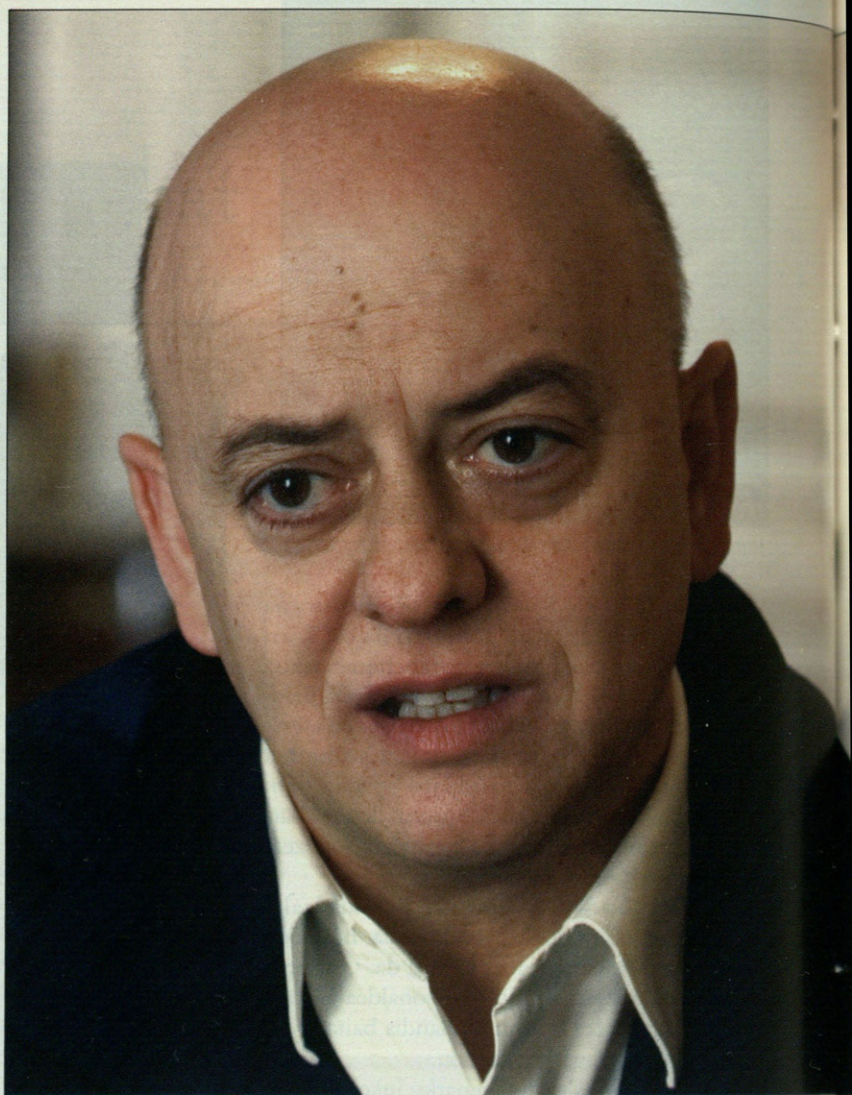
Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

Odon Elorza

Donostia, 1955. 1991tik Donostiako alkatea. PSE-EEk urriaren 29an eta 30ean egingo duen V. Biltzarraren atarian jardun dugu. Gemma Zabaleta eta Denis Itxasorekin batera, besteak beste, alderdi honetako ildo *baskista* osatzen du. Hiru kide hauek kongresuko txostenean "euskal gizarteak erabakitzeke eskubidea" sartu duen zuzenketak izan dezakeen harreraren aurrean eszeptiko agertu zaigu. Udal politikaz ere aritu gara, honetan tinko eta irribarretsu agertu da ordea.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

«Behin ETA amaituta, osa liteke alderdien mahaia»

Urriaren 14an, ostiralean, ezagutarazi ziren Donostiako Udalaren aurrekontuak: "Legezko epean, Euskadin beste ezein hiriburuk ez du horren goiz egin, eta Estatuan ere lehenetarikoa izan gara", adierazi digu Odon Elorzak. Eta oposizioak aurrekontuak bloketatu baliu?: "Hori EAJren esku dago. Espero dezagun PPrekin bat egiteko tentazioan ez erortzea. Oposizioak aurrekontuak blokeatu ditzake baina, baldin eta guztiok -atalez atal eta kasuan kasu- amore emateko gauza bagara, eta ni lehena, oposizioak aurrera ateratzen lagundu dezake. Aurrekontuak guztionak izan daitezke, denok partekatuak, hori behar du hiriak", dio alkateak. Hona, berriz, zentsura mozio posiblea

nola ikusten duen: "Ez dut uste zentsura mozioa aurkezten ausartuko direnik. Baina tira, PPk eta EAJk blokeo frontea antolatua dute, oposizio politika suntsitzaila. Donostiarrek era ezkorrean baloratu dute jada, eta bestela, denborak esango du". (Udalari buruz planteatutako gaiak alboko koardro batean paratu ditugu).

Hiriko futbol talde nagusiaren egoera ekonomiko larria aipatu diogu segidan: "Gipuzkoako Joxe Joan Gonzalez de Txabarri diputatu nagusiak Realaren azkenaurreko zuzendaritzaren lana eta kudeaketa goraipatu zituen iaz. Udal eta Diputazioaren arduradun nagusiek hainbat gauzetan bat egiten dugu, futbol talde baten kontzepzioan

ez dugu bat egiten, ordea. Anoetan burutu nahi izan zen Gipuzkoarena proiektuaren aurrean nire iritzia eman nuen. Nire nahia ez zen proiektua geldiaraztea, operazio hura arrazoizko bideetan barrena bideratzea baizik. Lortu nuelakoan nago".

Politika orokorreko gaiekin hasi aitzin honela esan digu Odon Elorza Donostiako alkateak eta PSE-EEko kideak: "ETAren jomugatik at izanda, hobeto hartzen dut arnasa, bizitzaz gehiago gozatzen dut eta lehen egiten ez nituen gauzak egiten ditut, ez nahi nituzkeen guztiak hala ere. Alabaina, egoera behin-behinekoa edota zirkunstantziazkoa izan daitekeela kontziente naiz".

«Zaborra tratatzeko alternatiba posible guztiak ez dira sakon aztertu»

Udaleko oposizio (EAJ eta PP) taldeak kezkatuta daude hiriaren geroarekin. Hiriko hornikuntza arloan duda-mudan ari omen zara.

Ez dugu inolako duda-mudarik. Proiektu estrategiko ugari dago, batzuk aurrera doaz, eta beste batzuk motelago euren konplexutasuna dela-eta. Gainera, proiektuak ez dira Udalaren esku soilik, Diputazioa, Eusko Jaurlaritza edota Espainiako Gobernuaren ministerioen esku ere badaude. Aitzitik, oposizioak ez ditu aintzat hartzen konplexutasun horiek eta alternatibak aurkeztu beharrean, gobernu hingatzeo oposizio politika neurrigabea egiten du, arrazoi gabeko ezezko borobilez abusatzen du.

Garraio eredu ere ez duzu definitua, euren ustez.

Hiriak eredu definitua dauka. Nahiz defizitarioa izan, autobus garraioa bultzatu dugu. Ez nahi genukeen beste baina Bidegorri asko egin dugu. Oinezkoen mugikortasuna erraztu dugu. Hainbat auzotan igogailuak ezarriko dira aurki. Bestalde, tranbiaren trazatuaren ikerketak hasi ditugu, tamalez, udalari ez dagozkion hainbat erabaki dudamudazko medio, atzerapenez. Izan ere, EAEn gobernatzen duen nazionalismoak hiriaren mesederako bideratu behar lukeen inbertsioa ezkututzen du. Inbertsio honen bidez *Topo* delakoan tunel eta geltoki berriak egingo lirateke eta Intxaurren eta Altza auzoak Easo plazarekin lotuko lirateke, hiriko atasko asko saihestuz. Eusko Jaurlaritzaren

asmoak ez dira ageri, proiekturik ere ez, eta hemengo EAJk ez du txintik esaten.

Errauskailuen auzian ere Udala eta Aldundia ez zarete bat etorri.

Gipuzkoako Foru Aldundiak eta herri mankomunitateek –EAJren zerbitzuan daudenak– ezin dute inposatu Donostian errauskailu bat erabaki politiko hertsia medio, erre nahi den zaborra Gipuzkoako osokoa delarik. Batetik, errauskailua Donostian ezartzeko erabakia erabat politikoa izan da. Diputazioetik ez dira ausartu alkate jeltzalea duten herrietan errauskailua jartzen. Ez dute kritikarik onartu nahi izan. Bestetik, zaborra tratatzeko alternatiba posible guztiak ez dira sakon aztertu, gure azterketen arabera errauskailua ez da ezinbestekoa. Beraz, ez dut errauskailurik nahi, ez Donostian ez Gipuzkoako beste edozein herritan.

Oposizioak EB baliatu izanaz kritikatu zaitu, bestalde.

Hori Ibarretxe lehendakariak Madrazo jauna erabiltzen duela esatea bezala da. Politika hori gauzak sinplifikatzeko modu arrunta eta inozoa besterik ez da, areago, fede txarrez eta pertsonenganako errespetu faltaz egiten bada. EB gobernuan izaki, oposizioa guztiz eskuinekoa da eta ez dute onartu nahi gurea euskal hirietan dagoen lehen gobernu paritarioa dela. Horra oposizioaren drama. Hemen merituak euren dira soilik, antza. Tira, ulergaitza.

Nola antzematen duzu zure alderdiak asteburuon egingo duen V. Biltzarra?

Hasteko, Nicolas Redondo Terrerosen PSE-EErekiko alderatuz, beste alderdi bat antzematen dut. Alderdi sozialistak PPrekiko zituen hainbat menpekotasun hautsi ditu Euskadin, eta batez ere estatu mailan. Hautematen dut, halaber, Patxi Lopezen eta Jesus Egi-gurenen lidergoa sendotuz doala. Beren nahia –astiro-astiro, egia esanda– estrategia *baskista* lantzea eta gartztea da. Euskadin ditugun arazoez kontziente izaki, epe ertainean PSEk euskal gizarteari alternatiba irekia eta aurrerazalea aurkeztea espero dut: aniztasunez eta errespetuz jokatzeko duena eta autogobernua areago bultzatzeko duena.

Donostiako PSEren taldekoek aurkeztu dituzuen zuzenketak Biltzarreko txostenean onartzeko aukerarik bai?

Guk aurkeztu ditugun zuzenketak onartzeko aukerekin eszeptikoa naiz. Alabaina, alderdiaren kongresuan eztabaida sustatzea, alderdi sozialistaren aniztasuna agertzen duen

parte-hartzea, eta gustatu edo ez, mahai ganean euskal herriak bere etorkizunaz erabakitzeo duen gaitasuna planteatzea –marko demokratiko eta bortizkeriarik gabeko batean– saihestezina izateaz gain, beharrezkoa eta oso egokia iruditzen zait.

Zer esan nahi du euskal herriak erabakitzeo gaitasuna izateak?

Euskal gizarteak erabakitzeo esku-bidea duela. Beti ere, kontsulta demokratikoen bitartez, galdera edo planteamendu argi eta garbien bidez, eta erantzunak benetan gizartearen gehiengo ordezkatzeo badira. Hau

“Aurkeztu ditugun
zuzenketak onartzeko
aukerekin eszeptiko naiz,
baina euskal herriak bere
etorkizunaz erabakitzeo
duen gaitasuna planteatzea,
beharrezkoa iruditzen zait”

da, oraingo marko juridiko-politikoa aldarazi dezaketene erabaki garrantzitsuak herritar gehienek erabakia eta parte-hartzea behar ditu, herritarren portzentaje handia behar du, eta segidan Madrilgo Gobernuarekin prozesu aldebikoa ere behar du. Ezin du besterik izan, bestela lau urtetan behin Espainiaren harremana bozketan jarriko genuke, eta hau kontu serioa da.

Nazio kontzeptua ere ezbaian dago.

Ezbaia horrek ez dit loa kentzen. Niretzat Euskal Herria espresioa oso garrantzizkoa eta egokia da, berak daraman edukiarengatik: Herria alegia. Alabaina, niretzat, herria, nazioa edo nazio komunitatea baino, herritarren kohesioa da garrantzizkoena, Euskadiren eratzea, egituratzea eta antolatzea alegia. Eta zeregin horretan lurralde haurrideekin –Nafarroa nola Iparraldearekin– bide egin ahal izatea. Bientzia eta inposizioz gabe bide hori landu daiteke datozen hamar urteetan.

Hori Ibarretxe Planaren bidean joatea da...

Ez dut uste Ibarretxe Plana hori soilik denik, baina hori balitz nik ez nuke onartzeko arazorik izango.

"Espainia anitza izango da edo ez da Estatu izango". Ados?

Niretzat Espainia beti Estatu nazio-anitza izan da. Espresio hori federalismoaz ari zen liburu batetik jaso nuen orain hogeita hamar urte, eta ideia berberari eusten diot.

Nazioa izan edo ez izan, egituratu al daiteke Euskal Herria edota euskal gizarteak Espainiako Estatuaren marko konstituzionala aldatu gabe?

Galdera horri ezin zaio bat-batean eta zehatz-mehatz erantzun. Baina, zein bide eta zein erreferendum mota planteatu nahi den arabera erantzun dakioke, betiere, herri honetaz ari garenean zein lurraldez ari garen zehaztuz gero.

Demagun EAEn planteatzen dela.

Nire ustez, inork ez du kontsulta bat eskatuko EAEko lurraldera mugatua. Horregatik diot inportantea dela prozesuaren nondik norakoa, unea zein den, zein den galdera edo galderak. Baldin eta gehiengoak galderari erantzuten badio, ea zein neurritan hartu behar duen kontuan Estatuko Gobernuak, ondoren, herriak libreki adierazi dituen aldaketak, kontsekuenteki, araua edo lege mailan aldatu ahal izateko. Gauza bat da printzipioen eremua eta besterik da prozesu hori gauzatzea.

Erreferendumari garrantzia ematen diozu nolanahi ere.

Bai, baina erreferenduma gauzatu daiteke edo ez. Dena une eta marko politikoaren menpe dago, baita egin beharreko galdera ere. Uneon garrantzizkoena herri honen erabakitze ahalmena onartzea da, hori ezin da aldeztu aurretik denboran edo galdera zehatz batean zehaztu ordea.

Nola artikulatu litezke arestian aipatu dituzun hiru euskal eremuak?

Hasteko, lurralde horietako herritarren askatasunean oinarrituta. Hori gakoa da. Gustukoak izan edo ez, Nafarroan edota Iparraldean dauden

soziologiak eta joera politikoak errespetatuz. Beraz, ez ditzagun errealtate horiek ukatu, eta artikulatu nahi dituztenek nahi beste ahalegin egin dezaten bertako indar korrelazioak aldatzeko.

Subiranotasuna da bolo-bolo dabilen beste kontzeptu bat, partekatua edo osorik...

Subiranotasunez hitz egitea euskaldunen aldetik hala nola Espainiako Gobernuaren aldetik, falazia eta ama-

"Ez badugu lortzen ezker abertzaleak 2007ko Udal eta Foru hauteskundeetan parte hartzea, bake eta normalizazio prozesuaren ahaleginak porrota jasoko du".

zenetik mundua zeharo aldatu da, subiranotasunak konpartituak dira, AEBek edo enpresa globalizatuak eta multinazionalak erabat mediatizatuak. Gaur egun subiranotasun partekatua- ren erudia da gailentzen dena. Izan gaitezen errealistak eta ez gaitezen inora ez garamatzaten eztabaidetan sartu.

Posible ikusten al duzu alderdien mahaia gauzatzea?

Gaur gaurkoz, lehentasuna eta garrantzia duena ETA eta Espainiako Gobernuaren mahaia batean esertzea da. Baina horretarako ETAk armei edota terrorismoari uko egingo dion bermea behar da. Hau da, zenbait arazori irtenbide emateko modua eta bermea ETA bukatzea da. Egoera horrek alderdien mahaia gauzatzea erraztu egingo luke, eta orduan ezker abertzaleak bertan izan beharko luke. Hasteko, datozen hauteskundeetan

"Nire ustez, inork ez du kontsulta bat eskatuko EAEko lurraldera mugatua"

rrua da. Subiranotasuna Europa honetan, gizarte moderno honetan, erabakiak Bruselan hartzen direnean, absurdua da. Ejertzitoen estrategia militarrek NATONn edo NBEn erabakitzen dira edo AEBek ezartzen dute. Ekonomiaz eta monetaz besteak beste. Espainiako Konstituzioa onartu

indar politikoen parte-hartzeaz hitz egiteko eta ondoren autogobernura-ko bidez hitz egiteko.

Ez al duzu faltan hartzen, Espainiako Gobernuaren aldetik distentsio egoera erraztuko lukeen neurririk?

Distentsio neurriak beharrezko dira. Baina Rodriguez Zapateroren Gobernuak duen maniobra margenez kontziente izan behar dugu, espainol eskuinaren eta hedabideen presio azkarraren menpe dago. Kataluniako Estatutua Gorteetan izandakoan gertatua edo Ceuta eta Melillako arazoarekin ikusi baino ez dago. Baita, jakina, Zapaterok ETArekin elkarriketatzeke prest dagoela dioenean egiten zaion presioa ere. Testuinguru horretan Espainiako Gobernuak ETArekin aldetiko bere amaierako keinu erabatekoa behar du. Hartara, nik uste, espetxe politikaren aldagietarekin has liteke nolabaiteko distentzioa.

Zer iritzi duzu Kataluniako Estatutuarekin gertatuaz?

Kataluniako Parlamentutik atera den Estatutua logika parlamentarioari dagokio. Ezin dugu ahaztu parlamentu horretako gehiengo nazionalista dela, beraz, onartutako testuak CiU eta ERCren eskaerak bildu ditu hainbat ataletan. Estatutuaren izapideak behar diren moldaketa edo aldaketa itunduei eutsi beharko lieke. Modu horretara, Estatutua ez litzateke Konstituzioaren aurkakotzat hartuko, eta aldi berean, ez litzateke desitxuratu izan beharko indar politikoei eta kataluniar gehienek ezetza eman ez diezaizoten erreferendumean. Alegia, Estatutuak ezin du Gorteetatik pasa

“Zapaterori irtenbide orekatua bilatzea eskatzen

zaio Katalunian.

Konponbidea hautematea zaila eta konplexua da, baina Zapateroren gaitasunean konfiantza daukat”

koma bat ukitu gabe, ezta Parlamentuaren gehiengoak erabaki duena desitxuratuta atera ere. Horrek Zapaterori irtenbide orekatua bilatzea eskatzen dio. Hori da bere apustua. Konponbidea hautematea zaila eta konplexua da, ez dut ukatzen, baina Zapateroren gaitasunean konfiantza daukat. Nire ustez, aterako den Estatutua alderdi gehienek baietza jasoko du erreferendumean.

Nola eragin dezake Kataluniarako erabakiko denak euskal politikan?

Estatutua Gorteetatik indartsu ateratzen bada, bidea zabal liteke autonomia erkidegoen eta Estatuaren arteko estatutuen erreformak gauzatzeko. Euskaldunok ere bide hori aztertu eta segi genezake.

Zuk estatutu berri bat proposatzen duzu.

Bai, baina presarik gabe. Hasteko, alderdi politikoen mahaitik atera daitekeena ikusi behar da. Baita, zein gaitasun eta malgutasun daukan Espainiako Konstituzioak ere. Nire ustez, Konstituzioak baditu hainbat artikulua eta bide, gehiago aztertu eta sakontzeko.

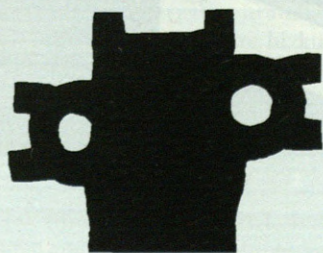
Zer iritzi duzu Batasunaren jarrera eta jardura politikoa buruz?

Batasunak aldaketa ematen ari da, begi-bistan dago. PSEko kide batzuek Anoetako Proposamena positiboki baloratu genuen, ez zela nahikoa ere esan genuen. Baldintza politikoak sortu behar dira eta Batasunari "lagundu" behar zaio ezker abertzaleak behar duen autonomia irabaz dezan. Jakina, hobe litzateke aldaketa azkarragoa izatea, hartara, Batasunak XXI. Mendeko Europar edozein helburutara iristeko bidea demokraziarena dela sinesten duen seinalea litzateke. Pentsaera horrekin koherente jokatzeko da bidea, Batasunari ez zaio besterik eskatzen. Hortik aurrera instituzioetara itzuliko da eta bere helburuen alde lan egingo du, herri borondatearen botoa bitarteko duelarik, bestelako baldintza eta inposiziorik gabe. Horretara iritsiko den desioa eta esperantza daukat.

Batasuna legalizatzea eta hurrengo hauteskundeetan parte-hartzea, baita alderdien arteko mahaia gauzatzea. Ez dira betekizun makalak.

Ez horixe! Baina ez badugu lortzen ezker abertzaleak 2007ko Udak eta Foru hauteskundeetan parte hartzea, bake eta normalizazio prozesuaren ahaleginak porrota jasoko du. Beraz, denok lanean jardun behar dugu ETak armak utz ditzan eta Batasuna legalizatu izan dadin. Baita, modu horretara, PP ere mahaian egon dadin. Ez badugu hori lortzen, erraza dena esaten baina zinez zaila dena lortzen, beste behin ere trena galduko dugu. ■

Argitalpen honen edizioan lankide:

gizarte ekintza

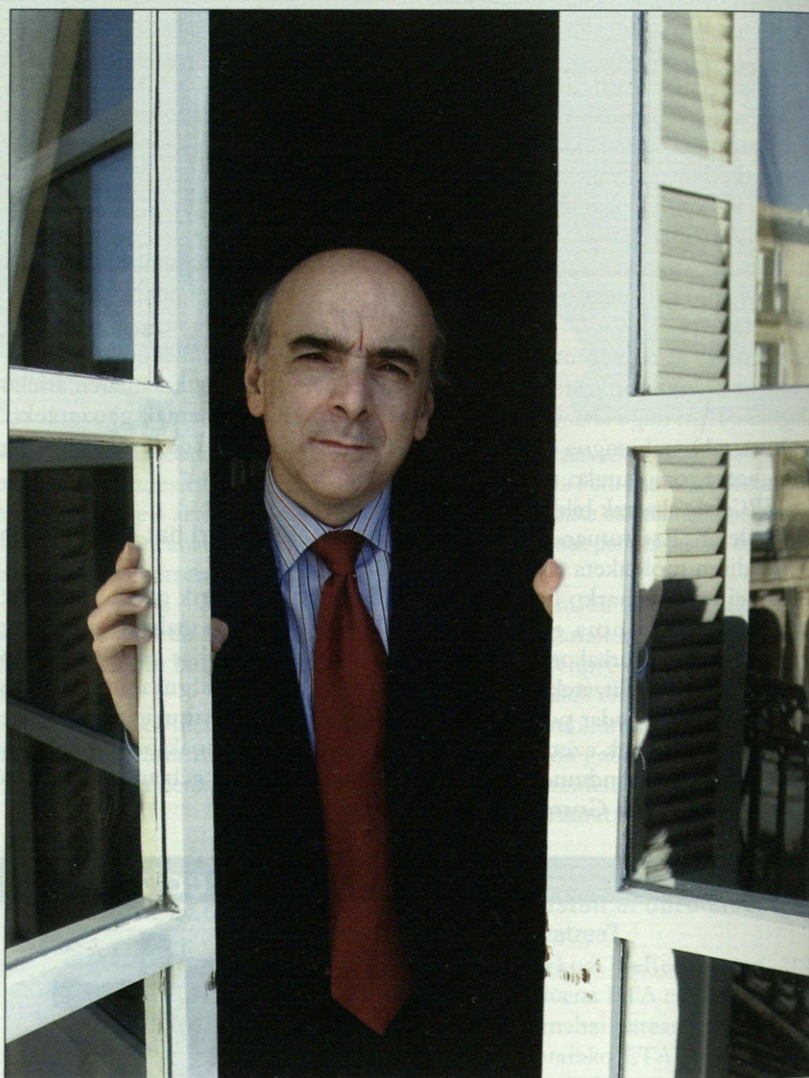
Andres Urrutia

«Euskaldun bakoitza ezin daiteke araugile izan»

Andres Urrutiak, notario bilbotarrak laster urtebete egingo du Euskaltzaindiaren buru. Urte honetako uztaz eta datozen urtetako helburuez galdetu diogu akademia sortu zenetik euskaltzainburu den zazpigarrenari. Hiru ardatz aipatu ditu: ikerkuntza, estatutuaren aldaketa eta finantziazio marko berria.

ONINTZA IRURETA

Argazkiak: Iñigo Azkona

Urtebetean berrikuntzaren bat ikusiko genuela esan zenuen.

Egin berri dugu hitzarmena Eusko Jaurlaritzarekin eta hiru foru aldundiekin finantziazio berrirako. Guretzat hori gakoa da, besteak beste gure geroa ahalbidetzen duelako. Hitzarmen horren bitartez lortuko dugu finantziazio duina izatea. Hitzarmen berrian badira aldaketa garrantzitsuak: baliabide materialak informatikaren alorrean eta baliabide pertsonalak. Zenbait pertsona adjudikatuko genituzke proiektu zehatzekin. Ikerkuntzaren ikuspegitik hori behar-beharrezkoa da. Batez ere diot hori, Euskaltzaindiak bereganatu behar dituelako gaur egun euskalgintzan ari diren taldeak: itzultzaile, idazle, teknikari, kazetari eta

hainbat. Integratzeko modu asko daude, baina beharko genuke jakin beraiek zer egiten duten eta beraiek, berriz, guk zer egiten dugun. Sarritan gerta daiteke beraiek egiten duten lana guk ez ezagutzea eta alderantziz.

Euskaltzaindiari haize berria ekarriko diozula diote. Balizko haize bolada berri hori sartu al da Euskaltzaindian?

Horretarako badira euskaraz gutxienez bizkaieraz “ei” eta gipuzkeraz “omen”. “Ei” eta “omen” baino nahiago nuke

aditza deklinatu orainaldian eta ziurta-
sun osoz.

**Asmoa Euskaltzaindia XXI. mendearen
mailara jartzea dela diozu. Zer esan
nahi du horrek?**

Elkarrizketa hau oso xelebrea da zeren
proiektuak plazaratu eta gauzatu
baino lehentxuagoan egiten dugunez,
oraindik gauza batzuk planteatze mail-
an eta beste gauza batzuk gurari mail-
an daude.

**Euskaltzainburu berriak ilusio berriak
eragiten ditu ordea jendearengan.**

Hala da. Euskaltzaindiaren tempusak
oso bereziak dira eta aldi horien ara-
bera jokatu egin behar duzu, zerbait
aldatzeko bada ere. Gauza bat esan
nuen kargua hartu bezain laster:
"Jarraitasuna izango da nagusi, baina
jarraitasun horretan gauza batzuk bai
nabarituko direla". Horretan ari gara,
besteak beste, ikerkuntza proiektuak
jarri ditugulako martxan, estatutuaren
aldaketa ere hortxe dugulako eta batez
ere, finantziario marko berriak ekarri-
ko digulako beste ahalbide bat. Hiru
ardatz nagusiak horiek badira ere,
gutxienez beste bi helburu bani-
tutze. Bata: urgazle diren euskal-
tzainak Euskaltzaindiara hurbildu
eta urgazle berriak ekarri. Non-
dik? Zientzia, teknika... mundu
profesionaletik. Alor horietako
ordezkariak ez baitaude hemen.
Bestea: euskalgintzan ari diren elkar-
tekin, pertsona juridikoekin lan egin
hitzarmenen bidez, baina maila insti-
tuzionalean.

Gazteria ere erakarri nahi omen duzu.

Orain bi euskaltzainen lekua daukagu
hutsik. Bat betetzeko hautagaia hor
dago (Ana Toledo). Ikusiko dugu
bigarrenarekin zer gertatzen den,
baina asmoa da Euskaltzaindian lan
egin dezakeen jendea erakartzea. Eus-
kaltzaindiak behar dituenak dira eus-
kalgintzan murgildurik egon eta nola-

baiteko ekarria egingo dutenak. Eus-
kaltzaindia ari baita, besteak beste,
batua zehazten eta horretarako arlo
asko ukitu behar izaten dira eta arlo
horietako nolabaiteko adituak behar
ditugu. Duela 30-40 urte pentsa ezina

“Euskara juridikoarekin itxaropentsu nago. Funtzionarioen euskalduntzean ez horren alai”

zena, gaur egun, kimikaz, ingeniari-
tzaz euskaraz ari gara eta horiek ere
badute euren isla hizkuntzan. Horrek
ez du esan nahi unibertsitateko irakas-
leak, idazleak... behar ez ditugunik,
baina besteak ere bai.

**Euskaltzaindiaren arauak ez al dute hiz-
tunengan ziurgabetasun linguistikoa
sortu? Adibidez, zergatik idatzi behar
da Kordoba k-z eta Cadiz c-z?**

Edozein hizkuntzatan arauak kon-
bentzio hutsak dira. Beste hizkuntze-
tan zalantzan sekula ez dugu jarriko,
euskaraz berriz dena da zalantza-

ria. Beharbada, araugintza horretan
berriegi garelako. Arauak —jurista naiz
eta arauetan sinestu behar dut—, arau
sozialak eta gramatikalak eta abar,
malgutasunez erabili behar direla uste
dut, malgutasuna erabili daitekeen
lekuan. Ez bestelakoetan. Hizkuntza-
ren batasuna dago jokoan. Beraz,
baldin eta badago erakunde bat horre-
tarako agintaritzak ofiziala duena eta
euskarazko lurralde guztiak barruan
hartzen dituen nik uste itsu-itsuan
ibili beharrean eztabaidatzen zalantza-
garri den ala ez, hori onartzeko modu-
koa izan daitekeela. Besterik da bakoit-
zak etxean izan ditzakeen asmoak,
ustek... Gabinetearen ordu bakarti
horietan filologo-linguista jokoetan
norberaren burua sartzea.

Gero, Euskaltzaindiak beharko
luke jakin kontrastearen bidez, ia arau
hori gizartean nola dabilen. Puntu
batzuetan asma dezakeelako eta beste
batzuetan guztiz oker ibili. Problema
da kontraste hori nola egin. Nik eska-
tuko nuke kontraste hori nahiko insti-
tuzionala izatea. Ezin daitekeena da
norbera, euskaldun bakoitza, araugile
izan. Hori anarkia da eta hizkuntza-
rentzat ez da ona.

**Sortu, sortu eta sortu ari zarete:
euskara batua, terminologia zienti-
fikoa... Daukaguna zenbateraino
baliatzen dugu?**

Galdera ona. Nahiko nuke nik
ere hori bera jakin. Bat: Daukaguna
ezagutzen al dugu? Bi: Ezagutzen
dugunetik erabiltzen dugu? Ala beti-
ko tentazioan jausteko puntuan ibil-
tzen gara beti, hau da, lehena ni eta
gerokoak gero. Batzutan errepikatu
egiten dira lanak, bikoiztu egiten dira
baliabideak lan bera egiteko. Horre-
tan euskaldunok asko ikasi behar
dugu, batera jokatzeko. Eta batera
jokatze hau da oso inbokazio polita,
elkarrizketan oso ondo geratzen da,
baina gauzatu egin behar da egune-

Babeslea: Bergarako Euskara Zerbitzua

**Bergarako Udala,
euskarazko komunikabideen alde**

rokotasunean eta zori-tzarrez, ez da gauzatzen. Badirudi bakoitzak bere txokoa daukala eta txoko horretatik abiatuta badoala aurrera. Euskaltzaindiaren mentalitatea ez da hori. Gurea da ahal dugula behintzat, batzearen aldekoa, bakoitzari aitortuta zer egiten duen.

Beharbada hori da euskara moduko eremu urriko hizkuntzetan gertatzen dena, normatibizazio eta normalizazio prozesuan beti dago horrelako jokaera: aitzindaritzea nork duen.

Txillardegiri omenaldi-liburua egin diozue. Berak ez du Euskaltzaindia-Txillardegi gaiari buruz hitz egiteko gogorik. Zuk ba al duzu zerbait esateko?

Txillardegiri buruz gauza bakarra esan dezaket. Begirunea eta miresmena diot eta uste dut liburu hori egiteko eta berari eskaintzeko meritua aspalditik daudela ondo frogatuak, aski frogatuak eta larregi frogatuak, bistan da. Beste gauza bat dira bestelako aferak. Nik egin behar izan dudanean beti Txillardegiren alde egin izan dut. Eta jakina, liburua aurkeztu genuenean esan nuena berresten dut, oraindik ere asko espero dugula Txillardegirengandik.

Ibon Sarasolak esan zuen Euskaltzaindiko bilerak ikusiko bagenitu "flipatu" egingo genukeela. Hala da?

Euskaltzaindiaren bileretan gauzak errespetuz egiten dira, eta jendea gaiak sakon aztertzeko eta erabakiak hartzeko gogoarekin etortzen da. Sarritan, gainera, puntu baten gaineko aurrekariak ezagutzen ez badira, zaila izaten da erabakiak hartzea. Flipatu baino, gozatu egiten da askotan, ikusirik hainbat aditu lanean euskara aurreratzeko ahaleginetan. Benetan aberasgarria da Euskal Herriko leku desberdinetako horiek eztabaidatzen ikustea eta puntuak argitzen jardutea. Horrek ez du kentzen, jakina, bilerak bukatu eta topikoak behar duenez, bazkaltze-
ra joatea eta orduan, giroa aldatzea. Izan ere, gaur ez didazu galdetu Baz-

2004ko abenduan hartu zuen Andres Urrutiak Jean Haritschelharren eskutik euskaltzainburuaren makila lau urterako.

kaltzaindiarengatik eta prest nengoen erantzuteko.

Dendari ezezagunari, mekaniko ezezagunari... baita mediku ezezagunari ere euskaraz egingo nioke lehenengo hitza. Zuri, Bilboko notarioari gaztelaniaz egingo nizuke.

Praktikaren kontrakoa egingo zenuke.

“Normatibizazio eta normalizazio prozesuan beti dago horrelako jokaera: aitzindaritzea nork duen”

Arraroa iruditzen zaizu ala?

24 urte dira notario hasi nintzela. Ondarroan nire kezka izan zen hain zuzen ere, hori saihestea. Nik nahi nuena zen ez bakarrik lehenengo hitza baizik eta bigarrena eta hirugarrena euskaraz izatea. Lehenengo hitza esaten dugu, baina bigarrena eta hirugarrena lehenengoa bezain inportanteak dira. Jendeak egiten zuen lehenengoa erdaraz eta gero: “Kon-
txo! Euskaldune berori!”, “Euskalduna naiz eta zuka mesedez”. Nire ahalegina izan da horrelako lanbideetan euskara naturaltasunez sartzea, ahoz behintzat euskaraz egin ahal izatea.

Zer da Bilbon gertatzen dena? Euskaldun zaharra bada gustura sentitzen da eta euskaldun berria bada euskaraz egingo du, ikusten duelako nolabait gorpuztuta berak ikasi duena. Idatzizkoa beste upeleko

sagardoa da. Badakigu batzuk beti esango dutela: “A bai, notaritzea!”.

1988an ARGIA n, Joan Joxe Petrikorenak egindako galdera eta zure erantzuna dituzu hauek. Orain zer diozu?

Galdera: Ze kostako litzateke mundu juridiko publikoa euskalduntzea?

Erantzuna: “Administrazioa euskalduntzeko prozesua latza izango da. 20 urtetako epea beharko du gutxienez. Mundu honetan gainera, beste arazo bat dago: betidanik funtzionario direnek zer nola-
ko oztopoak jarriko dituz-

te horren aurrean? Eusko Jaurlaritzak noraino heldu nahi dio afera honi? Funtzionarioek behintzat ez badute bereganatzen asuntu hau guzti honek porrot egingo du. Gero, honetaz aparte, oso garrantzizkoa izango da guzti honen desarroilatze sortzen den euskara ereduaren funtzionaltasuna”.

Esango nuke azkeneko puntuan askoz gehiago egin dugula lehenengoan baino. Corpusaren ikuspegitik euskara estandarra egiteko ordutik hona pauso inportanteak eman dira, batasun nahiko zabalera iritsi gara. Euskara juridikoarekin itzaropentsu nago. Funtzionarioen euskalduntzean ez horren alai. Ez prozesua etenda dagoelako, baizik eta oraindik mentalitate aldaketarik ez dagoelako. Ez dut esan nahi gure mentalitatea goitik behera aldatu behar dugunik, ez bada kontsentsuz baino; erdaldunek euskara normalago ikusteko eta euskaldunek gehiago erabiltzeko. Funtzionarioekin gertatu izan dena da tituluak atera eta gero erabileran eskas, motz eta urri ibili. Badakite igeri egiten, igerilekua edo itsasoa aurrean dute, baina ez dira ausartzen euren buruak igerilekura botatzen. Eta igerian egin behar dute bestela jai daukagu. Euskalduntze eta alfabetatzean batzuk oraintxe konturatu dira justizian eta medikuntzan egin behar den lanaz. Langile horiek jendearekin lehen-lehenengo harremana dute. ■

ARGIA 2000 TOPAKETAK: GIZARTE EREDUA

Laborantza Ganbara: konfrontazio eredu

Donibane Garazin egin genuen urriaren 18an ARGIAren 2000. zenbakia ospatzeko hirugarren mahai-ingurua. Hiru hizlariak, Rafa Diez, Jose Elorrieta eta Mixel Berhokoirigoinak LARRUNen (92.a) idatzitakoak laburbildu zituzten. Ondoren hitz egin zuten helburu estrategikoak eta egunerokotasuna ezkondu beharraz, Laborantza Ganbararen esperientziaz eta euskal esparru sozioekonomikoa osatzeko Euskal Herrian egin beharko litzatekeen bateratze prozesuaz.

ONINTZA IRURETA

LARRUNEN JASO DITUGUN hausnarketak laburbildu zituzten hiru sindikalistek eta ia entzuleei betarik eman gabe hasi ziren elkarri galdezka. Jose Elorrietak gaur egungo sindikalismoak nondik nora jo behar duen azaldu zuen. Sindikatuek hankak lurrean izan behar dituztela, egunerokotasunetik gertu egon behar dutela azpimarratu zuen. "Lurra zenbat eta gehiago ukitu orduan eta indartsuago da sindikatua" esan zuen.

Rafa Diezek galdetu zion Berhokoirigoini ea zer egin dezaketen langile sindikatuek nekazaritzaren alorretik gertuago egoteko. Bi bide azpimarratu zituen. Batetik, norbanakoaren jarrera lantzea aipatu zuen eta esan zuen badirela gaiak nekazari ez den jendea ere hurbil dezaketenak, adibidez, transgenikoen gaia. Bestetik, koadro juridikoa aldatzea beharrezkotzat jo zuen.

Rafa Diezek behin eta berriz aipatu zuen euskal esparru sozioekonomikoa eta Euskal Herrian esparru bateratua egiteko zailtasuna aitortu zuen. Sindikalistak astindu eta hitz politetatik praxisera igarotzeko garaia dela azpimarratu zuen. Euskal esparru sozioekonomikoaren osaketan Laborantza Ganbara jarri zuen adibide. Jose Elorrietak ere Laborantza Ganbara aipatu zuen, eredu "progresista" eta "nazio-

nala" biltzen dituen erakundea. Laborantza Ganbara Frantziako Estatuari konfrontazio demokratikoa egiten ari dela esan zuen eta Hegoaldean berriz, indar gehiago izanda, Espainiako Estatuaren aurrean konfrontaziorik ez dagoela gaineratu zuen. Laborantza Ganbarak planteamendu estrategikoak eta egunerokotasuna bildu ditue-

go ditugu gauzak Hegoaldearekin, baina ez bagara ez gara nibel bereko partaide".

Frantziaren atzaparrak

Jose Elorrietak egindako hausnarketaren arabera Laborantza Ganbara abian jarri dute, baina Frantziako Estatuak ez du burua makurtuko zentimetro bat bera ere. Nola egin aurre? Hona Berhokoirigoinen erantzuna: "Guk baditugu galderak erantzun gabe, baina uste dugu beraiek ere badituztela galderak erantzunik gabe".

Euskal esparru sozioekonomikoa osatzeko, ELAk eta LABek jardura sindikal bateratua egiteko elkarri zer eskatzen dioten galderari erantzun zioten Elorrietak eta Diezek. Elorrietak azpimarratu zuen helburua dela onartzea bi erakunde direla, eta bi izanda, estrategia bera finkatzea. Nola egin lan

bateratua? Ez dela erraza aitortu zuen, bestela honezkero egin zutela. Diezen ustez, "ziklo bat egin genuen eta beste jauzi batzuk eman behar izan direnean lokatzetan sartu gara. Ez dugu gaitasunik izan egoera politikoan kokatzeko. Elementu potoloez, estrategikoez hitz egiteko ordua etorri da. Prozesu politikoak eskatzen du eta herriak ere bai. Azkenaldian gutxi hitz egin dugu eta konfiantza galdu dugu". ■

Ezkerretik eskuinera Rafa Diez (LAB), Jose Elorrieta (ELA), Mixel Berhokoirigoin (ELB) eta Jojo Bidart moderatzaila.

la azpimarratu zuen eta zera gaineratu: "Perspektiba positiboa da zuentzat eta Hegoaldeko hutsunea mahai gainean jartzen du". Euskal esparru sozioekonomiko bateratua nola egin galderari honela erantzun zion Berhokoirigoinak: "Iparraldean behar dugu existitu ofizialki, bestela ez dugu efikaziarik. Espero dut 20 urte gabe izango garela. Beharbada Departamenduaren bidez? Gero egin-

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Milioika afrikarrek European ikusten du salbamendu ontzia

Sarri idatzi da mundu osoan Estatu Batuei herritar ugari dieten gorrotoaz. Ceuta eta Melillako irudien ondoren Europako biztanleek ere kontuak atera beharko lituzkete. Emigrazioa da Afrikako herri askotan diru iturri nagusia eta gazteen etorkizun bakarra; nekez geldiaraziko da hesiekin.

ESPERO EZ ZUTEN HELBURUA lortu dute urri hasieran Ceuta eta Melillako hesien gainetik pasatzen ahalegindu ziren ehunka afrikar beltzek. Europako eta batik bat Espainiako herritar arruntei barrunbeak lehertu dizkigute. Egun horiek arte itzalpean zeuden egia telebistek munduratu dituzte.

Ingelesa edo frantsesa jakin eta Interneten arakatzan ibili beharrik gabe, etxeko salan bezala kafetegian kafe-kurasanak gosaltzen genituen bitartean, XXI. mendeko Espartacus beltzak ikusi ditugu uholdeka Europak ipinitako alanbre-txarrantxen gainetik odoletan pasatzen. Edo bertan zintzilik hilda geratzen.

Gero, telebista eta egunkari handiek Ceuta eta Melillako hesien "beste aldea" erakutsi dute. Polizia marokoa-rraren pertsekuzioa, basoko ezkutalekuak, kanporaketan ondoren Saharan barna beltz ilegalek hasitako deportazio gupidagabea... Europarantz abiatu zirenetik bidaian hilabeteak eta urteak daramatzaten gizonak mintzatu dira. Pertsona ausartak, sarritan jende ikasiak. Beranduago, horiekin batera joan dira erreportariak etxerako itzulera bidaian, eta beren sorterrak ezagutu ditugu. Han utzitako emazteak, senideak, gurasoak eta haurrak.

Emozio hau laster pasako dela pentsatu behar da, eta Europako aginta-

riak behar diren neurriak hitzartuko dituztela mugaldekoko gobernuekin, horrelako irudi zirrargarriak errepika ez daitezten. Irudiak ezkutatu, zeren eta Afrikatik datorren uholdeak handitzera egingo du.

Benin herrialdeko *Le Benin aujourd'hui* egunkarian Marcus Boni batek titulu hau ipini du: "Europa, salbazio txalupa bakarra. Emigrazio klandestinoan gertatutako dramak dira agintariak gazteria ulertzeko duten ezintasunaren adierazgarri". Afrikako idazle horrek penaz ikusten du nola doazen ihesi herriko gazterik onenak. "Ikusi ditugu afrikarrak igotzen Maroko eta Espainiaren arteko muga burdinazko sare baten gainera, antzinako soldaduek arerioen defentsei erasotzen zieten moduan, beren biziak arriskatuz, eta honek asko esan nahi du afrikar horien etsipenaz eta itxaropenaz. Ceuta eta Melilla oldarrean konkistatu nahi dituzten afrikar gazte horiek Europako bazterren batean Eldorado berria aurkitu nahi dute, eta honek oso garbi azaleratzen du dagoen afropesimismo sakona".

Batzuek esango dute milioika pertsona bizi direla Afrikan, eta kontinente hartan gertatzen denaren irudia ezin dutela eman Europarako abenturan murgildu diren milaka batzuek. Marcus Bonik erantzun die: "Politika-

riak zurikeriaz mintzo dira txirotasunaren kontrako borrokaz eta Afrikako aberastasun nazionalen banaketa zuzenaz, baina eliteen eta masaren artean sekulako haustura soziala dago. (...) Beren etsipenean, hiri eta herrietan abandonatuta bizi diren gazteen begietan Europako mirariak dira salbamendu txalupa bakarra".

Afrikako komunikabideek arreta biziz jarraitu dituzte Ceuta eta Melillako gertakizunak. Aipatu dugun *Le Benin aujourd'hui* egunkariak honela idatzi du editorialean: "Gertatu dena ikusita, bazirudien bat-batean Europak bere oinarri humanistak ahaztu dituela aberastasunen defentsaren mesedetan".

Hesiak gairatu nahi zituzten asko Malikoak ziren. Hango *L'Observateur* egunkariak honela esplikatu die irakurleei bai emigrante horiekin gertatu dena eta bai beren ekonomia sunsitzten duen krisia: "Malitarrek aspaldi ulertu dute mendebaldekoek liberalizazio ekonomikoa beraie ondo datorkienean baino ez dutela erabiltzen". Burkina Fasoko *Le Marabout* -sorgin gizonezkoak dira marabuta- hilabetekariak ironiaz idatzi du: "Frantses askok uste dute European hotz egiten duela esplikatu Maliko jendeak harantz joan ez daitezten kontentzitu dituztela".

Kayes herria, Frantzia lurralde hauen jabe zenean, gaur Mali eta Senegal direnetako hiriburua izan zen. Bertako argazkien bila hasi eta hau aurkitu dugu. Interneten topatu dugun gunean ez du esplikazio gehiago ematen Kayeskoa dela baino. Herriko Multimedia Gunea (Centre Multimedia Communautaire, MCM) dela diote ate gaineko hizkiek. MCM-ak UNESCOren laguntzarekin eraiki diren zerbitzuak dira, eta Kayeskoa Frantziara lanera joandako malitarren diruz antolatu da. Deus ez dakigu fotoan begira dauzkagun gizonez. Adina eta daukaten bizi maila ikusita, ziur egon gaitzke gaztetan Europan sos batzuk eginda itzuliak direla.

Senegaleko *Le Temoïn* (Lekukoa) aste-kariko zuzendari Mamoudou Oumar-ek honela kexatu da: "Mundu guztia etortzen ahal da Senegalera paseatzera, ez da bisarik behar Senegalen sartzeko, baina gu aldiz geure kontinentean preso gaude". Lehen aipatu dugun Marcus Boni benindarrak osatu du argudioa: "Gazte afrikarrek Afrikan bizi diren zurielikiko daukaten gorrotoa hein handi batean injustizia sentimen-du horretatik esplikatu daiteke".

Europar dirua egin daiteke

Afrikako erreferentzietako bat den *Jeune Afrique/L'Intelligent* astekariak

erreportari bat bidali du Maliko Kayes herrira. Munduko herrialderik txiroe-netakoa da Saheleko estatu hori; bere biztanleen %70a egunean dolar bat baino gutxiagorekin bizi da.

Baina Kayes herrian, Maliko mende-baldean, inguruetan baino diru eta mugimendu gehiago aurkitu du Char-lotte Cans kazetariak. "Asko ikusten dira Yamaha motorrak —hemen "chi-noiseries" deitzen diete, "txinoke-riak"— kale hondartsuetan tiroka. Sakelako telefonoak ere ugariak dira. Bizia garestia da hemen ingurue-tan baino. 50 kiloko zaku bat arrozek Kayesen 23 euro balio ditu, eta Bama-ko hiriburuan 16. Baina prezioak ez dira igo hainbeste bertako nekazaritza ahula delako, herriatik atzerriara joan direnen dirua fresko datorrelako bai-zik. Eta askotan urrutira joandako herritar horiek telefonoz egiten dituz-telako erosketak, bertako egoera oso ondo jakin gabe, tratua ondo egin gabe. Regateatu gabe, alegia.

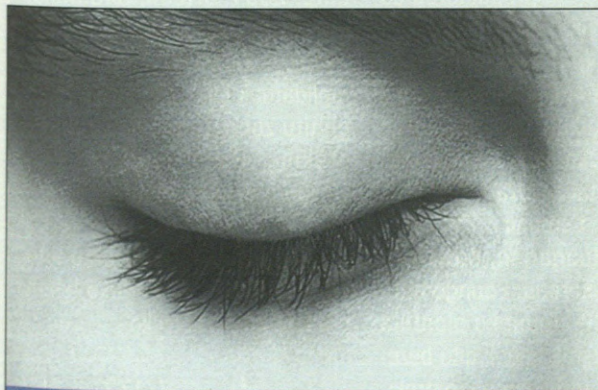
Malik lau milioi herritar dauzka munduan barreiatuta. Horietatik 100.000 Frantzia, Kayes eskualdeko-ak gehienak. Erreportariak kalkulatu du Kayesko gizonezkoen hirutik bat biziko dela Frantzia. Frantziako mali-tarrek urtean 180 milioi euro bidaltzen omen dituzte sorlekura, Coopération Francaise erakundeak iaz kalkulatu zuenez. Jakin behar da kopuru hori dela Maliko estatuak urtean daukan aurrekontuaren laurdena! Europarrok zorpean itota bizi garena eta inork ezer ezin duela aurreztu diote estatistikek. Etorkinak aldiz beren lanpostu txarre-kin... aurrezteko gai dira.

Kayesen kooperazio lanetan ari direnek kalkulatu dute dirutza horre-tatik %75 familietara doala zuzenean, %8 etxegintzara, %5 osasun gastue-tara, %5 bestelako proiektu ekono-mikoetara eta %5 herri ekipamen-duetara.

Kagnakari herriak 10.000 biztanle ditu eta horien herena Europara joana da. Bassirou Bane da alkatea. "Emi-gratzea derrigorrezkoa da, familien-tzako bezala herrientzako. Hemen herriek diru iturri ahulak ditugu. Migrarien diruari esker lortu dezake-gu gure proiektuak burutzeko Esta-tuak eskatzen digun parte hartze eko-nomikoa osatzea".

*Jeune Afrique*ko kazetariak elkarriz-ketatu ditu Europan diru pixka bat irabazi eta sorterrian enpresa txikiak sortu dituztenak. Eta ikusi ditu ihese-rako prestatzen ari diren gazteak. "Hemen bidaia erritu ia iniziatikoa da. Kanouté herrian Boubacar eta bere lagunak Europara eramango dituen garraioaren prezioa jakin nahian dabil-tza. Plastikozko aukietan eserita, kartetan jokatzeko dute eta Tiken Jah Faloly entzuten. Estereo katearen ondoan, banderola bat daukate: 'Al Kaida Taldea'. Hori da koadrilaren izena. Izena zergatik aukeratu duten galdetu eta 'Ben Laden gizona da, benetakoa; amerikarrei aurre egin dien bakarra' diote". Europarrek ez dakite Afrikan zer erein duten. ■

<http://www.argia.com/nethurbil> helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

G A R A N T I A

**Konfiantza
delako
garrantzitsuen**

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1^a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Bero-beroan

Xabier Arzalluz Txomin Iturberen heriotzari buruz

Oraindik *Izaronews* agerkari elektronikoan duela gutxi eskainitako elkarrizketa guztiz hoztu ez denean, Xabier Arzalluzek Galiziako *A nosa terra* astekarian jaurtitakoak ez dira txantxetakoak. Zabala eta luzea da elkarrizketa eta zati batean, ETako buruzagi historiko Txomin Iturberen heriotzari buruz aritu da. Euskal Herrian bizi den negozioazio giroari erreferentzia eginez, negozioazio saioetan norbaitek beti sartzen duela eskua dio EBBko lehendakari ohiak. Testuinguru horretan jotzen du Aljerreko negozioazio saioraino, eta hura dela eta eraman zutela Txomin Iturbe Aljeriara. Han "hil egin zuten", dio gordinki, eta iradokitzen du inork ez duela sinesten orduan eman zen bertsioa, "arazoa da ea nork hil zuen". Ofizialki, Txomin Iturbe auto istripuz hil zen Aljerian eta hori ez da zalantzan jarri izan, nahiz eta heriotzaren unean, 1987an, Espainiako komunikabide batzuek entrenamendu militar batean hil zela zabaldu zuten. Galiziako kazetarekin egindako elkarrizketan, Arzalluzek berriz adierazten du ez duela konfiantzarik PSOEk negozioazioaren aurrean duen borondatearekin, bere ustez PSOEn helburua, Katalunian eta Galizian egin duen bezala, kosta ahala kosta Eusko Jaurlaritzan sartzea baita. Asko entzun da *Izaronews*-eko elkarrizketa ez zela izan Sabin Etxean egun nagusi diren batere gustuko. Arzalluzek dio bera bizitza politikotik erretiratu dagoela, baina bizitza politikoaren analisia egiteko guztiz osasuntsu ikusten duela bere burua.

LUIS JAUREGIALTZO / ARGAKI PRESS

Anbiguitasuna eta malgutasuna

Alderdi osoaren batasun irudi indartsua, protagonismo politikoa eta lidergoa, eta eratuko den negozioazio mahaia begira bere kokapen politikoa finkatzea, horietatik bide dira EAJk agiri berriarekin bilatu dituen helburuak. Era guztietako edukiak ditu agiriak, nahi duenak txikie bezala erabiltzeko modukoak, negozioazio korapilatsu baten atarian nahi den malgutasunarekin aritzeko atea zabaltzen duena. Elkarrik urteetan jorratu duen anbiguitasun eraikitzailearen doinua da nagusi. Baina gauden une politikoari begira, eta sintesi ahalegin handia eginez, hiru eduki oso orokor azpimarra daitezke: bat, Euskal Herriak —euskal gizarteak—, erabakitze eskubidea du; bi, erabaki gaitasun hori paktatzeko beharri lotua dago eta itunaren kultura helburuan bakarrik ez, berau lortzeko bidean ere praktika izan behar du; hiru, alderdien mahaia ofizialki eratu aurretik ETak jardura armatuari uko egin behar dio. Agirian ez da eduki berritasunik, baina ordena jarri du ei datorren negozioazio garaia EAJk egoki hel diezaion.

Zer da...

TUBACEX

Tubacex 1963an fundatutako talde industrial da, altzairu herdoilgaitzeko tutu soldatu gabeak fabrikatzen eta saltzen dituen eta mundu osoko 50 herrialde baino gehiagotara esportatzen duena. Bigarren produktorea da munduko rankinean. Taldearen burua Laudion dago, eta Espainiako Estatuan, Austrian (Sber) eta Amerikako Estatu Batuetan (ALT) dauzka filialak; delegazioak, berriz, Italian, Frantzia, Herbeheretan, Alemanian, Polonian, Txekian, Hungarian, Kanadan, Txinan eta Korean. Egungo egunean, 1.500 lagunek plantilla dauka. Industria hauek ditu bezero nagusi: petrolioarena, petroki-

mikoa, energiarena, automobilgintzakoa, elikagaiena, aeronautikoa, nuklearra eta ekipamenduetarako ondasunena. 59,84 milioi euroko kapital soziala dauka, eta akzio guztiek burtsan kotizatzen dute. 2004. urtean, 348 milioi euroko salmenta egin zuen, eta 14 milioi euroko irabazi garbi kontsolidatuak lortu zituen: %123an gehitu zuen aurreko ekitaldiko etekina. Elaboratu berria du 2010a bitarteko plan estrategikoa, hazkundera garantizatze eta altzairu herdoilgaitzeko tutu soldatu gabeen munduko lehen produktore bilakatzeko.

Daniel Udalaiz

Aire, Aire Euskarari kanpaina jarri du abian Gipuzkoako Foru Aldundiak

AIRE FRESKOA sar dadila nahi dute kanpainaren arduradunek. Euskara jakitearen eta hitz egitearen artean dagoen aldea aipatu zuten kanpainaren aurkezpenan. Euskara, ez baserriko zokoan baizik eta hirian, herrian, auzoan, bulegoan, sarean, etxean... erabiltzeko dela azpimarratu zuten. Leloa komunikabideetan zabalduko dute eta horretaz gain, edozeinek (udalek, elkarteek...) erabili ahal izango du ahal den guztia zabal dadin.

Arartekoak Patxi Larraintzarreko gurasoen eskariaren alde egin du

NAFARROAKO ARARTEKOAK, Maria Jesus Arandak Iruñeko Patxi Larraintzar ikastetxeari buruzko txostenean dio aurrez fabrikatutako gelak behin-behineko irtenbidea direla eta eraikin berriko lanak lehenbailehen hasteko eskatu du. Duela bost urte hasi zen D eredu-ko ikastetxea aurrez fabrikatutako gela horietan eskolak ematen, gurasoek diotenez, tokirik ez dutelako. Aralarrek eskatuta Parlamentuan egin duen agerraldian, Luis Campoy Hezkuntza kontseilariak esan du Patxi Larraintzarren ez daudela egoera onenean, baina tokia badutela. Kontseilariaren esanetan eraikin berria 2007-2008 ikasturterako prest izango da.

Enpresan Bai Euskarari kanpaina jarri du abian Kontseiluak

KONTSEILUAK Bai Euskarari Ziurtagiriaren bitartez hizkuntza konpromisoak zabaldu nahi ditu 50 langiletik gorako 1.300 enpresatan. Prest diren enpresariak eta langileak Kontseiluarekin jarriko dira harremanetan eta ondoren hasiko dute konpromiso prozesua. Kanpaina egiteko EHNE, ESK, ELA, HIRU eta LAB sindikatuen laguntza izango du Kontseiluak. Lantegietan eta bulegoetan 19.000 kartel banatuko dituzte hormetan itsasteko.

Ana Toledo euskaltzain oso berri

URRIAREN 21EAN, Mungian (Bizkaia), egin zuen Euskaltzaindiak bozketan Juan San Martin euskaltzain osoaren lekua hartuko zuena aukeratzeko. Hautagai bakarra zegoen eta bozketan gehiengo osoa lortu zuen. Ana Toledo Zarautzen bizi den antzuolarra da, Filologia Hispanikoan lizentziatua eta Euskal Filologian lizentziatua eta doktorea Deustuko Unibertsitatean. Unibertsitate horretan eta Bilboko campusean euskal literatura irakasten du.

Auzitegi Konstituzionalak onartu du Administrazioa euskalduntzeko dekretua

EUSKO JAURLARITZAK Justizia Administrazioa euskalduntzeko dekretua sindikatuarekin adostu zuen 2001. urtean. Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiak dekretuaren aurka errekurtsioa jarri zuen. Orain, Auzitegi Konstituzionalak atzera bota du errekurtsioa eta dekretua onartu. Beraz, EAEko Justizia Administrazioko hainbat lanpostutan derrigorrezkoa izango da euskara jakitea.

BAHEA

Asko kosta ei da EAJk joan den larunbatean aurkeztu zuen agiria adostea eta *El Pais*ek joan den igandeko edizioan zioenez, Joseba Egibarren sektoreak ez zuen beharrezko ikusten agiri hau eta euren ustez, 2004an alderdiak onartutako ildo politikoa argi daude garai honek behar dituen irizpideak.

Ondoren, testu alternatiboaren saioa egin zuten eta, azkenik, sektore ofizialak proposatutako idazkiari zuzenketak egitea onartu zuten. *Garako* kazetari Iñaki Iriondok idatzi duenez, halaber, agiri honek jarraitu duen ibilbidea oso korapilatsua izan da.

10.000 okzitaniarren aldarrikapena Carcassonan

Joan den larunbatean 10.000 pertsona bildu zen Carcassonan Okzitaniako kulturaren alde. Manifestazioak, gutxitan bezala, oihartzuna lortu du Frantziako zenbait komunikabideetan eta David Grosclaude Okzitaniar Ikasketen Institutuaren lehendakariak manifestazioaren bukaera adierazi zuenez, "Carcassonaren aurreko bat eta ondorengo bat izango da".

Azaroak 2: korapilo katalana nola askatzen den azalduko du Zapaterok

Kataluniako Estatutu proposamena jorratzea ala ez erabakiko du datozen azaroaren 2an Espainiako Kongresuak. Osoko bilkurak jorratzea erabakiko du, hor ez dago zalantzarik. Irrika handia dago, ordea, Zapaterok egingo duen hitzaldiaren aurrean, orduan argituko baititu, neurri batean behintzat, Kataluniako Estatutuari egingo zaizkion zuzenketen lerro nagusiak. Bide batez, beste bi puntu ere argiztatuko ditu apur bat gehiago: PSOEren baitako eztabaidan bere tesiek hartu duten indarra eta proposatzen duen erreforma instituzionalaren mugak zeintzuk diren.

Aingeru Epaltza

Mundua mundu den artean

N

afarroan hauteskunde usaina dabil jadanik bazterretan. Urte eta erdi falta da 2007ko hitzordurako, baina lasterketa hasitzat jo daiteke. *Diario de Navarra* egunkariak jo zuen pistolakada, boto asmoaren gaineko inkesta argitaratuz. Guztiz adierazgarria bera, erraten duenarengatik eta erraten ez duenarengatik. Datu guztiak aletzen abiatu gabe, itsuenak ere ondorio nagusi bat atera dezake: egun Foru Gobernuan nahiz Iruñeko Udalean duten gehiengoa galtzeko bidean egon litezke UPN eta CDN. Horretarako, hiru baldintza "baizik" ez dira behar: PSNk inkesta horretan iragartzten zaion gorakadari eustea, Nafarroa Bai berriz ere hauteskunde-indarra izatea eta ezker abertzale legez kanporatuak aurkezteko aukera izatea. Hiruretarik bigarrena baizik ez da oraingoz gauzatu.

Bistan dena, gehiengoa galtzeak ez luke berez ekarriko Diputazioaren Jauregiko oraingo maizterrak mailetak prestatzen hasi beharra. Inkesta honetako datuak egiaztatuz gero ere, PSNk izanen luke giltza. Orain, Iruñeko gezur-etxapeetan bolobolo dabil kontua: *Diario de Navarra* -Nafarroako politikaren benetako *factotuma*- sekulakoak eta bat egingen ditu hemen-dik eta 2007ra bitartean nabarristen eta sozialisten arteko adiskidetzeari bultzatzeko. Xedea, abertzaleek muturra ez sartzea gure erakunde nagusietan. Hain juxtu ere, estrategia horretan urratsa -urrats bat gehiago- dateke delako inkestaren argitalpena.

Hala bada, Miguel Sanzek ez du mezua ulertu, edo ez du ulertu nahi izan. Erkidegoaren egoeraren gaineko eztabaidan inoiz baino *peperoago* jokatu du, bere artilleriarik larriena sozialisten kontra desartatuz. Oposizioak Eguesibarrez, De Leonez eta abarrez mintzatu nahi zuen. Baita Hizkuntzan, Osasunean eta Gizarte Zerbitzuetan dagoen bordelaz edo nahaste-borrasteaz ere. Sanzek, berriz, Kataluniako Estatut-ak Espainiari -eta bidenabar Nafarroari- nonbait ekarriko dion hondamendiaz. *Diario de Navarra* ren inkestak lekua egin zion ezker abertzale legez kanporatuak izan litzakeen emaitzei. Nafarroa Bai-ri dagokionez nahiago izan

ALBERTO ELSOEGI

zuen alderdi bakoitzaren datuak argitara ematea, denek batera aterako lituzketenak baino. Sanzek, ordea, badaki lerro artean irakurtzen. Aralarrek, EA-EAJk eta Batzarrek baturik Foru Komunitateko hauteskunde mapari ekartzen ahal dioten inarrosaldiak Corellakoari loa laburtzen diola agerian utzi zuen delako eztabaidan. Euskararekin ausartu zen, gainera, horretarako: "Nafarroa Bai" gabe, "Nafarroa Ez" litzateke, haren irudiko, abertzale gehien koalizioa.

Ez da harritzekoa UPNren barnean, batzuk Sanzen ordeaz, Barcina jarri nahirik ari badira gobernurako hurrengo hautagai.

Allik, ohi duenez, zakurrago jokatu du. Hogeita lau ordu gabe lehen adierazpenak eginak zituen hurrengo hauteskundeetan CDNkoak UPNkoekin zerrenda berean joateko premiaz. Duela zenbait urte pentsaezina izanen zena egingarria da gaur

Iruñeko gezur-etxapeetan bolobolo dabil kontua:

Diario de Navarra -Nafarroako politikaren benetako *factotuma*- sekulakoak eta bat egingen ditu hemendik eta 2007ra bitartean nabarristen eta sozialisten arteko adiskidetzeari bultzatzeko.

Xedea, abertzaleek muturra ez sartzea gure erakunde nagusietan

egun. Amodiorik gabeko ezkontzetan gertatzen omen dena gertatu da bikote honen: bideak, malkartu gabe, zelaitu ditu bizikidetzak. Galdetu politikaren mundua segitzen duten kazetariak: aspaldi du UPNkoak baino UPNzaleago agertzen direla CDNko kontseilari eta zinegotziak. Alliren alderdia gobernura ailegatzean, nonbait idatzi zen polizia gaiztoaren ondoan polizia onarena nork eginga bagenuela. Aginteak berdindu ditu, eta ez onerako. Boterearen miseriak. Nabarrismo zibilizatuarenak egin duela erran dezakegu jada. Ez bide da posible halakorik mundua mundu den artean. ■

Doan BERRIArekin

PiRRItx eta PORRItx

familien karta-jokoa

Azaroaren 5etik aurrera

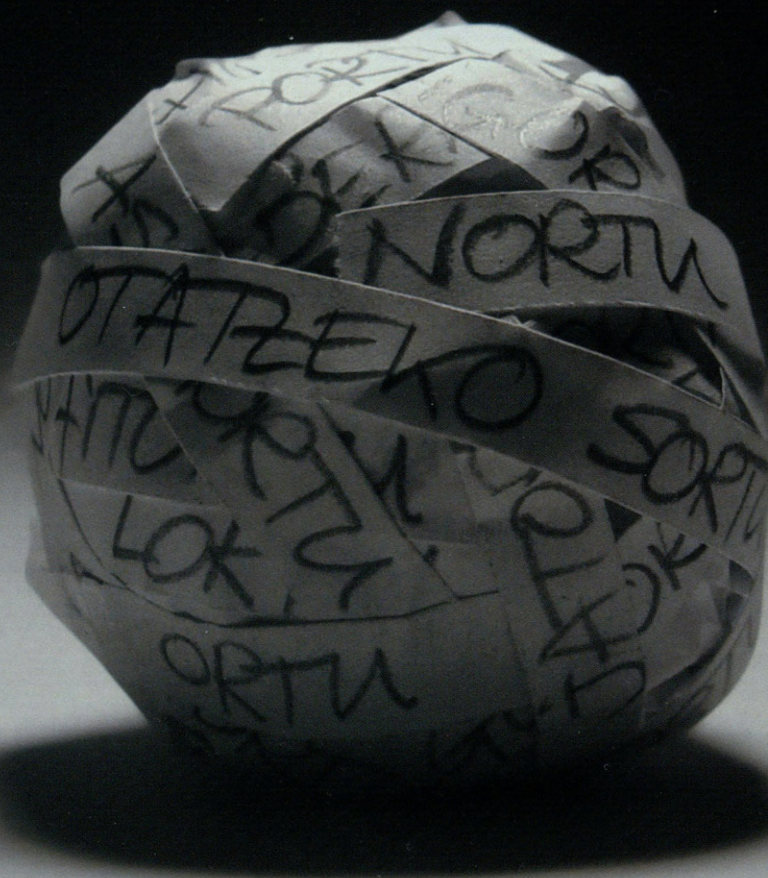

Euskaldunok behar dugun **berria**

bertsolar
txapelketa
nagusia

05

Lekunberritik 05-10-09
Bilbora 05-12-18

www.txapelketanagusia.com

Laguntzailea:

Euskal
Herriko
Bertsotze
Elkartea

